

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΠΜΣ : ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

«Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΙΑΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΛΙΑΚΟΥΡΑΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΚΚΩΝΙΤΗ

Α.Μ. : ΜΘ/05015

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	
ΑΡ. ΕΙΣ.	56840
COMP.	38365
ΤΑΞΗ	327. 56104 Κοκ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	

00156840

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

II. Η πορεία των σχέσεων της Τουρκίας με την Ε.Κ/Ε.Ε από το 1960

III. Συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι της 10^{ης} – 11^{ης} Δεκεμβρίου 1999

IV. Συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής των Βρυξελλών της 16^{ης} -17^{ης} Δεκεμβρίου 2004

V. Τα προβλήματα στη σχέση Τουρκίας – Ε.Ε

A. Τα προβλήματα της Τουρκίας

- Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας και ο Στρατός
- Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ελευθερίες
- Προστασία των Μειονοτήτων (Θρησκευτικές μειονότητες, Κούρδοι)
- Το Δικαστικό Σύστημα
- Το Κυπριακό Πρόβλημα

B. Τα προβλήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Η Ευρωπαϊκή Κοινή Γνώμη
- Θεσμικοί Παράγοντες

VI. Οι Επιπτώσεις της Ένταξης

A. Όφελος και Κόστος για την Τουρκία

B. Όφελος και Κόστος για την Ευρωπαϊκή Ένωση

VII. Το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας

ΕΣΕΑΤ/07/11

VIII. Η έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2007

27η Συνεδρίαση Συμβουλίου των Υπουργών, 17 Δεκεμβρίου 2004

IX. Στρατηγική για τη Διερεύνηση και οι κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008

X. Πολιτική της Ελλάδας προς την πορεία της Τουρκίας στην ΕΕ

XI. Συμπεράσματα

Παράρτημα

Βιβλιογραφία

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που πραγματοποιήθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2004 αποφασίστηκε ότι η Τουρκία ξεκινούσε υπό κάποιες προϋποθέσεις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) στις 3 Οκτωβρίου 2005.

Είχε προηγηθεί, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) η απόφαση σύμφωνα με την οποία η Τουρκία ήταν υποψήφια προς ένταξη χώρα βάσει των ίδιων κριτηρίων με αυτά που ισχύουν για τα υπόλοιπα υποψήφια κράτη και ότι θα ισχύσει και για αυτήν μία προενταξιακή πορεία. Η εισήγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 6 Οκτωβρίου 2004 περιείχε θετικά στοιχεία όσον αφορά στην εκπλήρωση των κριτηρίων του Ελσίνκι, επομένως η απόφαση που ελήφθη στις 17 Δεκεμβρίου αναμενόταν να είναι θετική παρά την πληθώρα διαφορετικών απόψεων.

Η Τουρκία, η οποία είναι συνδεδεμένο μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας από το 1963, έχει πολύ στενές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις με την Ε.Κ./Ε.Ε¹. Καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, ενώ αξίζει να σημειωθεί ιδιαίτερα η συμφωνία τελωνειακής σύνδεσης της Τουρκίας με την Ε.Κ./Ε.Ε. από το 1996.

Στην παρούσα εργασία θα γίνει μία ιστορική αναδρομή στις σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΚ/ΕΕ και κατόπιν στα προβλήματα που πρέπει να επιλύσει η Τουρκία μέχρι την πλήρη ένταξή της στην Ένωση. Θα γίνει μία ανάλυση του οφέλους και κόστους που πρόκειται να υπάρξει για την Τουρκία καθώς και για την Ένωση κατόπιν της ένταξης της πρώτης. Σημαντικό, είναι να γίνει λόγος και για την αντιμετώπιση της όλης αυτής πορείας και διαδικασίας και από την πλευρά της χώρας μας μέσω των ενεργειών και της πολιτικής της. Τέλος θα παρουσιαστούν συμπεράσματα, σύμφωνα με τα οποία το ισοζύγιο οφελών – κόστους για αμφότερες πλευρές πρόκειται να είναι εμφανώς υπέρ των πρώτων.

¹ Park Bill, "Turkey's European Union Candidacy: From Luxembourg to Helsinki — to Ankara?" *International Studies Association*, 41st Annual Convention Los Angeles, March 14-18, 2000, σελ. 2-3.

II. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚ/ΕΕ ΑΠΟ ΤΟ 1960

Η Τουρκία είναι συνδεδεμένο μέλος με την Ε.Ε με τη Συμφωνία της Άγκυρας, η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Σεπτέμβριο του 1963². Το 1970, με το πρωτόκολλο³ που προστέθηκε στη συμφωνία, τέθηκαν οι βασικοί στόχοι στις σχέσεις Ε.Κ. – Τουρκίας, σύμφωνα με τους οποίους θα διασφαλιζόταν η συνεχής και ισορροπημένη ενίσχυση των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων και η εγκαθίδρυση μίας τελωνειακής ένωσης σε τρία στάδια.

Η αίτηση που έκανε η χώρα για ένταξη στην Κοινότητα στις 14 Απριλίου 1987 απορρίφθηκε από την τελευταία μετά από την αρνητική γνώμη της Επιτροπής το 1989⁴. Οι λόγοι που εξέθεσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήταν ότι η Κοινότητα δεν ήταν σε θέση να δεχθεί άλλα μέλη πριν από το 1993 λόγω της εφαρμογής της Ε.Ε.Π. και ότι η Τουρκία δεν ήταν ακόμη σε θέση να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με την Κοινότητα λόγω οικονομικών και πολιτικών υστερήσεων.

Παρόλα αυτά η Επιτροπή παρότρυνε τη χώρα να προχωρήσει σε αλλαγές και στενές σχέσεις με την Κοινότητα και τη διαβεβαίωσε ότι η τελωνειακή της ένωση θα πραγματοποιηθεί όπως είχε προβλεφθεί στη Συμφωνία της Άγκυρας. Πράγματι, η Τελωνειακή Ένωση ολοκληρώθηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1995 και τέθηκε σε ισχύ από 1^η Ιανουαρίου 1996 με απόφαση του Συμβουλίου Σύνδεσης. Με αυτόν τον τρόπο σημειώθηκε ένα σημαντικό βήμα ως προς την εναρμόνιση της Τουρκίας με το κοινοτικό κεκτημένο όσον αφορά στην εμπορική και τελωνειακή νομοθεσία. Ουσιαστικά, η Τουρκία έπρεπε να εναρμονίσει τη νομοθεσία της με αυτήν της ΕΕ στους τομείς των δασμών, της εμπορικής πολιτικής, του ανταγωνισμού και της προστασίας των πνευματικών, βιομηχανικών και εμπορικών δικαιωμάτων⁵.

² Η συμφωνία αυτή έθετε τους όρους με τους οποίους η Τουρκία θα συμμετείχε στην Κοινή Αγορά, αλλά τελικά αποδείχτηκε ότι στην εφαρμογή θα παρέμενε ένα κενό γράμμα. Ειδικότερα τη δεκαετία του '70, με εξαίρεση κάποιες ελάχιστες δασμολογικές εκπτώσεις σε προϊόντα εισαγωγής στην Τουρκία από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, οι δασμοί στο εμπόριο μεταξύ Τουρκίας – ΕΚ παρέμεναν ως είχαν. Balkir, Türkiye ve Avrupa İlişkileri, σελ. 95

³ Πρόσθετο πρωτόκολλο, Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αριθ. Ν/293/3, 29.12.1972

⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας, SEC (89) 2290 final, Βρυξέλλες, 18.12.1989.

⁵ Τουρκική Πρωθυπουργία, Γενική Γραμματεία Εξωτερικού Εμπορίου, Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Ένωσης, Avrupa Birliği ve Türkiye (Ε.Ε. και Τουρκία), Τουρκία, 2002, σελ. 310-332.

Η εφαρμογή όμως της συμφωνίας για την τελωνειακή ένωση προσέκρουσε σε δυσκολίες όπως ήταν για παράδειγμα η κρίση των Ιμίων, καθώς και οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία (εμφύλιος στην Ανατολία).

Κορύφωση αυτής της κρίσης επήλθε όταν η Τουρκία τοποθετήθηκε σε ξεχωριστή κατηγορία χωρών, σε αντίθεση με το δρόμο, ο οποίος ανοιγόταν για τις 10 χώρες της ΚΑ Ευρώπης καθώς και για την Κύπρο. Χαρακτηριστική δε, ήταν η φράση για την Τουρκία πώς «δεν πληροί όλες τις πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις, οι οποίες θα επέτρεπαν να εξετασθεί το ενδεχόμενο διαπραγματεύσεων προσχώρησης».⁶

Κύριοι παράγοντες αυτής της απόφασης ήταν, πρώτον η ανησυχία της γερμανικής πλευράς για τις πολιτικές συνέπειες στη χώρα από ένα πιθανό άνοιγμα της εγχώριας αγοράς εργασίας προς τα εκατομμύρια των άνεργων Τούρκων. Η αντίληψη αυτή βασιζόταν κυρίως στη μερική στήριξη φονταμενταλιστικών αντιλήψεων και οργανώσεων στη χώρα, από Τούρκους που ζούσαν ήδη εκεί. Δεύτερος παράγοντας ήταν οι τουρκικές εξελίξεις με την άνοδο των ισλαμιστών στην εξουσία και την κυβέρνηση συνασπισμού των Τσιλέρ και Εμπαρκάν. Πιο συγκεκριμένα, χαρακτηριστικές ενέργειες ήταν τόσο η στροφή της κυβέρνησης αυτής προς τον ισλαμικό κόσμο μέσω της «διπλωματίας των επισήμων επισκέψεων» όσο και η επέκταση των θρησκευτικών σχολείων (Ιμάμ Χατίπ) που τροφοδοτούσαν το αντικεμαλικό «λαϊκό ισλάμ»⁷.

Μετά την πρόσκληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λουξεμβούργου της 12ης και 13ης Δεκεμβρίου 1997, η Επιτροπή εξέδωσε στις 4 Μαρτίου 1998 την Ανακοίνωση «Ευρωπαϊκή στρατηγική για την Τουρκία». Η προσέγγιση των νομοθεσιών και η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου συγκαταλέγονταν μεταξύ των κύριων στοιχείων της προενταξιακής στρατηγικής απέναντι στην Τουρκία. Η ανακοίνωση αυτή περιλάμβανε επίσης τις πρώτες προτάσεις σε επίπεδο δράσεως σχετικά με τη στρατηγική αυτή.

Εκτός από την επέκταση της τελωνειακής ένωσης στους τομείς των υπηρεσιών και της γεωργίας, η ανακοίνωση πρότεινε την ενίσχυση της συνεργασίας ΕΚ-Τουρκίας και προσέγγιση των νομοθεσιών τους σε ορισμένους τομείς. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του

⁶ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας, 12-13 Δεκεμβρίου 1997, παρ: 31.

⁷ Π. Καζάκος -Π. Λιαργκόβας -Ν. Μαριάς -Κ. Μπότζιου - Κ. Πολυχρονάκη, «Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Τουρκίας», Εκδόσεις Ι.Σιόδερη, 2001, σελ. 255-257.

Κάρντιφ της 15ης και 16ης Ιουνίου 1998 δέχθηκε ευνοϊκά αυτήν τη στρατηγική και έκρινε ότι η ανακοίνωση παρείχε, γενικά, «μία καλή βάση για την ανάπτυξη και την εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας».

Στη συνέχεια, η Τουρκία υπέβαλε τις παρατηρήσεις της σχετικά με τις προτάσεις της Επιτροπής σε έγγραφό της, στις 17ης Ιουλίου 1998 με τίτλο «Στρατηγική ανάπτυξης των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης - Προτάσεις της Τουρκίας». Μία στρατηγική που ήταν στην ίδια γραμμή με το κείμενο της Επιτροπής.

Το 1999 παρατηρείται, αν μη τι άλλο, μια θεαματική αναθέρωση της στάσης του Συμβουλίου στο Ελσίνκι. Αναγνωρίστηκε τελικά η ιδιότητα της Τουρκίας ως υποψήφιας προς ένταξη χώρας⁸. Ταυτόχρονα όμως τονίστηκε πως οι διαπραγματεύσεις δεν θα ξεκινούσαν εάν η Τουρκία δεν εκπλήρωνε τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης⁹. Παράλληλα θα ίσχυε και για αυτήν μία προενταξιακή στρατηγική, η οποία ως κύριο στόχο θα είχε να υπάρξει ένα συνεκτικό πρόγραμμα προετοιμασίας της χώρας για την προσχώρησή της στην Ε.Ε. και ειδικότερα να συγκεντρώσει τις διάφορες μορφές συνδρομής που παρέχει η Ε.Ε. σε ενιαίο πλαίσιο, δηλαδή την εταιρική σχέση προσχώρησης. Ένας άλλος στόχος ήταν να εξοικειώσει την Τουρκία με τις διαδικασίες και τις πολιτικές της Ε.Ε., παρέχοντάς της τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε κοινοτικά προγράμματα.

Οι προσδοκίες των κυβερνήσεων της Ε.Ε. αναφορικά με την πιθανότητα ένταξης της Τουρκίας αφορούσαν σε διαφορετικούς τομείς. Για παράδειγμα η Γερμανία εκείνη την περίοδο αντιμετώπιζε το φαινόμενο της ισχυρής παρουσίας μειονότητας μεταναστών με αυξανόμενο πολιτικό βάρος. Ειδικά στις εκλογές του 1998, η Τουρκία ήταν αυτή η

⁸ Commission EU, Reports on progress towards accession by each of the candidate countries, Composite paper, October 1999, σελ. 35.

⁹ Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, στις 13 Δεκεμβρίου 2002, καθορίστηκαν τρία βασικά κριτήρια που έπρεπε να ικανοποιήσουν οι υποψήφιας χώρες πριν από την προσχώρησή τους :

- Το πολιτικό κριτήριο: η ύπαρξη σταθερών θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων και την προστασία των μειονοτήτων.
- Το οικονομικό κριτήριο: η ύπαρξη μιας βιώσιμης οικονομίας της αγοράς και η ικανότητα αντιμετώπισης του ανταγωνισμού και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της ΕΕ.
- Το κριτήριο της υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου: η ικανότητα της υποψήφιας χώρας να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις και να αποδεχθεί κυρίως τους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Βλ. http://www.europa.eu.int/abc/12lessons/index3_el.htm

οποία «παρότρυνε» τους Τούρκους Γερμανούς υπηκόους να υποστηρίξουν το κόμμα που δεν ερχόταν σε αντίθεση με την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας.

Φυσικά, πολύ σημαντικό ρόλο στην αλλαγή αυτή έπαιξε και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου γεγονός που έκανε τους Ευρωπαίους να καταλάβουν τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας καθώς ήταν ανέκαθεν μια περιφερειακή δύναμη στο κέντρο μίας περιοχής ασταθούς και πάνω από όλα τόσο η πολιτική όσο και η οικονομική ηγεσία της χώρας¹⁰ στόχευε την συνταύτιση με τα δυτικά πρότυπα σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, αλλά και στην αντίληψη για ύπαρξη κοινών συμφερόντων στην Μέση Ανατολή¹¹.

Η περιοδική έκθεση 2000 της Επιτροπής για την πρόοδο που σημείωσε η Τουρκία προς την κατεύθυνση της προσχώρησης τόνιζε ότι είχε ήδη ξεκινήσει συζήτηση για τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις που ήταν αναγκαίο να επέλθουν στη χώρα εν όψει της προσχώρησής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Τουρκία ενέκρινε διάφορα διεθνή μέσα προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς και τις εργασίες του ανωτάτου συντονιστικού συμβουλίου για τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Ωστόσο, επιτόπου, η κατάσταση δεν παρουσίαζε εξέλιξη και η Τουρκία δεν πληρούσε ακόμη τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η υλοποίηση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που απαιτούνταν για τη διασφάλιση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου ήταν αργή.

Η εταιρική σχέση για την προσχώρηση που επεγράφη στις 4 Δεκεμβρίου 2000 (η οποία εγκρίθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε τον Μάιο 2003) είχε ως στόχο την ένταξη σε ένα νομικό πλαίσιο των κατά προτεραιότητα τομέων εργασίας, οι οποίοι θα προσδιορίζονταν στην έκθεση της Επιτροπής για το 2003 σχετικά με την πρόοδο της Τουρκίας προς την προσχώρηση, τα χρηματοδοτικά μέσα που θα διατίθονταν για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων αυτών καθώς και τους όρους που θα ίσχυαν για τη χορήγηση της βοήθειας αυτής.

¹⁰ Π. Καζάκος - Π. Λιαργκόβας - Ν. Μαριάς - Κ. Μπότζιου - Κ. Πολυχρονάκη, «Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Τουρκίας», Εκδόσεις Ι.Σιδερη, 2001, σελ.259-252.

¹¹ Frank Christopher, «Turkey's admittance to the European Union: A keystone between continents», "Currents 2002", σελ.70.

Η εν λόγω εταιρική σχέση συνίστατο από μια σειρά μέσων με στόχο στη στήριξη των προσπαθειών που καταβάλλει η χώρα στο πλαίσιο της διαδικασίας προσχώρησης.

Στα μέσα αυτά συγκαταλέγονταν, μεταξύ άλλων, ένα εθνικό πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου (ΕΠΥΚΚ) που εγκρίθηκε από την Τουρκία, η κοινή αξιολόγηση των μεσοπρόθεσμων προτεραιοτήτων της οικονομικής πολιτικής, το σχέδιο εθνικής ανάπτυξης καθώς και άλλα τομεακά προγράμματα.

Η εταιρική σχέση της Τουρκίας με την Ε.Ε. έχει αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο στις μεταξύ τους σχέσεις, ειδικότερα σε ό,τι θα αφορούσε στην μετέπειτα απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το Δεκέμβριο του 2004.

Παρά τη θετική αντιμετώπιση της ενταξιακής προοπτικής της Τουρκίας το 1999 στο Ελσίνκι και τη νέα πνοή που δόθηκε τόσο στις Ευρω-Τουρκικές σχέσεις όσο και στις Ελληνο-Τουρκικές, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης¹² στις 12 και 13 Δεκεμβρίου του 2002¹³, ήρθε να ανακαλέσει την προηγούμενη απόφασή του, σχετικά με το ότι η Τουρκία θεωρείτο ένα υποψήφιο μέλος που προοριζόταν να γίνει μέλος της Ε.Ε., βάσει των ίδιων κριτηρίων με αυτά που εφαρμόστηκαν και στα υπόλοιπα υποψήφια προς ένταξη κράτη. Παρόλα αυτά, επικρότησε τα βήματα της Τουρκίας προς τη σύγκλιση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Επίσης, ανακάλεσε το γεγονός ότι η συμμετοχή θα απαιτούσε το υποψήφιο κράτος να είχε ήδη επιτύχει τη σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το νόμο του δικαίου, τα ανθρωπίνια δικαιώματα και το σεβασμό προς τα δικαιώματα των μειονοτήτων.

¹² Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Κοπεγχάγης, EL (15917/02).

¹³ Στην Κοπεγχάγη (12-13.12.2002), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνώρισε την εδραιωμένη πρόθεση της νέας τουρκικής κυβέρνησης να προχωρήσει περαιτέρω στην οδό των μεταρρυθμίσεων και την παρότρυνε να αντιμετωπίσει ταχέως όλες τις εναπομένουσες ελλείψεις σχετικά με τα πολιτικά κριτήρια, όχι μόνο όσον αφορά τη νομοθεσία, αλλά κυρίως όσον αφορά την εφαρμογή. Σε μία ιστορική του απόφαση για τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, ανέφερε ότι το «εφόσον Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2004, βάσει έκθεσης και σύστασης της Ε. Επιτροπής, αποφασίσει ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα αρχίσει χωρίς καθυστέρηση ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία». Περαιτέρω, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης αποφάσισε ότι «προκειμένου να βοηθηθεί η Τουρκία στην πορεία προς την προσχώρηση, θα ενισχυθεί η ενταξιακή στρατηγική για την Τουρκία. Ακόμη, η Ε. Επιτροπή» καλείται να υποβάλει πρόταση αναθεωρημένης Εταιρικής Σχέσης και να ενισχύσει τη διαδικασία νομοθετικού ελέγχου. Παράλληλα, η Τελωνειακή Ένωση ΕΚ-Τουρκίας θα πρέπει να αποκτήσει μεγαλύτερη έκταση και βάθος. Η Ένωση θα αυξήσει σημαντικά την προενταξιακή χρηματοδοτική της βοήθεια προς την Τουρκία». Από το 2004, η εν λόγω βοήθεια θα χρηματοδοτείται από το κεφάλαιο του κοινοτικού προϋπολογισμού «προενταξιακές δαπάνες», παρ: 18-19.

Ένα χρόνο αργότερα και κατά τη διάρκεια της Ελληνικής προεδρίας στην Ε.Ε, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης στις 19 και 20 Ιουνίου 2003, καλωσόρισε τη δέσμευση της τουρκικής κυβέρνησης να συνεχίσει τη διαδικασία ανασύνταξης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών της 12ης Δεκεμβρίου 2003, καλωσόρισε τις υπολογίσιμες και αποφασιστικές προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να επιταχύνει το ρυθμό των μεταρρυθμίσεων. Η ανάπτυξη, όσον αφορά στα πολιτικά, αλλά και οικονομικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, έφερε την Τουρκία πιο κοντά στην Ε.Ε.

Παρόλα αυτά, μεγαλύτερες προσπάθειες χρειάζονταν στους τομείς των βασικών ελευθεριών, στην κατάσταση που επικρατούσε στο νότιο μέρος της χώρας, στις κοινωνικοστρατιωτικές σχέσεις της με την ευρωπαϊκή πρακτική, καθώς επίσης, και στην μακροοικονομική αστάθεια και στα δομικά ελαττώματα. Σημαντική θεωρήθηκε επίσης η προθυμία της Τουρκίας ως προς τη λύση του Κυπριακού ζητήματος. Υπό αυτήν την έννοια, ο κανονισμός του Κυπριακού ζητήματος, βάσει των αρχών της Ε.Ε., θα διευκόλυνε σημαντικά της βλέψεις για την Τουρκική ένταξη.

III. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ ΕΛΣΙΝΚΙ 10^{ης} - 11^{ης} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1999

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το οποίο συνήλθε στο Ελσίνκι στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999 ενέκρινε το Διάγγελμα για τη Νέα Χιλιετία και έλαβε ορισμένες αποφάσεις οι οποίες συνιστούσαν ένα νέο στάδιο στη διαδικασία διεύρυνσης. Ελήφθησαν μέτρα, ώστε να διασφαλιστεί ότι η ίδια η Ένωση θα έχει αποτελεσματικά, αναμορφωμένα θεσμικά όργανα, ενισχυμένη κοινή πολιτική για την ασφάλεια και την άμυνα, καθώς και ανταγωνιστική, αιεφόρο οικονομία που δημιουργεί θέσεις απασχόλησης.

Κατά την έναρξη των εργασιών, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, κα Nicole Fontaine, αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με τα κύρια υπό συζήτηση θέματα, ιδιαίτερα τη διεύρυνση, τη θεσμική μεταρρύθμιση και την απασχόληση.

Αναφορικά με τη διαδικασία της διεύρυνσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε τη σημασία της, και η οποία άρχισε στο Λουξεμβούργο το Δεκέμβριο του 1997 για τη σταθερότητα και την ευημερία όλης της ευρωπαϊκής ηπείρου. Επιβεβαίωσε την περιεκτική φύση της διαδικασίας προσχώρησης, η οποία πλέον περιλάμβανε 13 υποψήφια κράτη εντός ενιαίου πλαισίου και τα οποία θα συμμετείχαν στη διαδικασία προσχώρησης επί ίσοις όροις. Τα τελευταία, όφειλαν να συμμερίζονται τις αξίες και τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως αυτοί ορίζονταν στις Συνθήκες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε την αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και παρότρυνε τα υποψήφια κράτη να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για την επίλυση κάθε εκκρεμούς συνοριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων. Αλλιώς, θα πρέπει να φέρουν τη διαφορά ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος.

Το αργότερο στα τέλη του 2004, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανεξέταζε την κατάσταση ως προς κάθε εκκρεμή διαφορά, ιδίως όσον αφορά στις επιπτώσεις στην ενταξιακή διαδικασία με στόχο την επίλυσή τους μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθύμισε ότι η τήρηση των πολιτικών κριτηρίων που όρισε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης αποτελούσε προϋπόθεση για την έναρξη διαπραγματεύσεων προσχώρησης και ότι η τήρηση όλων των κριτηρίων της Κοπεγχάγης αποτελούσε τη βάση για την προσχώρηση στην Ένωση.

Η Ένωση ανέλαβε ρητή πολιτική δέσμευση να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να ολοκληρώσει τη Διακυβερνητική Διάσκεψη για τη θεσμική μεταρρύθμιση μέχρι το Δεκέμβριο του 2000, προκειμένου να ακολουθήσει η επικύρωση. Μετά την επικύρωση των αποτελεσμάτων της Διάσκεψης αυτής, η Ένωση θα έπρεπε να είναι σε θέση να υποδεχτεί νέα κράτη μέλη από τα τέλη του 2002 από τη στιγμή που θα αποδείκνυαν την ικανότητά τους να αναλάβουν τις υποχρεώσεις του μέλους και αφού ολοκληρωνόταν επιτυχώς η διαδικασία των διαπραγματεύσεων.

Η Επιτροπή αξιολόγησε εκ νέου λεπτομερώς την πρόοδο που σημειώθηκε στις υποψήφιες χώρες. Από την αξιολόγηση αυτή προέκυψε πως σημειώθηκε πρόοδος στην εκπλήρωση των κριτηρίων προσχώρησης.

Παράλληλα, λόγω των δυσκολιών που εξακολούθησαν να συναντώνται σε ορισμένους τομείς, οι υποψήφιες χώρες προετράπησαν να συνεχίσουν και να εντείνουν τις προσπάθειές τους προκειμένου να συμμορφωθούν προς τα κριτήρια προσχώρησης.

Πρόθεση της Επιτροπής ήταν η υποβολή έκθεσης στο Συμβούλιο, στις αρχές του 2000, σχετικά με την πρόοδο που σημείωσαν ορισμένες υποψήφιες χώρες για την εκπλήρωση των οικονομικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Οι επόμενες τακτικές εκθέσεις πρόόδου θα υποβάλλονταν σε εύθετο χρόνο πριν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2000.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σημείωσε με ικανοποίηση τις ουσιαστικές εργασίες και την σημειωθείσα πρόοδο κατά τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Εσθονία, την Τσεχική Δημοκρατία και τη Σλοβενία.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαιρέτισε την έναρξη, στις 3 Δεκεμβρίου στη Νέα Υόρκη, των συνομιλιών για τη συνολική ρύθμιση του Κυπριακού και εξέφρασε την κατηγορηματική του υποστήριξη για τις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να φέρει τη διαδικασία σε αίσιο πέρας, τόνισε επίσης πως η πολιτική επίλυση του προβλήματος θα διευκόλυne την προσχώρηση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν δε, μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης δεν είχε επιτευχθεί λύση, η απόφαση του Συμβουλίου όσον αφορά στην προσχώρηση θα λαμβανόταν χωρίς το ανωτέρω να αποτελεί προϋπόθεση.

Όσον αφορά στην Τουρκία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε την ικανοποίησή του για τις πρόσφατες θετικές εξελίξεις όπως επισήμανε η Επιτροπή στην έκθεση προόδου της, καθώς και για την πρόθεση της Τουρκίας να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις της, προκειμένου να συμμορφωθεί προς τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η Τουρκία είναι υποψήφιο κράτος που προορίζεται να προσχωρήσει στην Ένωση με βάση τα ίδια κριτήρια τα οποία ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη. Με βάση την υφιστάμενη ευρωπαϊκή στρατηγική, για την Τουρκία, όπως και για άλλα υποψήφια κράτη, θα ίσχυε μια προενταξιακή στρατηγική για την ενθάρρυνση και στήριξη των μεταρρυθμίσεών της.

Η στρατηγική αυτή θα περιλάμβανε ενισχυμένο πολιτικό διάλογο, με έμφαση στην πρόοδο για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων προσχώρησης ιδίως όσον αφορά

στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στα θέματα που αναφέρονται στην επίλυση των διαφορών της με γειτονικά κράτη¹⁴. Η Τουρκία αποκτά την ευκαιρία να συμμετέχει σε κοινοτικά προγράμματα και οργανισμούς, και σε συνεδριάσεις μεταξύ υποψήφιων κρατών και της Ένωσης στα πλαίσια της διαδικασίας προσχώρησης.

Σε συνδυασμό με ένα εθνικό πρόγραμμα για την αποδοχή του κεκτημένου, εκπονήθηκε μια εταιρική σχέση προσχώρησης βάσει των συμπερασμάτων προηγούμενων Ευρωπαϊκών Συμβουλίων, αλλά με προτεραιότητες στις οποίες θα επικεντρώνονταν οι προπαρασκευαστικές εργασίες για την προσχώρηση λαμβανομένων υπόψη των πολιτικών και οικονομικών κριτηρίων και των υποχρεώσεων ενός κράτους μέλους. Θα δημιουργούνταν ενδεδειγμένοι μηχανισμοί παρακολούθησης (monitoring). Για την ενίσχυση της εναρμόνισης της τουρκικής νομοθεσίας και πρακτικής με το κεκτημένο, η Επιτροπή εκπόνησε μια διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κεκτημένου. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να υποβάλει ένα ενιαίο πλαίσιο για το συντονισμό όλων των πηγών κοινοτικής προενταξιακής χρηματοδοτικής ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΤΗΣ 16¹⁵ - 17¹⁶ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2004

Το τριήμερο των εντακτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των 25 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρώτα και στη συνέχεια μεταξύ της ολλανδικής προεδρίας και της Τουρκίας, οδήγησε στον καθορισμό της ημερομηνίας έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία.

Έτσι με τη γραπτή δέσμευση της Τουρκίας ότι θα υπογράψει το πρωτόκολλο της τελωνειακής ένωσης με την Κύπρο, το οποίο στην ουσία οδηγεί σε de facto αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Άγκυρα, οι 25 Ευρωπαίοι ηγέτες αποφάσισαν την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τη γειτονική χώρα στις 3 Οκτωβρίου 2005¹⁶.

¹⁴ Επίλυση διαφορών με Ελλάδα και Κύπρο.

¹⁵ www.euroopa.eu.int.

¹⁶ Βλ. παράρτημα 1^ο κείμενο διαπραγματευτικού πλαισίου.

Η Τουρκία επομένως, όφειλε να υπογράψει πριν από τις 3 Οκτωβρίου, μαζί με τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το πρωτόκολλο της επέκτασης της συμφωνίας της τελωνειακής ένωσης και με τα 10 κράτη μέλη της Ε.Ε., περιλαμβανομένης της Κύπρου, όπως προβλέπεται από τη συμφωνία της Συνόδου Κορυφής των Βρυξελλών.

Ο Ολλανδός προεδρεύων επιβεβαίωσε επίσης την κινητικότητα και στο **Κυπριακό**, αφήνοντας να εννοηθεί ότι επίκειται πρωτοβουλία στο πλαίσιο του ΟΗΕ, ενώ έκανε σύσταση για εποικοδομητική στάση στα εμπλεκόμενα μέρη. Ειδικότερα, στην ανοικτή συνεδρίαση των εκπροσώπων των πολιτικών ομάδων της Ευρωβουλής με την προεδρεύοντα της Ε.Ε. και τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ο Ολλανδός πρωθυπουργός, Γιαν Πέτερ Μπαλκενέντε, υποστήριξε ότι η υπογραφή από την Τουρκία του πρωτοκόλλου της επέκτασης της τελωνειακής ένωσης δεν θα θεωρείτο επίσημη νομική αναγνώριση. Όμως, όπως είπε, αποτελούσε το πρώτο βήμα για την αναγνώριση που είναι απαραίτητο.

Πρόσθεσε επίσης ότι στη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής, όλα τα κράτη-μέλη υποστήριξαν, ότι έπρεπε να υπογραφεί αυτό το πρωτόκολλο, ακόμη και εκείνα που υποστήριξαν θερμά την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας. Ενώ στη συνέχεια ανέφερε, ότι θα πρέπει να κάνει κανείς διάκριση μεταξύ της αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Κυπριακού.¹⁷

Στο κείμενο συμπερασμάτων, όμως, μένει ανοικτό όχι μόνο το πότε θα ενταχθεί η Τουρκία στην Ε.Ε., αλλά και αν θα γίνει πλήρες μέλος. Σχετικά με το κείμενο της απόφασης, όπως επίσημαίνεται «κοινός στόχος των διαπραγματεύσεων είναι η προσχώρηση». Όμως, διευκρινίζεται ότι πρόκειται για μια «ανοικτή διαδικασία, η έκβαση της οποίας δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί εκ των προτέρων». Παράλληλα, περιλαμβάνει μια σειρά από **ασφαλιστικές δικλείδες**, εξαιρετικά επαχθείς για την Τουρκία, η οποία θα βρίσκεται υπό συνεχή παρακολούθηση και θα κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή με διακοπή των διαπραγματεύσεων.

¹⁷ Το ίδιο υποστήριξε και ο Κύπριος κυβερνητικός εκπρόσωπος, Κύπρος Χρυσοστομίδης, σημειώνοντας ότι: «Η έναρξη διαπραγματεύσεων της Τουρκίας με την Ε.Ε., στην οποία η Κυπριακή Δημοκρατία είναι πλήρες μέλος, είναι μια ξεχωριστή ημερήσια διάταξη από εκείνη της λύσης του Κυπριακού».

Τονίζεται ακόμη, πως αν το υποψήφιο κράτος-μέλος δεν είναι σε θέση να αναλάβει πλήρως τις υποχρεώσεις της ένταξης, τότε θα πρέπει να προσδεθεί στις ευρωπαϊκές δομές με τον ισχυρότερο δυνατό τρόπο. Με άλλα λόγια, επισημαίνεται στην Τουρκία ότι, αν δεν μπορέσει να ενταχθεί, θα βρεθεί σε καθεστώς ειδικής σχέσης¹⁸.

Αλλά ακόμα και αν οι διαπραγματεύσεις φθάσουν σε αίσιο τέλος, η προσχώρηση δεν θα μπορεί να γίνει πριν από το 2014 με την υιοθέτηση των δημοσιονομικών προοπτικών της επταετίας 2014-2020.

Η διαδικασία προβλέπει, επίσης, την αναστολή των διαπραγματεύσεων «στην περίπτωση σοβαρής και διαρκούς παραβίασης των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου, στις οποίες βασίζεται η Ε.Ε. Η Επιτροπή, με δική της πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος του 1/3 των χωρών-μελών, θα συνιστά την αναστολή των διαπραγματεύσεων και θα προτείνει τους όρους για ενδεχόμενη ανάληψή τους».

Οι διαπραγματεύσεις θα χωριστούν σε συγκεκριμένα κεφάλαια¹⁹ (νομοθετική ευθυγράμμιση, εκπλήρωση συμβατικών υποχρεώσεων κ.λ.π.). Η απόφαση δε για το κλείσιμο κάθε κεφαλαίου θα λαμβάνεται μόνο με ομοφωνία, πράγμα που σημαίνει ότι η κάθε χώρα έχει το δικαίωμα του βέτο σε κάθε συγκεκριμένο θέμα που αφορά στην Τουρκία.

Σε άλλο σημείο του κειμένου των συμπερασμάτων, γίνεται αναφορά στο κείμενο της εισήγησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το οποίο αναφέρεται στα δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, των θρησκευτικών ελευθεριών, καθώς επίσης και στα δικαιώματα των μειονοτήτων. Ακόμη, για πρώτη φορά προβλέπεται για υποψήφια χώρα η δυνατότητα μόνιμης απαγόρευσης της διακίνησης Τούρκων εργαζομένων στην κοινότητα, μετά την ένταξη, αν αυτό κριθεί αναγκαίο.

¹⁸ Η Τουρκία επεδίωκε αρχικά να προβλέπεται και καταληπτική ημερομηνία, αλλά και να αναφέρεται σαφώς ότι οι διαπραγματεύσεις θα οδηγήσουν σε *πλήρη ένταξη*. Αναγκάστηκε όμως, να μειώσει τις προσδοκίες της μετά τη σκληρή στάση, κυρίως, της Αυστρίας και της Γαλλίας, αλλά και της προεδρεύουσας Ολλανδίας.

¹⁹ Βλ. παράρτημα 4^ο Κεφάλαια προς διαπραγμάτευση με Τουρκία.

Αναφορικά με τις **ελληνοτουρκικές σχέσεις**, το κείμενο των συμπερασμάτων τονίζει «τη σαφή δέσμευση της Τουρκίας για σχέσεις καλής γειτονίας», ενώ αναφέρεται στη συμφωνία του Ελσίνκι για παραπομπή των ανεπίλυτων προβλημάτων στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης.

Αρχικά, η Άγκυρα δεν δεχόταν σε καμία περίπτωση να υπογράψει γραπτή δέσμευση για **υπογραφή του πρωτοκόλλου της τελωνειακής ένωσης** πριν από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Στη συνέχεια, αντιπρότεινε να κάνει μια προφορική δήλωση, την οποία θα επικαλούνταν οι «25» στα συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής. Ο Πρόεδρος της Κύπρου, Τάσος Παπαδόπουλος, αρνήθηκε με τη σειρά του οποιαδήποτε τροποποίηση της συμφωνίας σε επίπεδο «25». Τελικά, βρέθηκε μια φόρμουλα που δεν αλλάζει την ουσία της αρχικής θέσης των κρατών-μελών.

Όπως τονίζεται στην παράγραφο 17 του κειμένου των συμπερασμάτων: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση χαιρετίζει την απόφαση της Τουρκίας να υπογράψει το πρωτόκολλο σχετικά με την προσαρμογή της Συνθήκης της Άγκυρας, λαμβάνοντας υπόψη την προσχώρηση των 10 νέων κρατών-μελών. Υπό το φως αυτό, χαιρετίζει τη δήλωση της Τουρκίας, ότι η τουρκική κυβέρνηση επιβεβαιώνει ότι είναι έτοιμη να υπογράψει το πρωτόκολλο προσαρμογής στη Συνθήκη της Άγκυρας πριν από την ουσιαστική έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων (3 Οκτωβρίου) και αφού επιτευχθεί συμφωνία πάνω στην οριστικοποίηση των αναγκαίων προσαρμογών, λαμβάνοντας υπόψη τα σημερινά μέλη της Ένωσης».

Παρόλα αυτά, **κριτική** στους 25 Ευρωπαίους ηγέτες για την απόφαση έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, ασκείται από μεγάλες ευρωπαϊκές εφημερίδες. Όπως επισημαίνουν, αν και οι ηγέτες δεν πιστεύουν ότι η Τουρκία θα ενταχθεί τελικά στην Ε.Ε., κανένας δεν τόλμησε να πει από τώρα όχι στην Άγκυρα, περιμένοντας από τους λαούς, μέσω των δημοψηφισμάτων (σε κράτη μέλη) να πουν όχι στην ένταξη²⁰.

²⁰ Παρόλα αυτά, ο Γάλλος Πρόεδρος Ζακ Σιράκ είπε ευθέως ότι η Κύπρος είναι κράτος - μέλος και η Τουρκία δεν δικαιούται να επιλέγει ποια μέλη της οικογένειας θα αναγνωρίσει και ποια όχι, προειδοποιώντας την Άγκυρα ότι δεν πρόκειται να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις αν δεν υπογράψει το πρωτόκολλο της τελωνειακής ένωσης (ντε φάκτο αναγνώριση). Ο Ιρλανδός πρωθυπουργός, Μπέρτι Αχέρν, δεν δίστασε να πει ότι η αρνητική στάση της Τουρκίας έναντι της Κύπρου άφησε «πικρή γεύση» στους Ευρωπαίους ηγέτες. Εκείνος, όμως, που προκάλεσε αίσθηση με τη δήλωσή του, ήταν ο υπουργός Εξωτερικών του Λουξεμβούργου, Ζαν Άσελμπορν, ο οποίος αποκάλυψε τον Τούρκο Πρωθυπουργό Ρετζέπ

Κερδισμένη από τη Σύνοδο Κορυφής -όσο κι αν αυτό ηχεί παράξενα- είναι και η Κύπρος, η οποία μπορεί να μην απέσπασε μια καθαρή διπλωματική αναγνώριση, αλλά είναι βέβαιο ότι κέρδισε τη συμπάθεια τόσο του ευρωπαϊκού τύπου όσο και πολλών ηγετών. Κάτι που είχε μεγάλη ανάγκη η Λευκωσία, μετά το αρνητικό για το σχέδιο Ανάν δημοψήφισμα του Απριλίου 2004, και την κριτική που είχε δεχθεί.

Την εκτίμηση ότι δεν επετεύχθησαν οι στόχοι της Τουρκίας, στη Σύνοδο Κορυφής της Ε.Ε. στις Βρυξέλλες, διατύπωσε ο πρώην υφυπουργός Εξωτερικών, και αντιπρόεδρος του κόμματος CHP, Onur Oymen. Το κείμενο το οποίο παρουσιάστηκε στην Τουρκία στη Σύνοδο Κορυφής, συγκρινόμενο με τα κείμενα τα οποία παρουσιάστηκαν στις άλλες υποψήφιες χώρες, διαφέρει κατά πολύ απ' αυτά.

Ενώ στην Κροατία δεν τέθηκε κανένας όρος, πλην του όρου της παραπομπής στη Δικαιοσύνη των εγκληματιών πολέμου, στην Τουρκία τονίσθηκε ότι θα πρέπει να προετοιμασθεί για ενταξιακές διαπραγματεύσεις «ανοικτού τέλους», που θα αρχίσουν στις 3 Οκτωβρίου 2005 και θα καταλήξουν σε λύσεις διαφορετικές από την ένταξη.

Πιστεύει ότι, «εάν το κείμενο το οποίο παρουσιάστηκε στην Τουρκία γίνει αποδεκτό με την παρούσα μορφή του, τότε θα γίνουμε ένα μέλος της Ε.Ε 'δεύτερης κατηγορίας'».

IV. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΡΚΙΑΣ – ΕΕ

A. Τα προβλήματα της Τουρκίας

Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας και ο Στρατός: Ο στρατός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες της πολιτικής ζωής στην Τουρκία. Έχει παρέμβει τρεις φορές στη δημοκρατική λειτουργία του κράτους με τα πραξικοπήματα του 1960, 1971 και τέλος το 1980. Παρόλο που κάθε φορά κυβέρνησε για αρκετά σύντομο χρονικό διάστημα, αφήνοντας κάθε φορά την εξουσία στους πολιτικούς, κατοχύρωσε σημαντικές

Ταγίπ Ερντογάν «έμπορο χαλιών» για το σκληρό παζάρι με την αναγνώριση της Κύπρου. «Εμείς εδώ στην Ευρώπη δεν είμαστε έμποροι χαλιών» είπε ο Λουξεμβούργιος Υπουργός. Δήλωση με σημασία, δεδομένου ότι το Λουξεμβούργο αναλάμβανε την επόμενη προεδρία της Ε.Ε. <http://www.euroactiv.com>

εγγυήσεις του ρόλου του στο πολιτικό καθεστώς. Αυτό το τελευταίο το πέτυχε χρησιμοποιώντας δύο κύριες στρατηγικές.

Πρώτον, ενσωμάτωσε στο σύνταγμα συγκεκριμένες αξίες όπως την εδαφική και εθνική ακεραιότητα του κράτους και τις εκσυγχρονιστικές μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ Ατατούρκ. Δεύτερον, δημιούργησε επίσημους θεσμούς, όπως το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, με τον σκοπό να προστατεύσει τις εν λόγω αξίες. Παρόλο τον επίσημο διαχωρισμό τους, έχει σχηματιστεί «μια ατελής συμφωνία» μεταξύ του στρατού και των πολιτικών ελίτ.

Η υφιστάμενη μέχρι τότε κατάσταση ξεκίνησε να αλλάζει μετά το 2001 με τις τροποποιήσεις που έχουν γίνει στο Σύνταγμα. Πολλές και σημαντικές εξουσίες που κατείχε ο Στρατός έχουν αρθεί με αυτόν τον τρόπο ενώ έχει μειωθεί σοβαρά και η ανάμειξη του στη λειτουργία άλλων θεσμών, καθώς επίσης και έχει ξεκινήσει μια διαδικασία ελέγχου των οικονομικών του εξόδων. Μένουν φυσικά ακόμη πολύ σημαντικά θέματα που πρέπει να αλλάξουν όπως για παράδειγμα, οι οικονομικές δυνατότητες και διασυνδέσεις του, καθώς και η ισχυρή πίστη του λαού πως ο στρατός είναι ο πλέον έμπιστος και σταθερός θεσμός της χώρας, ο οποίος ξέρει τι είναι καλό για τη χώρα και θα λάβει τα απαραίτητα μέτρα εάν χρειαστεί²¹.

Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ελευθερίες: Στο Τουρκικό περιβάλλον η υπόθεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι στενά συνδεδεμένη με τη μεταχείριση των μειονοτήτων, ειδικά των Κούρδων. Η καταγραφή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία ήταν φτωχή μέχρι και τα 1990, κυρίως λόγω των μέτρων που ελήφθησαν για να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία του ΡΚΚ. Τα σημαντικότερα από αυτά τα μέτρα ήταν η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης που είχε κηρυχθεί σε δέκα πόλεις της νοτιοανατολικής Τουρκίας, η εγκαθίδρυση του συστήματος επιτήρησης των χωριών και ο αντιτρομοκρατικός νόμος, ο οποίος περιείχε αυστηρούς περιορισμούς στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες.

Την περίοδο μετά το 1999 όταν το ΡΚΚ ηπτήθηκε στρατιωτικά και ξεκίνησε η προοπτική της ένταξης της χώρας στην Ε.Ε. άρχισαν να λαμβάνονται σημαντικά μέτρα ως προς την ενδυνάμωση της μάχης ενάντια των βασανισμών, τη διεύρυνση του

²¹ Aydin Senem, «European Integration and the Transformation of Turkish Democracy», σελ. 19-21.

αντικειμένου των βασικών ελευθεριών, όπως η ελευθερία της έκφρασης, των συνδέσμων, των διαδηλώσεων και της βελτίωσης των πολιτιστικών δικαιωμάτων²².

Προστασία των Μειονοτήτων: Το νομικό καθεστώς των μειονοτήτων στην Τουρκία εγκαθιδρύθηκε το 1923 με τη Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία προσδιόρισε τις μειονότητες με βάση τη θρησκεία. Η Συνθήκη έδωσε στις μη-μουσουλμανικές μειονότητες δικαιώματα και υποχρεώσεις απέναντι στο Τουρκικό κράτος. Όμως, με το πέρασμα του χρόνου βγήκαν στην επιφάνεια δύο σημαντικές ενότητες προβλημάτων ως προς την εφαρμογή της εν λόγω συνθήκης.

Η πρώτη αφορούσε στην επιλεκτική εφαρμογή της συνθήκης στις τρεις μειονότητες, δηλαδή τους Εβραίους, τους Έλληνες και τους Αρμένιους, αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο τις υπόλοιπες μειονότητες. Η δεύτερη αφορούσε στις ελλείψεις για την εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, ειδικότερα σε ότι αφορά στα θέματα ιδιοκτησίας και στους θρησκευτικούς/εκπαιδευτικούς θεσμούς. Η διαδικασία μεταρρύθμισης που έχει ξεκινήσει λόγω της προοπτικής ένταξης στην Ε.Ε. έχει ως σκοπό την επίλυση αυτών των θεμάτων.

Συγκεκριμένα, τα πακέτα μεταρρύθμισης που αφορούν στα δικαιώματα των μειονοτήτων τροποποιούν τον Νόμο Ιδρυμάτων και επιτρέπουν στις μη-μουσουλμανικές μειονότητες να καταχωρούν τις ιδιοκτησίες τους εφόσον μπορούν να αποδεικνύουν την ιδιοκτησία. Επίσης, ρυθμίζονται τα θέματα των θρησκευτικών και εκπαιδευτικών θεσμών. Η Τουρκία δεν χρειάζεται να κάνει τίποτα παραπάνω από το να εφαρμόσει τους νόμους που ισχύουν έτσι ώστε να δείξει πλήρη σεβασμό στα δικαιώματα των μειονοτήτων.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Τουρκία είναι το Κουρδικό θέμα²³. Οι Κούρδοι, οι οποίοι αποτελούν την πολυπληθέστερη μειονότητα στη χώρα έχουν περάσει ως κληρονομιά στο Τουρκικό κράτος από την Οθωμανική αυτοκρατορία. Παρόλο που έλαβαν μέρος, κοντά στον Ατατούρκ, κατά τη διάρκεια του πολέμου

²² Akcakoca Amanda, «Turkey – Ready for the EU?», σελ. 5.

²³ Zyya Önus, «GREEK-TURKISH RELATIONS AND THE EUROPEAN UNION: a critical perspective», revised draft, April 2001, Turkey, σελ. 2-3.

ανεξαρτησίας και ίδρυσης του Τουρκικού κράτους, αργότερα αποξενώθηκαν λόγω της προσπάθειας «εκτουρκισμού» όλου του λαού που ζούσε στο νέο Τουρκικό κράτος.

Παρόλα αυτά, δεν διαπιστώθηκε κάποια προσπάθεια από πλευρά τους για την απόκτηση εθνικής ιδιότητας, κυρίως λόγω του φεουδαλικού τρόπου ζωής τους και των τοπικών και θρησκευτικών διαφορών που υπήρχαν στο ίδιο το εσωτερικό τους. Όμως, η διαδικασία αστικοποίησης που ξεκίνησε στην Τουρκία στη δεκαετία του 1950 αφύπνισε τα εθνικά αισθήματα των Κούρδων, με αποτέλεσμα αυτά να κορυφωθούν μετά το πραξικόπημα του 1980 και να ξεκινήσουν οι δράσεις της οργάνωσης του ΡΚΚ το 1984. Από εκείνη την ημερομηνία και μετά ξεκίνησε ένας εμφύλιος, αντάρτικος πόλεμος στη νοτιοανατολική Τουρκία, ο οποίος κόστισε τη ζωή τουλάχιστον 35.000 ανθρώπων.

Το Τουρκικό κράτος έλαβε διάφορα μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος με κυριότερα από αυτά την κήρυξη σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης των περιοχών αυτών, την εγκαθίδρυση του συστήματος παρακολούθησης των χωριών κ.α. Τα μέτρα αυτά, ενίσχυσαν την καχυποψία ανάμεσα στο κράτος και τους κατοίκους αυτής της περιοχής και είχαν ως αποτέλεσμα αναρίθμητες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι επιχειρήσεις αυτές τελείωσαν περί το 2000 με την ήττα της οργάνωσης από τα Τουρκικά στρατεύματα.

Η λήξη των επιχειρήσεων συνέπεσε με τη διαδικασία προσέγγισης της Τουρκίας στην Ε.Ε. και συνεπώς τις προσπάθειες της πρώτης για τη βελτίωση των συνθηκών επιβίωσης των Κούρδων μέσω διαφόρων μεταρρυθμίσεων που επιβλήθηκαν από την Ένωση. Οι σημαντικότερες αυτών ήταν το δικαίωμα εκπομπών στη Κουρδική γλώσσα, το δικαίωμα της εκπαίδευσης των Κούρδων στη γλώσσα τους και το δικαίωμα της ονομασίας των παιδιών τους με Κουρδικά ονόματα. Παράλληλα με αυτές τις μεταρρυθμίσεις, το Τουρκικό κράτος ξεκίνησε το «Σχέδιο Επιστροφής στα Χωριά και Αναμόρφωσης». Φυσικά, υπολείπονται πολλά ακόμη να γίνουν σχετικά με τα δικαιώματα των Κούρδων. Η Τουρκία, ως μια χώρα που οραματίζεται να γίνει πλήρες μέλος της Ε.Ε. πρέπει πλέον να αποφασίσει και να επαναπροσδιορίσει το Τουρκικό έθνος, αποδεχόμενη το στοιχείο της πολυπολιτισμικότητας ως μέρος του πολιτισμού της²⁴.

²⁴ ο.π. Aydin Senem, σελ. 30-39.

Το Δικαστικό Σύστημα: Μια μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος είναι απαραίτητη για την ενδυνάμωση της δημοκρατικής διακυβέρνησης, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον σεβασμό για την προστασία των μειονοτήτων στην Τουρκία. Η Τουρκία, έχει αναλάβει σοβαρές υποχρεώσεις για την νομοθετική μεταρρύθμιση και έχει καταβάλλει αξιοσημείωτες προσπάθειες για την εκπαίδευση των δικαστών της. Μια από τις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις στον τομέα της δικαιοσύνης αφορά στην κατάργηση των κρατικών δικαστηρίων ασφαλείας, τα οποία ήταν τα σημαντικότερα απομεινάρια από την εποχή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης και ένας από τους κύριους μηχανισμούς των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόσφατα, έχουν υπάρξει σοβαρά βήματα ως προς τη ρύθμιση των κατάλληλων εργασιακών συνθηκών, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και την υλοποίηση των πολιτικών μεταρρυθμίσεων. Σίγουρα υπάρχουν πολλά θέματα ακόμη στα οποία η Ένωση θα μπορούσε να προσφέρει βοήθεια στην Τουρκία²⁵.

Το Κυπριακό Πρόβλημα: Η εισβολή της Τουρκίας, μιας εκ των τριών εγγυητριών χωρών, στη Κύπρο το 1974 έχει αποτελέσει το σημαντικότερο πρόβλημα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας εδώ και 30 χρόνια. Μετά τις αλλεπάλληλες προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος και με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ δεν έχει γίνει κατορθωτή η εύρεση μιας λύσης μέχρι και σήμερα. Η Τουρκία κατάφερε να παρακάμψει το πρόβλημα, το οποίο της είχε τεθεί ως όρος κατά τη διάρκεια της Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις Βρυξέλλες στις 17 Δεκεμβρίου 2004, και να λάβει την πολυπόθητη ημερομηνία για την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Ε.Ε.

Φυσικά, το θέμα της Κύπρου²⁶ εμφανίζεται επιτακτικά και απαιτεί μια λύση άμεσα, διότι η μη αναγνώριση της σημαίνει μη αναγνώριση και του Κοινοτικού κεκτημένου, εφόσον η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί πλέον πλήρες μέλος της Ε.Ε. από 1.5.2004.

Στις 29 Ιουλίου η Τουρκία²⁷ υπέγραψε το πρωτόκολλο της τελωνειακής ένωσης που συνοδεύεται από μια δήλωση με την οποία διευκρίνιζε ότι αυτή η συμφωνία δε σημαίνει την επίσημη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

²⁵ ο.π. Aydin Senem, σελ. 40-45.

²⁶ Atasoy Seyman, «Cyprus, Turkey, and the EU: The need for a gradual approach», *The Brown journal of World Affairs*, Summer/Fall, VOLUME X, ISSUE 1, 2003-2004, σελ. 257-267.

²⁷ Ενημερωτικό δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 10, Σεπτέμβριος 2005, ΕΚΕΜ, σελ. 11-13.

Στις 31 Αυγούστου η Νομική Υπηρεσία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσίασε στους διπλωματικούς ιθύνοντες των 25 κρατών-μελών της Ε.Ε. έγγραφο²⁸, σύμφωνα με το οποίο η δήλωση της Τουρκίας ότι η πρόσφατη υπογραφή του πρωτοκόλλου για την τελωνειακή ένωσή της με την Κύπρο και τα άλλα νέα κράτη-μέλη της Ε.Ε. δεν συνεπάγεται και διπλωματική αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν έχει νομική σημασία και είναι πολιτικώς απαράδεκτη.

Από νομικής απόψεως, με την υπογραφή του πρωτοκόλλου, η Τουρκία αναγνωρίζει de facto την Κυπριακή Δημοκρατία την οποία σίγουρα θα υποχρεωθεί να αναγνωρίσει και de jure όταν θα φθάσει η ώρα της προσχώρησής της στην Ε.Ε. Επίσης, η Τουρκία με την εφαρμογή του πρωτοκόλλου δεν θα έχει πλέον το δικαίωμα να απαγορεύει στα υπό κυπριακή σημαία πλοία να ελλιμενίζονται στην επικράτειά της, ενώ το ζήτημα της διπλωματικής αναγνώρισης της Κύπρου αποτελεί στην παρούσα φάση ένα πολιτικό πρόβλημα το οποίο η Ε.Ε. οφείλει να αντιμετωπίσει.

Η Νομική Υπηρεσία της Ε.Ε. έκρινε ότι η τουρκική δήλωση δημιουργεί προβλήματα, αφού έρχεται σε αντίθεση με τις αποφάσεις του ΟΗΕ αλλά και με τους βασικούς άξονες της κοινής εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. Συνεπώς, η Νομική Υπηρεσία εμμέσως πλην σαφώς τάχθηκε υπέρ της έκδοσης «αντιδήλωσής» της Ε.Ε. με την οποία θα εκφράζεται η λύπη της Ε.Ε. για τις θέσεις της Τουρκίας έναντι της Κύπρου. Σε κάθε περίπτωση, το ουσιαστικό ζήτημα είναι να βρεθεί οριστική λύση και να πάψει να αποτελεί ένα αγκάθι τόσο στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας όσο και στις σχέσεις Τουρκίας – Ε.Ε.²⁹

B. Τα προβλήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευρωπαϊκή Κοινή Γνώμη: Η κοινωνία στην Ευρώπη είναι προβληματισμένη σχετικά με την ένταξη της Τουρκίας. Φοβάται ότι η χώρα είναι πολύ μεγάλη και φτωχή και ενδέχεται να χρειαστούν υπέρογκα ποσά ώστε να φτάσει στο επίπεδο των σημερινών κρατών-μελών. Ένα επιπλέον θέμα που απασχολεί τους Ευρωπαίους, είναι η θρησκευτική και πολιτιστική ταυτότητα της Τουρκικής κοινωνίας, την οποία βλέπουν να διαφέρει πολύ από τη γενική πολιτισμική εικόνα της Ευρώπης. Συνεπώς, η κοινή γνώμη είναι ένα θέμα που πρέπει να αλλάξει προς το θετικό με τις προσπάθειες τόσο της ίδιας

²⁸ European Commission, "Turkey 2005 Progress Report", COM(2005) 561 final, Brussels, 9.11.2005.

²⁹ Akcakoca Amanda, "Turkey on Its Way to EU Accession – Challenges Ahead", σελ. 1-5.

της Ε.Ε. όσο και της Τουρκίας. Εάν σκεφτεί κανείς ότι η Ε.Ε. ήδη αντιμετωπίζει ένα έλλειμμα δημοκρατίας όσον αφορά τους πολίτες της, το οποίο πολλά κράτη-μέλη προσπαθούν να ξεπεράσουν ξεκινώντας να κάνουν δημοψηφίσματα, θα είναι αρκετά δύσκολο και επίπονο να «πείσει» η κοινή γνώμη για την ένταξη της Τουρκίας³⁰.

Θεσμικοί παράγοντες: Η ενδεχόμενη πλήρης ένταξη της Τουρκίας περί το 2015 θα φέρει σοβαρές αλλαγές όσον αφορά στη σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, όπως επίσης και το βάρος που θα έχει στη λήψη αποφάσεων στο Συμβούλιο. Σε αυτή την περίπτωση, η Τουρκία μαζί με άλλα τρία κράτη-μέλη πολύ εύκολα θα μπορεί να μπλοκάρει αποφάσεις του Συμβουλίου, οι οποίες θα λαμβάνονται με ειδική πλειοψηφία, έχοντας εξασφαλίσει το 35% των ψήφων. Το ίδιο θα συμβαίνει φυσικά και με τις αποφάσεις που θα λαμβάνονται με ομοφωνία, όπου η Τουρκία, ακολουθώντας το παράδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου, ενδέχεται να σκεί βέτο σε θέματα που θεωρεί ότι θίγονται τα συμφέροντά της.

V. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

A. Όφελος και Κόστος για την Τουρκία

1. ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Πολιτική Σταθερότητα και Κατοχύρωση των Θεσμών: Το πρώτο όφελος που ενδεχομένως θα έχει η Τουρκία μετά την ένταξή της, θα είναι η πολιτική σταθερότητα³¹ και η κατοχύρωση θεσμών και ελευθεριών των πολιτών. Πολλές εσωτερικές δυνάμεις και ομάδες έχουν την πεποίθηση ότι με την ένταξη θα καταφέρουν να ενισχύσουν τους δικούς τους, πολιτικούς στόχους.

Επομένως, η Ένωση φαίνεται να είναι η «άγκυρα» που πολλοί θα πιαστούν για να ενδυναμώσουν τη δική τους θέση ισχύος και αυτό με τη σειρά του θα ενισχύσει τα δημοκρατικά χαρακτηριστικά και τη πολυφωνία μέσα στη χώρα. Ας μην ξεχνάμε ότι τόσο

³⁰Βλ. Παράρτημα 3^ο Χώρες που υποστηρίζουν την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε.

³¹ Joseph S. Joseph, "Turkey at the Threshold of the European Union", in Turkey and the European Union: Internal Dynamics and External Challenges, 2006, σελ. 1-12.

οι στρατιωτικές παρεμβάσεις στην πολιτική ζωή της χώρας, όσο και η αστάθεια των ίδιων των πολιτικών θεσμών έχουν πληγώσει επανειλημμένα τις ατομικές ελευθερίες.

Η Τουρκική Πολιτεία παραδοσιακά έχει υπάρξει σκληρή όσον αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα, στα δικαιώματα των μειονοτήτων και στην ελευθερία έκφρασης. Η ένταξη της στους κόλπους της Ένωσης θα φέρει τεράστιες μεταρρυθμίσεις³² (ήδη έχουν ξεκινήσει να διαφαίνονται αχνά τα πρώτα δείγματα κατά τη διάρκεια της προσπάθειας εναρμόνισης) ως προς τη δομή της κοινωνίας και τις ελευθερίες που προαναφέρθηκαν. Επιπλέον, πέρα από τα ορθολογικά κίνητρα, έναν σημαντικό ρόλο παίζουν και τα ψυχολογικά κίνητρα, τα οποία θα επηρεάσουν όλους τους τομείς της χώρας δημιουργώντας μία κατάσταση ευφορίας, κάτι που με τη σειρά του θα επηρεάσει θετικά τη γενικότερη λειτουργία της κοινωνίας.

Οικονομική Σταθερότητα και Ανάπτυξη: Η ένταξη στην Ε.Ε. θα συντελέσει στην σταθερότητα και ανάπτυξη της οικονομίας, καθώς και στις χρηματικές μεταφορές από τα Κοινοτικά Ταμεία στη χώρα. Επομένως, η Τουρκία θα επωφεληθεί οικονομικά από την ένταξη. Παρόλο που με την Τελωνειακή Ένωση τα εμπόδια στο εμπόριο έχουν ήδη αρθεί, η ένταξη θα συντελέσει στην οικονομική σταθερότητα, κάτι που με τη σειρά του θα βοηθήσει στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης στην Τουρκική αγορά και επομένως θα υπάρξει εισροή ξένων κεφαλαίων στη χώρα.

Ακόμη και αν αγνοηθούν όλα τα υπόλοιπα οφέλη, το όφελος και μόνο της χώρας από τις ξένες επενδύσεις θα μπορούσε να είναι ένας ικανός παράγοντας για τη χώρα ώστε να θέλει να ενταχθεί στην Ένωση. Επομένως, αν και η ένταξη καθ'αυτή δεν θα φέρει πολύ μεγάλες οικονομικές αλλαγές στο ΑΕΠ της Τουρκίας, η αύξηση των ξένων επενδύσεων θα μπορούσε να το επηρεάσει κατά ένα ποσοστό 10%.

Κοινωνικά Αποτελέσματα: Ένα άλλο μεσοπρόθεσμο κατ' αρχάς και μακροπρόθεσμο στη συνέχεια όφελος για τη χώρα, θα είναι η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών και ελευθεριών, του κοινωνικού κράτους, με άλλα λόγια. Ως παραδείγματα θα μπορούσαν να αναφερθούν, η απαγόρευση της παιδικής εργασίας και η επίσημη ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. Μεταρρυθμίσεις θα υπάρξουν επίσης σε κοινωνικούς

³² Oguzlu H. Tarik, "The clash of security identities (the question of Turkey's membership in the European Union)" International Journal, Autumn 2002, σελ. 587-590.

τομείς που είναι αδύναμοι στην Τουρκία. Τέτοιοι τομείς είναι η παιδεία και η κοινωνική ασφάλιση, ενώ σημαντική αναμένεται να είναι η αλλαγή όσον αφορά στις κρατικές παροχές και στο βιοτικό επίπεδο της ζωής των Τούρκων πολιτών.

Περιβαλλοντική Πολιτική: Παρόλο που θα χρειαστούν μεγάλες μεταβατικές περιόδους, ένας κοινωνικός τομέας που θα επηρεαστεί θετικά είναι το περιβάλλον. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης θα υιοθετηθεί και από την Τουρκία μακροπρόθεσμα και αυτό το γεγονός θα αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής της χώρας.

Αγροτική Ανάπτυξη: Το 34% του εργατικού δυναμικού της Τουρκίας απασχολείται στον αγροτικό τομέα. Αυτός ο πληθυσμός θα αναβαθμιστεί μέσω της τεχνολογικής αναβάθμισης που θα χρειαστεί να γίνει σε αυτόν τον τομέα. Ταυτόχρονα, οι Τούρκοι καταναλωτές θα επωφεληθούν κατά πολύ από τις χαμηλές τιμές που θα επικρατήσουν στα Τουρκικά αγροτικά προϊόντα λόγω της απελευθέρωσης των τιμών μέσα στη κοινή αγορά.

Διαρθρωτικά Ταμεία και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Ως μία από τις φτωχότερες υπό ένταξη χώρες, η διοίκηση στην Τουρκία έχει πολύ σοβαρά προβλήματα, με αποτέλεσμα η χώρα να μην είναι σε θέση να αναπτυχθεί με τους ρυθμούς που επιθυμεί. Τα Διαρθρωτικά Ταμεία και η Περιφερειακή Πολιτική της Ένωσης θα συνεισφέρει στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης και επομένως στην ανάπτυξη της χώρας. Οι συγκεκριμένες πολιτικές θα συντελέσουν στην ανάπτυξη των φτωχότερων περιφερειών και επομένως στη σύγκλιση στο εσωτερικό της χώρας, όπως επίσης και στη σύγκλιση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη.

Νομισματική Σταθερότητα: Ένα άλλο όφελος που θα έχει η Τουρκία από την ένταξη θα είναι η σταθερή μείωση του πληθωρισμού της ώστε να φτάσει στα επιθυμητά όρια της Ε.Ε.³³. Παρόλο που η ένταξη στην ΟΝΕ φαντάζει ως κάτι πολύ μακρινό και ουτοπικό για την Τουρκία, το γεγονός της μείωσης του πληθωρισμού θα φέρει μία σταθερότητα στο νόμισμά της, κάτι που με τη σειρά του θα αυξήσει την οικονομική αξιοπιστία της χώρας³⁴.

³³ Ήδη η Τουρκία από 1.1.2005 έχει αφαιρέσει έξι ψηφία από το νόμισμά της και κυκλοφορεί τη Νέα Τουρκική Λίρα, κάτι που ενδεχομένως θα ευνοήσει την αξιοπιστία του νομίσματός της.

³⁴ Quaisser Wolfgang - Steve Wood, "EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives", *Forscht Arbeitspapier*, Nr. 25 (2004), σελ. 10-11.

2. ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Υλοποίηση του Κοινοτικού Κεκτημένου: Η υλοποίηση του κεκτημένου θα επιφέρει ένα μεγάλο κόστος στην Τουρκία. Το κόστος πρόκειται να μεγαλώσει ακόμη περισσότερο λόγω των εντατικών απαιτήσεων για διαρθρωτική προσαρμογή (όπως υψηλότερη ανεργία, ειδικότερα στις αγροτικές περιοχές) και αποδοχή των κοινοτικών κανόνων και μέτρων, κάτι που θα συμβεί επειδή η Τουρκία είναι μία από τις φτωχότερες υποψήφιες για ένταξη χώρες και επομένως θα πρέπει να κάνει μεγαλύτερες προσπάθειες για την εναρμόνιση. Ένα παράδειγμα είναι ότι θα πληγούν άμεσα οι μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι προσανατολισμένες στην παραγωγή προς τοπική κατανάλωση.

Κοινωνικά και Περιβαλλοντικά Μέτρα: Παρόλο που αυτά τα μέτρα μακροπρόθεσμα θα ωφελήσουν την Τουρκία, τα άμεσα αποτελέσματα τους θα αποδυναμώσουν την ανταγωνιστική της δύναμη στη διεθνή αγορά. Για παράδειγμα, οι ρυθμίσεις που θα γίνουν όσον αφορά στις συνθήκες απασχόλησης, θα εντείνουν ακόμη περισσότερο την απώλεια του συγκριτικού πλεονεκτήματος της Τουρκίας όσον αφορά στις χαμηλές εργατικές αμοιβές που είχε έως τώρα. Εάν ληφθεί δε υπόψη το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό πρότυπο του κοινωνικού κράτους βρίσκεται σε κρίση, φαίνεται ξεκάθαρα ότι η Τουρκία δεν μπορεί να περιμένει πολύ μεγάλη βοήθεια σε αυτούς τους τομείς³⁵.

Αγροτική Πολιτική: Ο αγροτικός πληθυσμός, παρόλο που θα λάβει πόρους στο πλαίσιο της ΚΑΠ (αν και υπάρχει το ενδεχόμενο της μόνιμης απόκλισης), για αρκετά χρόνια θα αποδυναμωθεί, θα μειωθεί το βιοτικό του επίπεδο, λόγω ανοίγματος των αγορών και μείωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων και τέλος πολλοί αγρότες ενδέχεται να βρεθούν άνεργοι.

Περιφερειακή Πολιτική: Στο πλαίσιο της Περιφερειακής Πολιτικής της Ένωσης, η Τουρκία θα πρέπει να αναβαθμίσει τη διοίκηση των περιφερειών της, ώστε να συγκλίνουν οι διάφορες περιφέρειες εντός της χώρας, όπως επίσης και να συγκλίνει

³⁵ Tupy Marian L. "EU Enlargement. Costs, Benefits and Strategies for Central and Eastern European Countries", Policy Analysis, No. 489 (2003), σελ. 7.

ολόκληρη η χώρα με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη. Η εναρμόνιση αυτή όμως θα επιφέρει πολύ μεγάλο κόστος στη χώρα, διότι αρκετές από τις περιφέρειές της έχουν τεράστια διαφορά επιπέδου σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες³⁶.

Μετανάστευση: Η Τουρκία όντας μια χώρα φτωχή και με μεγάλο πληθυσμό αντιμετωπίζει ένα μεγάλο εμπόδιο όσον αφορά στην πρώτη από τις τέσσερις βασικές ελευθερίες που διέπουν τις αρχές της Ε.Ε. Η αρχή αυτή είναι η ελευθερία διακίνησης των προσώπων εντός της Κοινότητας και ήδη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2004 κατέστη σαφές ότι η ελεύθερη διακίνηση, μετανάστευση και εργασία των Τούρκων πολιτών στις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης δεν θα επιτρέπεται.

B. Το Όφελος και το Κόστος για την Ευρωπαϊκή Ένωση

1. ΤΟ ΟΦΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

- Η ένταξη της Τουρκίας³⁷ στην Ένωση θα οδηγήσει σε μια εκτεταμένη εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γεινιότητας. Οι γείτονες της Τουρκίας θα γίνουν άμεσοι γείτονες της Ένωσης.
- Η Τουρκία μπορεί να παίξει αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των ισορροπιών μεταξύ Δύσης και Πολιτικού Ισλάμ.
- Η Τουρκία συμφέρει την Ένωση λόγω του νέου πληθυσμού της, στην εξίσωση Ευρώπης – Ασίας και συγκεκριμένα εντασσόμενη στην Ένωση μπορεί να συνεισφέρει στην Ευρώπη όσον αφορά στον ανταγωνισμό της με τις ΗΠΑ για την εξασφάλιση συμμαχιών με τις Ασιατικές χώρες.
- Η Τουρκία έχει τον ρόλο ενός γεωγραφικού κομβικού σημείου για την περιφερειακή συνεργασία.

³⁶ Quaisser Wolfgang - Steve Wood, "EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives". σελ. 35-40.

³⁷ Diez Th., "Expanding Europe: The Ethics of EU-Turkey Relations", Ethics & International Affairs, Volume 21.4, Winter 2007.

- Η Τουρκία είναι ένα ασφαλές κομβικό σημείο για τη μεταφορά ενέργειας, δηλαδή του πετρελαίου και φυσικού αερίου της Κασπίας Θάλασσας, τη Ρωσίας και της Μέσης Ανατολής.
- Η Τουρκία είναι στην σωστή τοποθεσία για να εξυπηρετεί την Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας³⁸, τη στρατιωτική υποστήριξη και την αξιοπιστία της παρουσίας της Ε.Ε. στην περιοχή.
- Η Τουρκία έχει πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο που μπορεί να συμπληρώσει εκείνο της Ε.Ε. για προγράμματα συνεργασίας που εξαπλώνονται από επιχειρηματική τεχνογνωσία έως και γλωσσικές ικανότητες.
- Η Τουρκική περίπτωση αποδεικνύει πως η δημοκρατία, η κοσμικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οικουμενικές αξίες παρά αξίες που ανήκουν σε συγκεκριμένους πολιτισμούς και θρησκείες.
- Η ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. θα αποδείξει ότι η Ευρώπη είναι ένα περιεκτικό σύνολο με πολυπολιτισμικές αξίες και ανοιχτή σε διαφορετικές θρησκείες.
- Η μεταλλαγή της Τουρκικής πολιτικής ασφαλείας και εξωτερικής πολιτικής φανερώνει ότι υπάρχει λιγότερη εξάρτηση από τη στρατιωτική ισχύ και δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στη διπλωματία και στα πολιτικά όργανα.
- Η ένταξη της Τουρκίας θα επιβεβαιώσει τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην επίλυση διαφορών, μέσω της συμφιλίωσης του Τουρκικού κράτους με τον Κουρδικό του πληθυσμό, της προσέγγισης της με την Ελλάδα και του δημιουργικού της ρόλου στη Κύπρο³⁹.

³⁸ Onur Öymen, "TURKEY'S EUROPEAN FOREIGN POLICY", seminar on "Turkish-EU Relationship in the Post-Cold War Era", organised in Ankara by the Centre for Strategic Research, 6/1/1997.

³⁹ Emerson Michael, "Turkey as a Bridgehead and Spearhead: Integrating EU and Turkish Foreign Policy", σελ. 9-10.

2. ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Παρόλο που η ιδέα της μετανάστευσης από την Τουρκία προς την Ε.Ε. φαίνεται να ενοχλεί τους Ευρωπαίους πολίτες, η εμπειρία από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη δείχνει πως αυτό το ρεύμα δεν κρατάει για πολύ. Επομένως, όσο κι αν φαίνεται ως απειλή δεν μοιάζει να είναι και πραγματική.

Με τα σημερινά δεδομένα, η Τουρκία θα ήταν μια χώρα που θα χρειαζόταν να χρηματοδοτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τα ταμεία στο πλαίσιο της Περιφερειακής Πολιτικής. Όμως πολλά θα αλλάξουν έως το 2015, οπότε και η χρηματοδότησή της θα εξαρτηθεί τόσο από τη δική της ανάπτυξη όσο και από την ανάπτυξη της Ένωσης.

Παρόμοιες ανησυχίες ισχύουν και για την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Εν όψει και της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, η Ε.Ε. θα πρέπει να χειριστεί με λεπτό τρόπο το θέμα της Τουρκίας⁴⁰.

VII. ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΕ - ΤΟΥΡΚΙΑΣ 2007

Με μεγάλη πλειοψηφία, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε στις 24^{ης} Οκτωβρίου 2007 μετά από πρόταση της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων με εισηγήτρια την Ολλανδή ευρωβουλευτή Ο. Ρούιπεν ψήφισμα για τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας⁴¹. Στο ψήφισμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επιβραβεύει την Τουρκία για την πρόοδο της σε συγκεκριμένους τομείς. Συγκεκριμένα:

- «συγχαίρει την Τουρκία για την πραγματοποίηση ελεύθερων και δίκαιων εκλογών»,
- «χαιρετίζει την εκλογή του νέου Προέδρου ως ένδειξη της δύναμης της τουρκικής δημοκρατίας»,

⁴⁰ Akcakoca Amanda, "Turkey – Ready for the EU?", σελ.14-17.

⁴¹ Ria Oomen-Ruijten, "European Parliament resolution on EU-Turkey relations", Committee on Foreign Affairs Brussels, 11.09.2007 (RE\683967EN.doc).

- «αναμένει από τη νέα κυβέρνηση⁴² να επιταχύνει τη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων»,

- «υπογραμμίζει την ανάγκη να εξασφαλιστεί ότι το νέο σύνταγμα θα δημιουργήσει ένα σύστημα ελέγχων και εξισορροπήσεων που θα εγγυάται τον δημοκρατικό και κοσμικό χαρακτήρα του τουρκικού κράτους»,

- «χαιρετίζει τη θετική οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια»,

- «χαιρετίζει τις προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να ευθυγραμμιστεί με το ενεργειακό κεκτημένο της ΕΕ και υποστηρίζει την έναρξη των διαπραγματεύσεων στον τομέα της ενέργειας αμέσως μόλις ολοκληρωθούν οι τεχνικές προετοιμασίες. Ενθαρρύνει την Τουρκία να προσχωρήσει, ως πλήρες μέλος, στην ευρωπαϊκή Ενεργειακή Κοινότητα και έτσι να ενισχύσει περαιτέρω την ενεργειακή συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας, με στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού, τη στήριξη της χρησιμοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τις επενδύσεις στην ενεργειακή απόδοση»,

- Τέλος, «χαιρετίζει τη δημιουργία ενός μηχανισμού χρηματοδοτικής στήριξης για την ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης της τουρκοκυπριακής κοινότητας».

Από την άλλη πλευρά, το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, επισημαίνει την ανάγκη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που έχει αναλάβει η Τουρκία στο πλαίσιο της ενταξιακής της πορείας. Το άνοιγμα των λιμανιών και αεροδρομίων σε κυπριακά πλοία και αεροπλάνα, η προώθηση νόμου για τις θρησκευτικές ελευθερίες με έμφαση στο σεβασμό των δικαιωμάτων του Οικουμενικού Πατριαρχείου και οι σχέσεις καλής γειτονίας, είναι ορισμένες από τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η Τουρκία, σύμφωνα με την Ευρωβουλή. Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο:

- «εκφράζει την ανησυχία του για τις επανειλημμένες παρεμβάσεις των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στην πολιτική διαδικασία και τονίζει ότι χρειάζονται περαιτέρω προσπάθειες για την εξασφάλιση πλήρους και ουσιαστικού πολιτικού ελέγχου του στρατού»,

⁴² Στις εθνικές εκλογές της χώρας στις 22 Ιουλίου 2007 εκλέχτηκε ως κυβερνών κόμμα το ΑΚΡ.

- «υπενθυμίζει το προαναφερθέν ψήφισμά του της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 2006, και ειδικότερα τις παραγράφους για τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται με στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας της δικαιοσύνης και την καταπολέμηση της διαφθοράς, τον σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών, την υλοποίηση της πολιτικής για μηδενική ανοχή στα βασανιστήρια, καθώς και την προστασία των μειονοτικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων»,

- «προτρέπει τη νέα τουρκική κυβέρνηση να υλοποιήσει πλήρως τις διατάξεις της Συμφωνίας Σύνδεσης ΕΕ-Τουρκίας και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της· υπενθυμίζει ότι η μη τήρηση των δεσμεύσεων της Τουρκίας που μνημονεύονται στην Εταιρική Σχέση για την Προσχώρηση θα εξακολουθήσει να επηρεάζει σοβαρά τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων»,

- «αποδοκιμάζει το γεγονός ότι ορισμένα πρόσωπα εξακολουθούν να διώκονται βάσει του άρθρου 301 του ποινικού κώδικα»,

- «τονίζει την ανάγκη να εγκριθεί το ταχύτερο ένας νόμος περί ιδρυμάτων ο οποίος να αντιμετωπίζει τη σημερινή νομική αβεβαιότητα όσον αφορά στο καθεστώς των θρησκευτικών μειονοτήτων και να θεσπίζει ένα σαφές νομικό πλαίσιο που θα τους επιτρέπει να ασκούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, επιτρέποντάς τους μεταξύ άλλων να έχουν ιδιοκτησία και να εκπαιδεύουν κληρικούς. Προτρέπει τη νέα τουρκική κυβέρνηση να εναρμονίσει τη στάση της έναντι των θρησκευτικών μειονοτήτων με τις αρχές της θρησκευτικής ελευθερίας, όπως αυτή έχει οριστεί από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων»,

- «εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων των γυναικών, και ιδίως τα λεγόμενα "εγκλήματα τιμής", εξακολουθούν να προκαλούν σοβαρές ανησυχίες»,

- «ανησυχεί σοβαρά για τις συνέπειες τυχόν διασυνοριακής στρατιωτικής επέμβασης τουρκικών στρατευμάτων στο βόρειο Ιράκ· απευθύνει έκκληση στην Τουρκία να απόσχει

από οποιοσδήποτε δυσανάλογες στρατιωτικές επιχειρήσεις που παραβιάζουν το έδαφος του Ιράκ⁴³»,

- «αποδίδει μεγάλη σπουδαιότητα στη δέσμευση της Τουρκίας για σχέσεις καλής γειτονίας σύμφωνα με τις απαιτήσεις που προσδιορίζονται στο διαπραγματευτικό πλαίσιο. Επαναλαμβάνει ότι αναμένει από την Τουρκία να τερματίσει κάθε οικονομικό αποκλεισμό και κλείσιμο συνόρων και να απέσχει από απειλές ή στρατιωτικές δραστηριότητες σε σχέση με γειτονικές χώρες. Επαναλαμβάνει την έκκλησή του στην Τουρκία να καταβάλει σοβαρές και εντατικές προσπάθειες για την επίλυση των διενέξεων που εκκρεμούν με όλους τους γείτονές της, σε συμφωνία με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις άλλες σχετικές διεθνείς συνθήκες και συμπεριλαμβανομένης μιας ειλικρινούς και ανοιχτής συζήτησης για τα γεγονότα του παρελθόντος»,

- «εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι δεν έχει συντελεσθεί ουσιαστική πρόοδος στην εξεύρεση μιας ολοκληρωμένης διευθέτησης του κυπριακού ζητήματος και επαναλαμβάνει την έκκλησή του προς τις δύο πλευρές να υιοθετήσουν εποικοδομητική στάση για μια ολοκληρωμένη διευθέτηση στο πλαίσιο του ΟΗΕ, με βάση τις αρχές επί των οποίων εδράζεται η ΕΕ. Υπενθυμίζει, από την άποψη αυτή, τα προηγούμενα ψηφίσματά του στα οποία δηλώνεται ότι η απόσυρση των τουρκικών στρατευμάτων θα διευκόλυνε τις διαπραγματεύσεις για ένα διακανονισμό»,

Μάλιστα στη σύνοδο κορυφής του Δεκεμβρίου 2007, τα 27 κράτη μέλη ενέκριναν το άνοιγμα δυο νέων κεφαλαίων στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως έγινε γνωστό από την πορτογαλική προεδρία της ΕΕ.

Τα δυο κεφάλαια των διαπραγματεύσεων, που άνοιξαν επίσημα στις 12.12 με τη παρουσία του τούρκου υπουργού Εξωτερικών Αλί Μπαμπασάν, αφορούν στα «πανευρωπαϊκά δίκτυα» (κεφάλαιο 21) και στην «υγεία και την προστασία των καταναλωτών» (κεφάλαιο 28). Αυτή η απόφαση καθίσταται δυνατή με τη δημιουργία στη διάρκεια της ευρωπαϊκής συνόδου κορυφής μιας «ομάδας Προβληματισμού»⁴⁴ για το

⁴³ «Οι Τούρκοι εγκαταλείπουν το Β. Ιράκ», πηγή: ειδησεογραφικό πρακτορείο Reuters, copyright: Η Καθημερινή, 1.3.2008.

⁴⁴ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασήθηκε στα συμπεράσματά του ποια θα είναι η σύσταση και ο ρόλος της λεγόμενης «Ομάδας Προβληματισμού», για το μέλλον της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι θα συσταθεί «μία ανεξάρτητη ομάδα προβληματισμού», με χρονικό ορίζοντα το 2020 έως το 2030, η οποία

μέλλον της Ευρώπης, τη δημιουργία της οποίας είχε απαιτήσει η Γαλλία προκειμένου να δώσει την έγκρισή της για το άνοιγμα των νέων κεφαλαίων.

Γενικότερα, η μη εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Σύνδεσης, από την Τουρκία, επηρεάζει την πορεία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον Δεκέμβριο, το Συμβούλιο διαπίστωσε ότι η Τουρκία δεν είχε τηρήσει την υποχρέωσή της για πλήρη και άνευ διακρίσεων εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Συμφωνία Σύνδεσης, με αποτέλεσμα τα κράτη μέλη που συνέρχονταν στη Διακυβερνητική Διάσκεψη να μην αποφασίσουν να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για τα κεφάλαια που περιλαμβάνουν τομείς δράσης που σχετίζονται με τους περιορισμούς που έχει επιβάλει η Τουρκία στην Κυπριακή Δημοκρατία, έως ότου η Επιτροπή διαπιστώσει την εκ μέρους της Τουρκίας τήρηση των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει στο πλαίσιο του εν λόγω Πρωτοκόλλου.

Τα κεφάλαια που επηρεάζονται άμεσα από την μη εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Σύνδεσης είναι τα εξής:

- Κεφάλαιο 1: Ελεύθερη Κυκλοφορία Εμπορευμάτων,
- Κεφάλαιο 3: Δικαίωμα Εγκατάστασης και Ελεύθερης Παροχής Υπηρεσιών,
- Κεφάλαιο 9: Οικονομικές Υπηρεσίες,
- Κεφάλαιο 11: Γεωργία και Ανάπτυξη της Υπαίθρου,
- Κεφάλαιο 13: Αλιεία,
- Κεφάλαιο 14: Πολιτική Μεταφορών,
- Κεφάλαιο 29: Τελωνειακή Ένωση,
- Κεφάλαιο 30: Εξωτερικές Σχέσεις.

θα βοηθήσει την Ένωση να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις μελλοντικές προκλήσεις. Οι 27 ηγέτες αποφάσισαν ότι η Ομάδα αυτή θα προεδρεύεται από τον πρώην πρωθυπουργό της Ισπανίας, Φελίπε Γκονθάλεθ και θα αποτελείται κατ' ανώτατο όριο από εννέα μέλη τα οποία θα επιλεγούν από ολόκληρη την Ένωση, βάσει προσόντων. Ο Φελίπε Γκονθάλεθ, καλείται να υποβάλει κατάλογο υποψηφίων προς εξέταση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Μαρτίο 2008, ενώ τα αποτελέσματα των εργασιών της Ομάδας θα πρέπει να υποβληθούν στη Σύνοδο Κορυφής του Ιουνίου 2010. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πιστοποιεί ότι στις εργασίες της Ομάδας Προβληματισμού περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η ενίσχυση και ο εκσυγχρονισμός του ευρωπαϊκού μοντέλου οικονομικής επιτυχίας και κοινωνικής ευθύνης, το κράτος δικαίου, η αειφόρος ανάπτυξη, η παγκόσμια σταθερότητα, η μετανάστευση, η ενέργεια και η προστασία του κλίματος, καθώς και η καταπολέμηση της διεθνούς εγκληματικότητας και της τρομοκρατίας.

VIII. Η ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΟ 2007

Στις 6 Νοεμβρίου 2007,⁴⁵ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την Ετήσια Έκθεση Προόδου για την Τουρκία. Σε αυτήν καταγράφεται η πρόοδος της χώρας προς την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου. Ωστόσο, διαπιστώνονται παράλληλα και σημαντικές ελλείψεις σε συγκεκριμένους τομείς και επισημαίνονται οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων που απαιτούνται για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή οικογένεια.

Σύμφωνα με κοινοτικούς παρατηρητές, το γενικό πνεύμα των κειμένων της Επιτροπής για την Τουρκία είναι να εμφανισθούν όλα τα θετικά στοιχεία των επιδόσεων της χώρας το 2007 προκειμένου να ενισχυθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες.

Στην Έκθεση Προόδου του 2007⁴⁶, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημειώνει ότι αναμένει πρόοδο στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας προσθέτοντας πως τουλάχιστον δύο κεφάλαια, αυτό για την Προστασία του Καταναλωτή και της Υγείας και αυτό για τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα μπορούν να ανοίξουν. Ο αρμόδιος Επίτροπος για τη διεύρυνση, O.Rehn, μιλώντας σε δημοσιογραφική διάσκεψη στις Βρυξέλλες με την ευκαιρία της δημοσιοποίησης των εκθέσεων προόδου των υποψηφίων (Κροατία, ΠΓΔΜ, Τουρκία) και των εν δυνάμει υποψηφίων χωρών (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Σερβία, Κόσοβο), υπενθύμισε πως οκτώ κεφάλαια δεν θα ανοίξουν μέχρις ότου η Τουρκία να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις της σε σχέση με το Πρωτόκολλο της Άγκυρας σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 11^{ης} Δεκεμβρίου 2006.

Η Έκθεση σημειώνει ότι η Άγκυρα αντιμετώπισε μια σοβαρή εσωτερική πολιτική κρίση, η οποία έληξε με τις κοινοβουλευτικές και προεδρικές εκλογές που πραγματοποιήθηκαν μέσα στο 2007. Οι δημοκρατικές εκλογές οδήγησαν κατά τον O.Rehn στην ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της χώρας και των θεσμών της.

⁴⁵ Βλ. παράρτημα 4^ο Έκθεση Επιτροπής για την πορεία της Τουρκίας COM (2007) 663 final.

⁴⁶ Commission of the European Communities, "Turkey 2007 Progress Report", Commission Staff Working Document, COM(2007) 663, Brussels, 6.11.2007

Ωστόσο, η Τουρκία δεν σημείωσε καμία πραγματική πρόοδο στη μεταρρύθμιση των υπαρχόντων περιορισμών στον τομέα της ελευθερίας της έκφρασης. Σύμφωνα με την Επιτροπή, η αναθεώρηση των πρακτικών λογοκρισίας κρίνεται απαραίτητη. «Το άρθρο 301 πρέπει να ακυρωθεί ή να αναθεωρηθεί χωρίς καθυστέρηση», πρότεινε ο κ. Rehn, αναφερόμενος στο άρθρο στον ποινικό κώδικα της χώρας που ποινικοποιεί τις προσβολές ενάντια στην Τουρκικότητα. Ο Επίτροπος πρόσθεσε, «δεν είναι αποδεκτό σε μια ευρωπαϊκή δημοκρατία οι συγγραφείς, οι δημοσιογράφοι, οι ακαδημαϊκοί και άλλοι διανοούμενοι διώκονται απλά επειδή εκφράζουν τη γνώμη τους». Μάλιστα, σε μία προσπάθεια να ενισχυθεί η πίεση για τη δράση της Άγκυρας στο θέμα, οι Βρυξέλλες έχουν προτείνει να εγκριθεί το άνοιγμα του κεφαλαίου διαπραγμάτευσης στον τομέα των δικαστικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων μόνο αφότου αναθεωρεί ο Τουρκικός ποινικός κώδικας.

Εκτός από την κριτική στην ελευθερία λόγου, η Έκθεση Προόδου επικρίνει επίσης τον ισχυρό ρόλο του στρατού στην πολιτική ζωή της χώρας⁴⁷ και υπογραμμίζει την ανάγκη να τεθεί αυτός υπό τον έλεγχο της πολιτικής ηγεσίας. «Οι σπλισμένες δυνάμεις συνεχίζουν να ασκούν τη σημαντική πολιτική επιρροή στην Τουρκία, ιδιαίτερα μέσω των δημόσιων δηλώσεων από τους ανώτερους στρατηγούς στα ζητήματα όπως η Κύπρος, την κοσμικότητα και το κουρδικό», επισήμανε ο ανώτερος υπάλληλος της ΕΕ.

Ομοίως, «καμία πρόοδος» δεν φάνηκε στον τομέα της προστασίας των μειονοτήτων και στην εξασφάλιση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας σύμφωνα με τις αρχές της ΕΕ. «Τα παιδιά των οποίων μητρική γλώσσα δεν είναι τα τουρκικά δεν μπορούν να μάθουν τη μητρική γλώσσα τους στο τουρκικό δημόσιο σύστημα εκπαίδευσης», επισημαίνει η ετήσια Έκθεση Προόδου, προσθέτοντας ότι παραμένουν ιδιαίτεροι περιορισμοί στην χρήση της κουρδικής γλώσσας. Επίσης, σύμφωνα με την έκθεση, οι μη-μουσουλμανικές θρησκευτικές κοινότητες «συνέχισαν να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα όπως τα περιορισμένα δικαιώματα ιδιοκτησιών», ενώ το νομικό πλαίσιο που εγγυάται την ισότητα των δύο φύλων είναι σε ισχύ αλλά πρέπει «να εφαρμοστεί στην κοινωνική πραγματικότητα».

⁴⁷ Gordon Philip- Taspinar Omer, «Turkey's European Quest: The EU's Decision on Turkish Accession», U.S.-Europe Analysis Series, September 2004, The Brookings Institution, <http://www.brookings.edu/fp/cuse/analysis/index.htm>.

Η ετήσια έκθεση προόδου ικανοποιεί αρκετά τις επιδιώξεις της Αθήνας και της Λευκωσίας σχετικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Κυπριακό.

Αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ιδιαίτερα θετική εξέλιξη θεωρείται και το γεγονός ότι για πρώτη φορά σε κοινοτικό κείμενο γίνεται αναφορά στις συνεχιζόμενες παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου στο Αιγαίο και στο γεγονός ότι η Ελλάδα έχει διατυπώσει επίσημες διαμαρτυρίες. Σημαντική εξέλιξη αποτελεί επίσης η αναβάθμιση της αναφοράς στο «casus belli» και ο χαρακτηρισμός του πλέον ως «απειλή». Επίσης, υπάρχουν εκτεταμένες αναφορές στα κείμενα για την ανάγκη σχέσεων καλής γειτονίας της Τουρκίας με την Ελλάδα και η ανάπτυξη της περιφερειακής συνεργασίας της. Ακόμη λόγος γίνεται στις θρησκευτικές ελευθερίες των μειονοτήτων⁴⁸ και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως και τα δικαιώματα των ελληνικών μειονοτήτων στην Ίμβρο και την Τένεδο⁴⁹.

Συγκεκριμένα, σχετικά με τις θρησκευτικές ελευθερίες, τονίζεται ότι «η Άγκυρα συνεχίζει να μην επιτρέπει την επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, ενώ ο Οικουμενικός Πατριάρχης δεν είναι ελεύθερος να χρησιμοποιεί τον εκκλησιαστικό τίτλο του Οικουμενικού σε καμία περίπτωση.» Επισημαίνεται επίσης ότι «η τουρκική νομοθεσία δεν προβλέπει την αναγκαία νομική βάση προς αυτήν την κατεύθυνση, με αποτέλεσμα το Πατριαρχείο να μην έχει διεθνή νομική προσωπικότητα. Σύμφωνα με την Έκθεση, είναι ανάγκη να συσταθεί το νομικό πλαίσιο για την ομαλή λειτουργία όλων των θρησκευτικών Κοινοτήτων της Τουρκίας, ώστε αυτές να μπορούν να λειτουργούν χωρίς τους περιορισμούς που τους επιβάλλονται σήμερα.»

Όσον αφορά στις σχέσεις της Τουρκίας με την Κύπρο, η έκθεση αναφέρεται στην έλλειψη οποιασδήποτε προόδου προς την κατεύθυνση της ομαλοποίησης και της εφαρμογής του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Τελωνειακής Ένωσης. Επισημαίνεται επικριτικά το γεγονός ότι η Άγκυρα συνεχίζει να απαγορεύει την προσέγγιση κυπριακών πλοίων και αεροπλάνων σε τουρκικά λιμάνια και αεροδρόμια. Ακόμα, γίνεται αναφορά στη συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου 2006 μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ως προπαρασκευαστικό στάδιο για διαπραγματεύσεις προς εξεύρεση λύσης.

⁴⁸ Καλλέργης Κ., «Η Ε.Ε. πιέζει την Άγκυρα για τα ανθρώπινα δικαιώματα», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 7.11.2007.

⁴⁹ Ενημερωτικό Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 34, Νοέμβριος 2007, ΕΚΕΜ, σελ.16-17.

Η αναφορά αυτών των θεμάτων τόσο στην ίδια την έκθεση προόδου όσο και στα δύο κείμενα που τη συνοδεύουν, αυτό δηλαδή της «Στρατηγικής για τη Διεύρυνση» και των «Συμπερασμάτων της Προεδρίας» χαρακτηρίζονται ως θετική εξέλιξη από την ελληνική και την κυπριακή διπλωματία. Και στα τρία κείμενα ικανοποιούνται οι ελληνικές και κυπριακές διεκδικήσεις αφού μεταξύ άλλων τονίζεται η πλήρης έλλειψη προόδου στην ικανοποίηση και εκπλήρωση των κριτηρίων ένταξης, υπογραμμίζεται η ανάγκη σχέσεων καλής γειτονίας και επικρίνεται η στάση της χώρας σε σχέση με την μη εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Τελωνειακής Ένωσης.

ΙΧ. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007-2008

Στις 6 Νοεμβρίου 2007⁵⁰, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε, μαζί με τις εκθέσεις προόδου για την κάθε χώρα, την «ανακοίνωσή της προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και τη στρατηγική για τη Διεύρυνση και οι κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008⁵¹». Σε σχέση με την Τουρκία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπιστώνει σημαντική πρόοδο, αλλά και σημαντικές ελλείψεις. Συγκεκριμένα, συμπεραίνει:

«Η Τουρκία προέβη σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις αφότου απέκτησε την ιδιότητα της υποψήφιας χώρας το 1999. Το περασμένο έτος, η Τουρκία διήλθε μια συνταγματική κρίση η οποία οδήγησε σε πρόωρες βουλευτικές εκλογές. Οι εκλογές αυτές ήταν ελεύθερες και αδιάβλητες και η νέα εθνοσυνέλευση αντικατοπτρίζει το πολιτικό φάσμα της χώρας. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξελέγη σύμφωνα με τους συνταγματικούς κανόνες και η δημοκρατία επικράτησε στις σχέσεις πολιτείας- στρατού. Η Τουρκία πρέπει τώρα να δώσει νέα ώθηση στις πολιτικές μεταρρυθμίσεις και να καταβάλει, χωρίς καθυστέρηση, σημαντικές περαιτέρω προσπάθειες ειδικότερα όσον αφορά στην ελευθερία έκφρασης (άρθρο 301 του Ποινικού Κώδικα και άλλη σχετική νομοθεσία) και στα δικαιώματα των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων. Απαιτούνται επίσης περαιτέρω βελτιώσεις ειδικότερα στη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος, την καταπολέμηση της διαφθοράς, την ενίσχυση των δικαιωμάτων των γυναικών, των

⁵⁰ «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και τη στρατηγική για τη Διεύρυνση και οι κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008», Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, COM (2007) 633 τελικό, Βρυξέλλες, 6.11.2007.»

⁵¹ Ενημερωτικό Δελτίο Τουρκικής Πολιτικής, Τεύχος 2, Φεβρουάριος 2008.

παιδιών και των συνδικαλιστικών ενώσεων, των πολιτιστικών δικαιωμάτων, καθώς και την εμποπεία των δυνάμεων ασφαλείας από την πολιτική εξουσία.

Σχετικά με την Κύπρο, αναφέρεται πως η Τουρκία δεν έχει εκπληρώσει την υποχρέωσή της για πλήρη και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμφωνίας σύνδεσης ούτε για ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία. Η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να εξετάζει την κατάσταση στις επόμενες ετήσιες εκθέσεις της, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 11^{ης} Δεκεμβρίου 2006 που έχουν εγκριθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.» Κατά συνέπεια, κρίνεται ότι:

«Η Επιτροπή αναμένει πρόοδο στις διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Τουρκία κατά τη διάρκεια του έτους. Τα κεφάλαια για τα οποία έχουν ολοκληρωθεί οι τεχνικές προετοιμασίες, θα ανοιχθούν σύμφωνα με τις καθιερωμένες διαδικασίες. Ο ρυθμός των διαπραγματεύσεων εξαρτάται από τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία. Η πρόοδος της Τουρκίας μπορεί να επιταχυνθεί εάν κατορθώσει να εκπληρώσει τα αρχικά κριτήρια. Η Επιτροπή πρότεινε στο Συμβούλιο η αναθεώρηση των διατάξεων για την ελευθερία της έκφρασης στον τουρκικό ποινικό κώδικα (άρθρο 301 και άλλα σχετικά άρθρα) να αποτελέσει κριτήριο αναφοράς για το άνοιγμα των κεφαλαίων σχετικά με το δικαστικό σύστημα και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η Τουρκία πρέπει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της που αφορούν την πλήρη και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμφωνίας σύνδεσης, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 11^{ης} Δεκεμβρίου 2006, και έως ότου η Τουρκία συμμορφωθεί, δεν θα ανοιχτούν οκτώ κεφάλαια.»

X. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

• ΟΦΕΛΗ-ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Η ελληνική εξωτερική πολιτική⁵² εδράζεται σε ένα σύνολο αρχών που αφορούν στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη σταθερότητα και στο απαραβίαστο των συνόρων, στην ειρηνική διευθέτηση των διμερών διαφορών στα πλαίσια του Διεθνούς

⁵² Skouroliakou Melina, "The Theory That Never Turned Into Practice: Case Study from Eastern Mediterranean", Paper for presentation at the ISA-South Conference, 3-5 November 2005, Miami, σελ. 21-32.

Δικαίου, συμπεριλαμβανομένης και της δυνατότητας προσφυγής στο Δικαστήριο της Χάγης. Είναι μια πολιτική που στοχεύει με ουσιαστικές τολμηρές πρωτοβουλίες να διαμορφώσει ένα πλαίσιο αρχών και κανόνων, δημοκρατίας και δικαίου, που θα ισχύουν στην ευρύτερη περιοχή. Καθώς μάλιστα συστατικό κομμάτι αυτού του χώρου αποτελεί και η Τουρκία, η πολιτική της Ελλάδας απέναντί της δεν θα μπορούσε παρά να είναι συνεπής με την πολιτική της για ολόκληρη την περιοχή.

Η Ελλάδα επέλεξε μια πολιτική πρωτοβουλιών στην σχέση της με την Τουρκία, πιστεύοντας ότι στην εποχή αυτή της παγκοσμιοποίησης, αλλά και της ενίσχυσης των περιφερειακών ενώσεων, τα εθνικά ζητήματα θα τεθούν σε ένα πεδίο που διαθέτει μία δυνατότητα προσέγγισης των προβλημάτων πιο αποτελεσματική. Οι πρωτοβουλίες αυτές εντάσσονται στη γενικότερη προσέγγιση εξωτερικής πολιτικής που ακολουθεί η Ελλάδα στην ευρύτερη βαλκανική περιοχή.

Όλες οι χώρες της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων επιδιώκουν να γίνουν μέλη της μεγάλης οικογένειας που είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση και αυτό είναι ουσιαστικά το κυριότερο στοιχείο που δημιουργεί μια νέα δυναμική, ένα νέο πρίσμα στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένων και των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Συστατικό κομμάτι του ευρωπαϊκού χώρου αποτελεί και η Τουρκία και η πολιτική της Ελλάδας απέναντί της δεν θα μπορούσε παρά να είναι συνεπής με την πολιτική που ακολουθεί για ολόκληρη την περιοχή.

Αυτό το πλαίσιο αρχών και συνέπειας συνεπάγεται και την επιλογή από μέρους της Ελλάδας ενός νέου πεδίου στο οποίο η ελληνική πολιτική επέλεξε να αναπτυχθεί απέναντι στην Τουρκία, και δεν είναι άλλο από αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελλάδα θα χαιρετίσει κάθε ουσιαστική κίνηση της Τουρκίας που θα συμβάλει στην άμβλυνση των ελληνοτουρκικών εντάσεων και στη λειτουργία των διμερών σχέσεων μέσα στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου⁵³ και των διεθνών συνθηκών, που είναι και η βασική αρχή για μια ειλικρινή και εποικοδομητική σχέση.

Η πολιτική την οποία επέλεξε να ακολουθήσει η Ελλάδα απέναντι στην Τουρκία συνεπάγεται την εξέταση των προβλημάτων σε ένα διαφορετικό επίπεδο, αυτό της

⁵³ Riemer K. Andrea, "Strategic Consequences of a Turkish EU – Membership", Paper presented at the European Academy for Security Policy, July 14th 2004, σελ. 17 – 20.

Ευρωπαϊκής Ένωσης, με βάση την επιθυμία της Τουρκίας να προσεγγίσει την ΕΕ και τις Ευρωπαϊκές δομές. Η Ελλάδα στηρίζει τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας. Παράλληλα τονίζει ότι προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός θα πρέπει και η Τουρκία να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις όλων των υποψηφίων για ένταξη στην Ε.Ε. Η αναγκαία προσαρμογή της Τουρκίας θα βοηθήσει και στην επίλυση όλων των προβλημάτων που σκιάζουν τις σχέσεις με την Ελλάδα. Ταυτόχρονα τίθεται ολόκληρη η Ευρώπη και η Δύση γενικότερα ενώπιον και των δικών τους ευθυνών⁵⁴. Μπροστά στα μεγάλα ζητήματα της περιοχής όλοι θα έπρεπε να αναλάβουν τις ευθύνες τους. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Ελλάδα κατέστησε επίσης σαφές ότι όλοι έχουν θέση και όλοι ανεξαιρέτως είναι ευπρόσδεκτοι, με την προϋπόθεση όμως ότι θα σεβαστούν τους κανόνες πάνω στους οποίους οικοδομήθηκε η ευρωπαϊκή ιδέα και αρχιτεκτονική.

Η εξωτερική πολιτική υπάγεται, κι αυτή, στη λογική μιας ευρύτερης εξυπηρέτησης των κοινωνικών συμφερόντων. Είναι η συνέχεια της εσωτερικής πολιτικής χρησιμοποιώντας περισσότερη διπλωματία. Η βελτίωση του κύρους μιας χώρας στο διεθνές περιβάλλον, η επιδίωξη της ειρήνης, της ασφάλειας και της καλής γειτονίας είναι συνήθεις επιδιώξεις αυτής της πολιτικής με μακροσκοπική προοπτική, ενώ οι επιτυχείς διεθνείς οικονομικές, εμπορικές, τεχνικές σχέσεις έχουν μια πιο απτή αποτελεσματικότητα, στην περίπτωση βέβαια που οι συνθήκες είναι ευνοϊκές από όλες τις πλευρές⁵⁵.

Πάνω σε αυτά τα δεδομένα μπορούμε να «αντιληφθούμε» την εικόνα της αποτελεσματικότητας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με κριτήρια τη συνέπειά της ή μη στην εξυπηρέτηση των ορατών κοινωνικών συμφερόντων του τόπου. Με χρονική επιλογή τη μεταπολιτευτική περίοδο, δηλαδή μια περίοδο που είναι αρκετά οικεία και δεν αποτελεί ακόμη ιστορία. Δεδομένου ότι οι κεντρικές επιλογές παραμένουν αναλλοίωτες τα τελευταία τριάντα χρόνια, μετασχηματιζόμενες μόνο σε διαφορετικές τακτικές, που πάντως έχουν τη δική τους σημασία και βαρύτητα.

Το κύριο βάρος της πολιτικής στα θέματα αυτά έχει, ασφαλώς, δοθεί στα ελληνοτουρκικά. Εδώ, στο πλαίσιο μιας κοινής στρατηγικής- που αναμφίβολα υπήρξε η

⁵⁴ White Brian, "The European Challenge to Foreign Policy Analysis", *European Journal of International Relations*, 2003, σελ. 37-66.

⁵⁵ Ροζάκης Χρήστος, «Ακολουθίες και ανακολουθίες της εξωτερικής πολιτικής», το Βήμα, 5/10/2007.

αποφυγή της όξυνσης και η επιδίωξη της ειρήνης- διακρίνονται δύο κεντρικές τακτικές οι οποίες κατατείνουν στην επίλυση των εκκρεμοτήτων στη βάση του διεθνούς δικαίου.

Ολόκληρη η περίοδος διακυβέρνησης της χώρας από το 1981 ως, ουσιαστικά, τις αποφάσεις του Ελσίνκι χαρακτηρίζεται από αυτή τη θέση, η οποία αποδέχεται ότι το μόνο θέμα για συζήτηση- μέσω του Δικαστηρίου της Χάγης- είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

Την υποστήριξη της Ελλάδας σε ότι αφορά στην ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας, επιβεβαίωσε ο Έλληνας Πρωθυπουργός, στη σύνοδο κορυφής των Βρυξελλών.

«Ο καθορισμός ημερομηνίας για την έναρξη των διαπραγματεύσεων, δημιουργεί προϋποθέσεις όχι μόνο για τον εξευρωπαϊσμό της Τουρκίας αλλά, σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα και στην Κύπρο, για την δημιουργία σχέσεων καλής γειτονίας» δήλωσε.

Συγκεκριμένα, είναι πολύ σημαντικό ότι, για πρώτη φορά στην ιστορία των ελληνοτουρκικών και ευρωτουρκικών σχέσεων, η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων θα παρακολουθείται σε σταθερή βάση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, δηλαδή από όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το ζήτημα που απασχολεί περισσότερο τους Έλληνες είναι ποιο ρόλο εξωτερικής πολιτικής θα επιλέξει τελικά η Τουρκία από τους δυο που εναλλάσσονταν ή και συμβίωναν τα τελευταία τριάντα χρόνια⁵⁶. Του «μονωτικού παράγοντα» στην περιοχή, ή της ηγεμονικής δύναμης;

Θεωρείται αυτονόητο πως η ελληνική κυβέρνηση έχει ιδιαίτερους λόγους να παρακολουθεί πολύ προσεκτικά, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη ευρωπαϊκή, τη σταδιακή προσαρμογή της Τουρκίας στις απαιτήσεις του διεθνούς δικαίου. Άλλωστε, είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς πιθανότητα ολοκλήρωσης των τουρκικών ενταξιακών διαπραγματεύσεων χωρίς να έχει προηγηθεί για παράδειγμα, η αποχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων της Άγκυρας από την Κύπρο ή χωρίς να έχει αρθεί η απειλή πολέμου κατά της Ελλάδας, αν επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια.

⁵⁶ Tsakonias Panayotis, "Post-Cold War Security Dilemmas Greece in Search of the Right Balancing Recipe", in C. K. Yallourides and P. J. Tsakonias, eds., *Greece and Turkey after the End of the Cold War*, New York & Athens: Caratzas, 2001, σελ.145-166.

Η μεταστροφή λοιπόν της ελληνικής πολιτικής από το 1999 και έπειτα οφείλεται κυρίως στα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει η χώρα από την πιθανή ένταξη της γείτονος στην Ε.Ε.

Για παράδειγμα μεγάλο μπορεί να θεωρηθεί το όφελος αναφορικά με την επίλυση των θεμάτων στο Αιγαίο όπως η υφαλοκρηπίδα, η απειλή πολέμου (*casus belli*), ο ελληνικός εναέριος χώρος (*Athens Flight Information Region*), καθώς και το θέμα των χωρικών υδάτων μέσω της εφαρμογής των κανόνων του διεθνούς δικαίου⁵⁷.

Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα είναι έτοιμη να συζητήσει με τη Τουρκία, εντός του πλαισίου του Διεθνούς Δικαίου και των Συνθηκών, κάθε θέμα που δεν άπτεται των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Συζήτηση και πολύ περισσότερο διαπραγμάτευση επί ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων δεν είναι αποδεκτή.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, η μόνη υπαρκτή διαφορά που η Ελλάδα αναγνωρίζει ότι έχει με την Τουρκία σε εκκρεμότητα είναι το νομικό θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο. Η χώρα μας θα ήθελε να λυθεί το συντομότερο το θέμα αυτό, είτε με διαπραγματεύσεις, εφ' όσον καταστεί δυνατόν να συμφωνηθεί το σωστό πλαίσιο μεταξύ των δύο πλευρών, είτε με μία νομική διαδικασία η οποία καταλήγει στη διαμόρφωση πλαισίου και στην κατάρτιση συνυποσχετικού, προκειμένου να παραπεμφθεί το ζήτημα στο δικαστήριο της Χάγης, το οποίο θα συμβάλει, τεχνικά πια, στην τελική οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, λαμβάνοντας, βεβαίως, υπόψη το διεθνές δίκαιο, την εδαφική ακεραιότητα, το ευρωπαϊκό κεκτημένο και τον σεβασμό των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων.

Θα πρέπει να τονισθεί ότι, είναι πάγια πολιτική της Ελλάδος να κινείται στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου. Η Ελλάδα έχει δεχθεί την δικαιοδοσία της Χάγης, πλην των θεμάτων που άπτονται της εθνικής της ασφάλειας. Βελτίωση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων προϋποθέτει όμως και την εγκατάλειψη από πλευράς της Τουρκίας πάγιων διεκδικήσεων που δεν έχουν καμιά νομική ή υπαρκτή υπόσταση.

⁵⁷ ΑΠΟΦΥΞΙΣ: Κ. Σημίτης, «Γιατί πρέπει να αλλάξουμε πολιτική», το Βήμα, 17/2/2008.

Η διαφορά περί την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο

Η διαφορά αυτή ήλθε για πρώτη φορά στην επιφάνεια και προκάλεσε μεγάλη ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις την 1^η Νοεμβρίου 1973, όταν στην Τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως δημοσιεύθηκε αυθαίρετος χάρτης με περιοχές του Αιγαίου, που περιελάμβανε και ελληνικές, για τις οποίες η Κυβέρνηση της Άγκυρας είχε δώσει άδεια διεξαγωγής ερευνών σε Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίων. Η ένταση κορυφώθηκε όταν στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν το 1974 και 1976 έρευνες τουρκικών ωκεανογραφικών σκαφών (Τσανταρλί και Χόρα).

Για το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας υπάρχουν τρεις μεγάλες βασικές διαφορές τοποθέτησης μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας ως προς:

- i. Το αντικείμενο και τη φύση της διαφοράς*
- ii. Το δικαίωμα υφαλοκρηπίδας των νησιών*
- iii. Το εφαρμοστέο δίκαιο για την επίλυση της διαφοράς*

Για την έκτοτε εξέλιξη του θέματος της υφαλοκρηπίδας θα πρέπει να αναφερθούν τα εξής: Το 1976, ύστερα από μία νέα αύξηση της έντασης στο Αιγαίο, διεξήχθη ελληνοτουρκική διαπραγμάτευση στην Βέρνη που κατέληξε σε ένα είδος "modus vivendi". Το σχετικό Πρακτικό που υπογράφηκε στην Βέρνη την 11.11.1976 καθόριζε ένα κώδικα συμπεριφοράς που θα έπρεπε να διέπει μελλοντικές διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

Ουσιαστικό όμως αποτέλεσμα δεν υπήρξε και η εκκρεμότητα συνεχίστηκε με αντεγκλήσεις ως τον Μάρτιο του 1987, οπότε η κρίση έφθασε στα όρια ένοπλης αντιπαράθεσης, όταν το Sismik-1, συνοδευόμενο από τουρκικά πολεμικά, άρχισε την κάθοδο του στο Αιγαίο, προκειμένου να πραγματοποιήσει έρευνες έξω από την αιγιαλίτιδα ζώνη ελληνικών νήσων. Τότε έγινε ανταλλαγή σχετικών μηνυμάτων του Έλληνα και Τούρκου Πρωθυπουργού και δόθηκε στην Ελλάδα η ευκαιρία να διατυπώσει και πάλι την πάγια θέση της για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, στην οποία εμμένει μέχρι σήμερα.

Η Επιτροπή στην έκθεση για την πρόοδο της Τουρκίας το 2005⁵⁸, αναφέρει συγκεκριμένα τις θετικές προσπάθειες που έγιναν και από τις δύο πλευρές το 1^ο εξάμηνο του 2005 αναφορικά με συνεργασία σε τομείς όπως ο δικαστικός, αυτός των εναέριων επιχειρήσεων, της ενέργειας αλλά και όλες τις διευρευνητικές ενέργειες που στόχευαν στην εξομάλυνση των διμερών σχέσεων Ελλάδας- Τουρκίας.

Απαραίτητη θεωρήθηκε και η επίλυση των διαφορών των δύο γειτονικών κρατών, χωρίς όμως να υπάρχει η αίσθηση της πίεσης για εξεύρεση λύσης άμεσα⁵⁹ από πλευράς της Ε.Ε. προς την Τουρκία. Φυσικά σημαντικό βήμα θεωρείται η αναφορά του έλληνα προέδρου της Βουλής για το *casus belli* η οποία έτυχε θετικής αποδοχής από τον Τούρκο υπουργό εξωτερικών Γκιούλ, χωρίς όμως να έχει επί της ουσίας γίνει κάποια περαιτέρω πρόοδος στο θέμα μέχρι σήμερα.

Η χώρα μας ελπίζει και επικροτεί σε μεγάλο βαθμό την προώθηση δημοκρατικής σταθερότητας στην Τουρκία ώστε να διευκολυνθεί και βέβαια να επιτευχθεί έτσι η επίλυση των μακροχρόνιων διαφορών με εμάς.

Επίσης πολύ σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη και καλή γειτονία των δύο κρατών διαδραματίζει η όλο και μεγαλύτερη συνεργασία όχι μόνο στους τομείς φυτικής, ζωικής, κτηνιατρικής, αλιευτικής και δασικής πολιτικής αλλά και στον τομέα της έρευνας.

Οι λεγόμενες ΑΞΕ (άμεσες ξένες επενδύσεις) έχουν αρχίσει να διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο και να πληθαίνουν συνεχώς όπως για παράδειγμα οι επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών και η παρουσία τους στην Τουρκία ανοίγει το δρόμο για περαιτέρω ανάπτυξη σε οικονομικό επίπεδο αφού σε περίπτωση που η Τουρκία υιοθετήσει το Ευρώ τα κέρδη από τις επενδύσεις των ελληνικών επιχειρήσεων θα είναι καθαρά χωρίς τις επιρροές του συναλλάγματος.

Οφείλουμε να σημειώσουμε πως Ελλάδα και Τουρκία έχουν πολλά κοινά, για παράδειγμα παράγουν και εξαγουν παρόμοια προϊόντα και είναι πολύ εύκολο να συνεργαστούν αρμονικά και επιτυχώς με στόχο την ανάπτυξη του τομέα αυτού. Πέραν όμως από τον τομέα εισαγωγών- εξαγωγών υπάρχει και αυτός του τουρισμού στον

⁵⁸ EUROPEAN COMMISSION, Brussels, 9.11.2005 SEC (2005) 1426 Turkey 2005 Progress Report{COM (2005) 561 final}.

⁵⁹ Αναφορικά με τις ελληνο-τουρκικές διενέξεις στο χώρο του Αιγαίου.

οπιο μπορεί να επιτευχθεί συνεργασία αφού αποτελεί σημαντικό μέσο κερδοφορίας και για τις δύο χώρες, πόσο μάλλον για την Ελλάδα, για την οποία αποτελεί τη «βαριά βιομηχανία» της.

Υπάρχει όπως σε όλες τις περιπτώσεις όμως και ο αντίλογος, η ένταξη μιας τόσο μεγάλης χώρας γεωγραφικά και πληθυσμιακά θα προκαλέσει «αναστάτωση» και ανακατάταξη του υπάρχοντος status quo στην ήδη μεγάλη οικογένεια της Ε.Ε. όπως αναφέρθηκε ήδη στα προηγούμενα κεφάλαια.

Ο φόβος για μεγάλα κύματα μετανάστευσης εκτός από τις μεγάλες χώρες της Ε.Ε. θα επηρεάσει αναμφίβολα και την Ελλάδα, η οποία έχει δεχτεί κατά το παρελθόν μετανάστες τους οποίους προσπαθεί να εγκολπώσει και αφομοιώσει, οπότε η αύξηση τους στο εγγύς μέλλον δε θα ήταν θετική για τη χώρα.

Ένα άλλο μείζον θέμα για τη χώρα μας, θεωρείται η επικείμενη μείωση οικονομικής βοήθειας μέσω κονδυλίων από την Ε.Ε. από τη στιγμή που εντάσσονται σε αυτήν χώρες με αγροτική παραγωγή και μάλιστα του μεγέθους της Τουρκίας, οι συνέπειες όχι μόνο στον ελληνικό αγροτικό τομέα θα είναι το δίχως άλλο αρνητικές αλλά και κατ' επέκταση στην οικονομία της χώρας.

Η πολιτισμική ασυμβατότητα και η θρησκεία της Τουρκίας έχουν πολλές φορές αναφερθεί ως μειονέκτημα σε μια Ευρώπη Χριστιανική, αυτό εν μέρει θα προκαλεί προβληματισμούς δημιουργώντας ίσως και φόβους απώλειας της ταυτότητας του κάθε λαού καθώς και του συνόλου των ευρωπαίων πολιτών, από την άλλη όμως πλευρά στα πλαίσια της πολυπολιτισμικότητας και της ανεξιθρησκείας διάκειται τόσο στην ευχέρεια του κάθε ευρωπαίου πολίτη, όσο και του κάθε έλληνα ευρωπαίου πολίτη να βγουν αλώβητοι από μια τέτοια πιθανή εξέλιξη.

ΧΙ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία έχει γίνει μια απόπειρα εξέτασης των σχέσεων της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση κάνοντας μια αναδρομή από τη δεκαετία του 1960 έως σήμερα. Κατόπιν έχουν εξεταστεί τα προβλήματα που πρέπει να επιλύσει η Τουρκία, τα βασικότερα των οποίων είναι η διευθέτηση του ρόλου του στρατού και το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, η εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, η προστασία των μειονοτήτων, η σωστή λειτουργία του δικαστικού συστήματος και η επίλυση του Κυπριακού προβλήματος.

Από την άλλη, έχουν επίσης επισημανθεί τα προβλήματα που ενδέχεται να αντιμετωπίσει η Ένωση με την ένταξη αυτή, τα σημαντικότερα εκ των οποίων είναι η αντίδραση της κοινής γνώμης στην ένταξη της Τουρκίας και η αλλαγή της ισορροπίας στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς μετά την ένταξη της. Έχει γίνει εκτεταμένη αναφορά στα οφέλη και στο κόστος που πρόκειται να έχουν αμφότερες πλευρές εφόσον ενταχθεί η Τουρκία στην Ένωση. Επίσης σημαντική αναφορά γίνεται και στην αντιμετώπιση του θέματος από την Ελληνική πλευρά ώστε να κατανοηθεί η ελληνική αντίληψη καθώς και ποιά είναι τα ερείσματα και τα βιώματα που έχουν διαμορφώσει αυτό τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς.

Η πρόοδος που έχει κάνει η Τουρκία κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων για να εκπληρώσει τα κριτήρια που έχουν τεθεί στην Κοπεγχάγη το 1993 δείχνουν την αποφασιστικότητα της χώρας να ενταχθεί στην Ένωση. Το γεγονός ότι η Τουρκία έχει λάβει την ημερομηνία έναρξης διαπραγματεύσεων ανοίγει τον δρόμο σε μια σειρά ακόμη πιο αποφασιστικών μέτρων για τον πλήρη εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό της χώρας.

Ωστόσο, η έναρξη των διαπραγματεύσεων σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ένταξη. Όπως ήδη γνωρίζουμε, στο παρελθόν της Κοινότητας έχουν διακοπεί δύο φορές οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις (1963: Η Γαλλία άσκησε βέτο στην ένταξη της Βρετανίας, 1984: Η Ελλάδα άσκησε βέτο στην ένταξη Πορτογαλίας – Ισπανίας), επομένως το ίδιο μπορεί να συμβεί και στην περίπτωση της Τουρκίας. Εάν υποθέσουμε όμως ότι οι διαπραγματεύσεις εξελιχθούν ομαλά και καταλήξουν στην Πράξη Προσχώρησης, αυτό δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί πριν από 12 με 15 χρόνια τουλάχιστον. Εφόσον

αποφασιστεί η ένταξη, θα πρέπει να γίνουν δημοψηφίσματα σε κάποια κράτη-μέλη της Ένωσης.

Οι πολιτικοί αναλυτές εκτιμούν ότι η χώρα απέχει πολύ από το να είναι έτοιμη να ξεκινήσει τη μακρά και δύσκολη διαδικασία των διαπραγματεύσεων ένταξης. Τούρκοι αναλυτές και ευρωπαϊοί αξιωματούχοι θεωρούν ότι οι πραγματικές δυσκολίες θα αρχίσουν από τη στιγμή που η Τουρκία θα αποπειραθεί, μετά την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, να προσαρμόσει τη βαριά δομή της στα κριτήρια που τίθενται από τις Βρυξέλλες.

Έχοντας υπόψη την αρνητική στάση των Ευρωπαίων πολιτών στις περισσότερες χώρες, δεν είναι δύσκολο να προβλέψουμε πως με τα σημερινά δεδομένα η ένταξη της Τουρκίας είναι ανέφικτη⁶⁰. Η μόνη περίπτωση που θα μπορούσε να αλλάξει αυτό το τοπίο είναι η έγκριση του Συντάγματος και η ανάδειξη της Ένωσης σε πολιτική ένωση ομοσπονδιακού χαρακτήρα, ενώ ταυτόχρονα μεγάλο βάρος πέφτει και στην Τουρκία ως προς το να πείσει την Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη⁶¹.

Ο ίδιος ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν μάλιστα είχε δηλώσει πως έχει την πεποίθηση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τη χώρα του, αλλά προειδοποίησε πως η Άγκυρα πιθανόν να μην ενταχθεί στην Ένωση πριν από το 2019.

Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η Τουρκική κυβέρνηση τηρεί πολύ λεπτές ισορροπίες μεταξύ των απαιτήσεων της Ε.Ε. και κάποιων συμφερόντων στο εσωτερικό της χώρας. Τα 12 με 15 χρόνια⁶² μέχρι την ολοκλήρωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων είναι ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, στο οποίο κανείς δεν μπορεί να προβλέψει τι μπορεί να αλλάξει στην Τουρκική πολιτική σκηνή.

⁶⁰ Ιωακείμης Παναγιώτης, «Θα ενταχθεί η Τουρκία στην Ένωση;», Τα Νέα, 17/12/2004.

⁶¹ Ιωακείμης Παναγιώτης, «Εν όψει της 17^{ης} Δεκεμβρίου στις Βρυξέλλες», Τα Νέα, 10/12/2004.

⁶² William Chrislett, "The EU's Progress Report on Turkey's Accession: Still a long way to go".
<http://www.realinstitutoelcano.org>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1^ο

NEGOTIATING FRAMEWORK

(Luxembourg, 3 October 2005)

Principles governing the negotiations

1. The negotiations will be based on Turkey's own merits and the pace will depend on Turkey's progress in meeting the requirements for membership. The Presidency or the Commission as appropriate will keep the Council fully informed so that the Council can keep the situation under regular review. The Union side, for its part, will decide in due course whether the conditions for the conclusion of negotiations have been met; this will be done on the basis of a report from the Commission confirming the fulfilment by Turkey of the requirements listed in point 6.
2. As agreed at the European Council in December 2004, these negotiations are based on Article 49 of the Treaty on European Union. The shared objective of the negotiations is accession. These negotiations are an open-ended process, the outcome of which cannot be guaranteed beforehand. While having full regard to all Copenhagen criteria, including the absorption capacity of the Union, if Turkey is not in a position to assume in full all the obligations of membership it must be ensured that Turkey is fully anchored in the European structures through the strongest possible bond.
3. Enlargement should strengthen the process of continuous creation and integration in which the Union and its Member States are engaged. Every effort should be made to protect the cohesion and effectiveness of the Union. In accordance with the conclusions of the Copenhagen European Council in 1993, the Union's capacity to absorb Turkey, while maintaining the momentum of European integration is an important consideration in the general interest of both the Union and Turkey. The Commission shall monitor this capacity during the negotiations, encompassing the whole range of issues set out in its October 2004 paper on issues arising from Turkey's membership perspective, in order to inform an assessment by the Council as to whether this condition of membership has been met.
4. Negotiations are opened on the basis that Turkey sufficiently meets the political criteria set by the Copenhagen European Council in 1993, for the most part later enshrined in Article 6(1) of the Treaty on European Union and proclaimed in the Charter of Fundamental Rights. The Union expects Turkey to sustain the process of reform and to work towards further improvement in the respect of the principles of liberty, democracy, the rule of law and respect for human rights and fundamental freedoms, including relevant European case law; to consolidate and broaden legislation and implementation measures specifically in relation to the zero tolerance policy in the fight against torture and ill-treatment and the implementation of provisions relating to freedom of expression, freedom of religion, women's rights, ILO standards including trade union rights, and minority rights. The Union and Turkey will continue their intensive political dialogue. To ensure the irreversibility of progress in these areas and its full and effective implementation, notably with regard to fundamental freedoms and to full respect of

human rights, progress will continue to be closely monitored by the Commission, which is invited to continue to report regularly on it to the Council, addressing all points of concern identified in the Commission's 2004 report and recommendation as well as its annual regular report.

5. In the case of a serious and persistent breach in Turkey of the principles of liberty, democracy, respect for human rights and fundamental freedoms and the rule of law on which the Union is founded, the Commission will, on its own initiative or on the request of one third of the Member States, recommend the suspension of negotiations and propose the conditions for eventual resumption. The Council will decide by qualified majority on such a recommendation, after having heard Turkey, whether to suspend the negotiations and on the conditions for their resumption. The Member States will act in the Intergovernmental Conference in accordance with the Council decision, without prejudice to the general requirement for unanimity in the Intergovernmental Conference. The European Parliament will be informed.

6. The advancement of the negotiations will be guided by Turkey's progress in preparing for accession, within a framework of economic and social convergence and with reference to the Commission's reports in paragraph 4. This progress will be measured in particular against the following requirements:

- the Copenhagen criteria, which set down the following requirements for membership:
 - * the stability of institutions guaranteeing democracy, the rule of law, human rights and respect for and protection of minorities;
 - * the existence of a functioning market economy and the capacity to cope with competitive pressure and market forces within the Union;
 - * the ability to take on the obligations of membership, including adherence to the aims of political, economic and monetary union and the administrative capacity to effectively apply and implement the *acquis*;
- Turkey's unequivocal commitment to good neighbourly relations and its undertaking to resolve any outstanding border disputes in conformity with the principle of peaceful settlement of disputes in accordance with the United Nations Charter, including if necessary jurisdiction of the International Court of Justice;
- Turkey's continued support for efforts to achieve a comprehensive settlement of the Cyprus problem within the UN framework and in line with the principles on which the Union is founded, including steps to contribute to a favourable climate for a comprehensive settlement, and progress in the normalisation of bilateral relations between Turkey and all EU Member States, including the Republic of Cyprus.
- the fulfilment of Turkey's obligations under the Association Agreement and its Additional Protocol extending the Association Agreement to all new EU Member States, in particular those pertaining to the EU-Turkey customs union, as well as the implementation of the Accession Partnership, as regularly revised.

7. In the period up to accession, Turkey will be required to progressively align its policies towards third countries and its positions within international organisations (including in relation to the membership by all EU Member States of those organisations and arrangements) with the policies and positions adopted by the Union and its Member States.

8. Parallel to accession negotiations, the Union will engage with Turkey in an intensive political and civil society dialogue. The aim of the inclusive civil society dialogue will be to enhance mutual understanding by bringing people together in particular with a view to ensuring the support of European citizens for the accession process.

9. Turkey must accept the results of any other accession negotiations as they stand at the moment of its accession.

Substance of the negotiations

10. Accession implies the acceptance of the rights and obligations attached to the Union system and its institutional framework, known as the *acquis* of the Union. Turkey will have to apply this as it stands at the time of accession. Furthermore, in addition to legislative alignment, accession implies timely and effective implementation of the *acquis*. The *acquis* is constantly evolving and includes:

- the content, principles and political objectives of the Treaties on which the Union is founded;
- legislation and decisions adopted pursuant to the Treaties, and the case law of the Court of Justice;
- other acts, legally binding or not, adopted within the Union framework, such as interinstitutional agreements, resolutions, statements, recommendations, guidelines;
- joint actions, common positions, declarations, conclusions and other acts within the framework of the common foreign and security policy;
- joint actions, joint positions, conventions signed, resolutions, statements and other acts agreed within the framework of justice and home affairs;
- international agreements concluded by the Communities, the Communities jointly with their Member States, the Union, and those concluded by the Member States among themselves with regard to Union activities. Turkey will need to produce translations of the *acquis* into Turkish in good time before accession, and will need to train a sufficient number of translators and interpreters required for the proper functioning of the EU institutions upon its accession.

11. The resulting rights and obligations, all of which Turkey will have to honour as a Member State, imply the termination of all existing bilateral agreements between Turkey and the Communities, and of all other international agreements concluded by Turkey which are incompatible with the obligations of membership. Any provisions of the Association Agreement which depart from the *acquis* cannot be considered as precedents in the accession negotiations.

12. Turkey's acceptance of the rights and obligations arising from the *acquis* may necessitate specific adaptations to the *acquis* and may, exceptionally, give rise to transitional measures which must be defined during the accession negotiations. Where

necessary, specific adaptations to the *acquis* will be agreed on the basis of the principles, criteria and parameters inherent in that *acquis* as applied by the Member States when adopting that *acquis*, and taking into consideration the specificities of Turkey. The Union may agree to requests from Turkey for transitional measures provided they are limited in time and scope, and accompanied by a plan with clearly defined stages for application of the *acquis*. For areas linked to the extension of the internal market, regulatory measures should be implemented quickly and transition periods should be short and few; where considerable adaptations are necessary requiring substantial effort including large financial outlays, appropriate transitional arrangements can be envisaged as part of an ongoing, detailed and budgeted plan for alignment. In any case, transitional arrangements must not involve amendments to the rules or policies of the Union, disrupt their proper functioning, or lead to significant distortions of competition. In this connection, account must be taken of the interests of the Union and of Turkey. Long transitional periods, derogations, specific arrangements or permanent safeguard clauses, i.e. clauses which are permanently available as a basis for safeguard measures, may be considered.

The Commission will include these, as appropriate, in its proposals in areas such as freedom of movement of persons, structural policies or agriculture. Furthermore, the decision-taking process regarding the eventual establishment of freedom of movement of persons should allow for a maximum role of individual Member States. Transitional arrangements or safeguards should be reviewed regarding their impact on competition or the functioning of the internal market. Detailed technical adaptations to the *acquis* will not need to be fixed during the accession negotiations. They will be prepared in cooperation with Turkey and adopted by the Union institutions in good time with a view to their entry into force on the date of accession.

13. The financial aspects of the accession of Turkey must be allowed for in the applicable Financial Framework. Hence, as Turkey's accession could have substantial financial consequences, the negotiations can only be concluded after the establishment of the Financial Framework for the period from 2014 together with possible consequential financial reforms. Any arrangements should ensure that the financial burdens are fairly shared between all Member States.

14. Turkey will participate in economic and monetary union from accession as a Member State with a derogation and shall adopt the euro as its national currency following a Council decision to this effect on the basis of an evaluation of its fulfilment of the necessary conditions. The remaining *acquis* in this area fully applies from accession.

15. With regard to the area of freedom, justice and security, membership of the European Union implies that Turkey accepts in full on accession the entire *acquis* in this area, including the Schengen *acquis*. However, part of this *acquis* will only apply in Turkey following a Council decision to lift controls on persons at internal borders taken on the basis of the applicable Schengen evaluation of Turkey's readiness.

16. The EU points out the importance of a high level of environmental protection, including all aspects of nuclear safety.

17. In all areas of the *acquis*, Turkey must bring its institutions, management capacity and administrative and judicial systems up to Union standards, both at national and regional level, with a view to implementing the *acquis* effectively or, as the case may be,

being able to implement it effectively in good time before accession. At the general level, this requires a well-functioning and stable public administration built on an efficient and impartial civil service, and an independent and efficient judicial system.

Negotiating procedures

18. The substance of negotiations will be conducted in an Intergovernmental Conference with the participation of all Member States on the one hand and the candidate State on the other.

19. The Commission will undertake a formal process of examination of the *acquis*, called screening, in order to explain it to the Turkish authorities, to assess the state of preparation of Turkey for opening negotiations in specific areas and to obtain preliminary indications of the issues that will most likely come up in the negotiations.

20. For the purposes of screening and the subsequent negotiations, the *acquis* will be broken down into a number of chapters, each covering a specific policy area. A list of these chapters is provided in the Annex. Any view expressed by either Turkey or the EU on a specific chapter of the negotiations will in no way prejudice the position which may be taken on other chapters. Also, agreements reached in the course of negotiations on specific chapters, even partial ones, may not be considered as final until an overall agreement has been reached for all chapters.

21. Building on the Commission's Regular Reports on Turkey's progress towards accession and in particular on information obtained by the Commission during screening, the Council, acting by unanimity on a proposal by the Commission, will lay down benchmarks for the provisional closure and, where appropriate, for the opening of each chapter. The Union will communicate such benchmarks to Turkey. Depending on the chapter, precise benchmarks will refer in particular to the existence of a functioning market economy, to legislative alignment with the *acquis* and to a satisfactory track record in implementation of key elements of the *acquis* demonstrating the existence of an adequate administrative and judicial capacity. Where relevant, benchmarks will also include the fulfilment of commitments under the Association Agreement, in particular those pertaining to the EU-Turkey customs union and those that mirror requirements under the *acquis*. Where negotiations cover a considerable period of time, or where a chapter is revisited at a later date to incorporate new elements such as new *acquis*, the existing benchmarks may be updated.

22. Turkey will be requested to indicate its position in relation to the *acquis* and to report on its progress in meeting the benchmarks. Turkey's correct transposition and implementation of the *acquis*, including effective and efficient application through appropriate administrative and judicial structures, will determine the pace of negotiations.

23. To this end, the Commission will closely monitor Turkey's progress in all areas, making use of all available instruments, including on-site expert reviews by or on behalf of the Commission. The Commission will inform the Council of Turkey's progress in any given area when presenting draft EU Common Positions. The Council will take this assessment into account when deciding on further steps relating to the negotiations on that chapter. In addition to the information the EU may require for the negotiations on

each chapter and which is to be provided by Turkey to the Conference, Turkey will be required to continue to provide regularly detailed, written information on progress in the alignment with and implementation of the *acquis*, even after provisional closure of a chapter. In the case of provisionally closed chapters, the Commission may recommend the re-opening of negotiations, in particular where Turkey has failed to meet important benchmarks or to implement its commitments.

PRELIMINARY INDICATIVE LIST OF CHAPTER HEADINGS

(Note: This list in no way prejudices the decisions to be taken at an appropriate stage in the negotiations on the order in which the subjects will be dealt with.)

1. Free movement of goods
2. Freedom of movement for workers
3. Right of establishment and freedom to provide services
4. Free movement of capital
5. Public procurement
6. Company law
7. Intellectual property law
8. Competition policy
9. Financial services
10. Information society and media
11. Agriculture and rural development
12. Food safety, veterinary and phytosanitary policy
13. Fisheries
14. Transport policy
15. Energy
16. Taxation
17. Economic and monetary policy
18. Statistics
19. Social policy and employment(1)
20. Enterprise and industrial policy
21. Trans-European networks
22. Regional policy and coordination of structural instruments
23. Judiciary and fundamental rights
24. Justice, freedom and security
25. Science and research
26. Education and culture
27. Environment
28. Consumer and health protection
29. Customs union
30. External relations
31. Foreign, security and defence policy
32. Financial control
33. Financial and budgetary provisions
34. Institutions
35. Other issues

(1) This chapter includes also anti-discrimination and equal opportunities for women and men.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2^ο

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΩΝ ΕΝΤΑΞΙΑΚΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Αριθμός Κεφαλαίου	Τίτλος Κεφαλαίου	
1	Ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
2	Ελεύθερη κυκλοφορία εργαζομένων	ΚΛΕΙΣΤΟ
3	Δικαίωμα εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
4	Ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων	ΚΛΕΙΣΤΟ
5	Δημόσιες συμβάσεις	ΚΛΕΙΣΤΟ
6	Εταιρικό δίκαιο	ΚΛΕΙΣΤΟ
7	Δίκαιο περί πνευματικής ιδιοκτησίας	ΚΛΕΙΣΤΟ
8	Πολιτική ανταγωνισμού	ΚΛΕΙΣΤΟ
9	Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
10	Κοινωνία της πληροφορίας και μέσα μαζικής επικοινωνίας	ΚΛΕΙΣΤΟ
11	Γεωργία και αγροτική ανάπτυξη	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
12	Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική και φυτοϋγειονομική πολιτική	ΚΛΕΙΣΤΟ
13	Αλιεία	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
14	Πολιτική μεταφορών	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
15	Ενέργεια	ΚΛΕΙΣΤΟ
16	Φορολογία	ΚΛΕΙΣΤΟ
17	Οικονομική και νομισματική πολιτική	ΚΛΕΙΣΤΟ
18	Στατιστικές	ΑΝΟΙΧΤΟ
19	Κοινωνική πολιτική και απασχόληση	ΚΛΕΙΣΤΟ
20	Επιχειρήσεις και βιομηχανική πολιτική	ΑΝΟΙΧΤΟ
21	Διευρωπαϊκά δίκτυα	ΑΝΟΙΧΤΟ
22	Περιφερειακή πολιτική και συντονισμός διαρθρωτικών μέσων	ΚΛΕΙΣΤΟ
23	Δικαιοσύνη και θεμελιώδη δικαιώματα	ΚΛΕΙΣΤΟ
24	Δικαιοσύνη, ελευθερία και ασφάλεια	ΚΛΕΙΣΤΟ
25	Επιστήμη και έρευνα	provisionally closed
26	Εκπαίδευση και πολιτισμός	ΚΛΕΙΣΤΟ
27	Περιβάλλον	ΚΛΕΙΣΤΟ
28	Καταναλωτές και προστασία της υγείας	ΑΝΟΙΧΤΟ
29	Τελωνιακή ένωση	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
30	Εξωτερικές σχέσεις	ΠΑΡΟΜΕΝΟ
31	Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και άμυνας	×
32	Δημοσιονομικός έλεγχος	ΑΝΟΙΧΤΟ
33	Διατάξεις οικονομικού και δημοσιονομικού χαρακτήρα	×
34	Θεσμικά όργανα	×
35	Άλλα θέματα	×

ΚΛΕΙΣΤΟ = NOT OPENED YET

ΑΝΟΙΧΤΟ = OPENED

ΠΑΡΟΜΕΝΟ = SUSPENDED

PROVISIONALLY CLOSED

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3^ο

In contrast, public opinion in most EU countries appears, with varying degrees of intensity, to oppose Turkish membership. Here is a breakdown of attitudes in some of the EU member states:

GERMANY: Opinion polls say up to three-quarters of the population oppose Turkish membership. Of the two largest political parties, the Social Democrats (SPD) say they want a "modern Turkey in the EU"; the Christian Democrats (CDU) oppose membership - proposing instead a "privileged partnership". Angela Merkel - the CDU candidate for chancellor - has appealed to EU leaders not to "encourage" Turkey.

FRANCE: Has the largest percentage of Muslims (7%) in the EU. Officially backs Turkey's membership bid. But Prime Minister Dominique de Villepin says Turkey must first recognise Cyprus. However, Nicolas Sarkozy - leader of the ruling UMP party and likely future presidential candidate - is opposed. Only 20% of public opinion says Yes to Turkey joining. A leading political pundit, Guillaume Parmentier, says: "The Turkish elite has been European for centuries; but the vast democratic expansion of Turkey involves Anatolian peasants, who are not European by culture, tradition or habit". The French have been promised a referendum after the conclusion of negotiations.

AUSTRIA: Opinion polls show 75% of 15-24 year-olds opposed to Turkish membership; rising to 82% among people over 55. This is the highest No rating in the EU.

NETHERLANDS: Has the EU's second largest Muslim population in terms of percentage (6%) after France - and is struggling to cope with the issues of religion, immigration and integration - particularly after the murder of film-maker Theo van Gogh. Remains strongly divided over Turkey.

BRITAIN: An enthusiastic supporter of Turkish membership. Foreign Secretary Jack Straw says Turkey in the EU would become "a beacon of democracy and modernity"; and a Muslim country providing "a shining example across the whole of its neighbouring region" - ie the Arab world. Turkish membership would disprove the "clash of civilisations" theory.

ITALY: Another strong supporter of Turkish membership. The government stresses historical links between Italy and the "Near East"; the need to "anchor" Turkey in the West; and the commercial opportunities offered by the Turkish market. Public opinion, while not particularly hostile, appears less enthusiastic - actual support for Turkish membership standing at below 40%.

POLAND: The largest of the 10 "new" EU members, who joined in May 2004 - with more than half of their combined population. 54% of the public support Turkish membership. Officials say Turkey would strengthen pro-American attitudes within the EU and consolidate Western influence on the approaches to the Middle East and the Caucasus. Poles also cite a history of close bilateral

relations going back several hundred years.

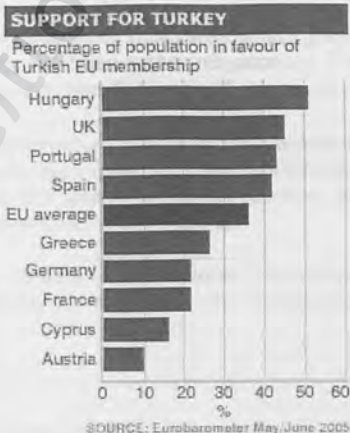
SPAIN: A poll showed 33% opposing Turkish membership, but 42% in favour - as is the government. Back in June, following the French and Dutch rejection of the EU draft constitution, Foreign Minister Miguel Angel Moratinos suggested postponing the Turkish accession talks until a more advantageous time.

GREECE: was under Ottoman occupation for more than 400 years. Some Greeks still regard Istanbul as a "Greek" city. Another country where politicians and public opinion diverge. Opinion polls suggest only 25% of Greeks believe Turkey has a place in the European Union. The government, meanwhile, is keen to resolve bilateral tensions through Turkish integration. But it says the fate of Turkey's EU application depends, primarily, on the Turks themselves - especially where recognition of Cyprus is concerned. .

HUNGARY: was under Ottoman occupation for 150 years, in the 16th and 17th centuries. But there is little anti-Turkish feeling - around half the population supporting Turkish membership. However, like Austria, Hungary is also pressing the case of neighbouring Croatia: which, according to Foreign Minister Ferenc Somogyi, is "spectacularly further ahead" than Turkey on most accession criteria.

DENMARK: Strong public resistance to Turkish membership. Danish Prime Minister Anders Fogh Rasmussen - until recently supportive - has been heard talking of "special partnerships" as well.

SWEDEN: Strong popular resistance. However, the government sees Turkish membership in terms of "supporting Turkey's reform process and increasing contacts with Turkish society" - as well as Swedish business opportunities.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4^ο

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES

Brussels, 6.11.2007

SEC(2007) 1436

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT

TURKEY 2007 PROGRESS REPORT

accompanying the

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION

TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL

Enlargement Strategy and Main Challenges 2007-2008

{COM(2007) 663 final}

1. INTRODUCTION

1.1. Preface

Following the conclusions of the Luxembourg European Council in December 1997, the Commission has reported regularly to the Council and the Parliament. This report on progress made by Turkey in preparing for EU membership largely follows the same structure as in previous years. The report:

- briefly describes the relations between Turkey and the Union;
- analyses the situation in Turkey in terms of the political criteria for membership;
- analyses the situation in Turkey on the basis of the economic criteria for membership;
- reviews Turkey's capacity to assume the obligations of membership, that is, the *acquis* expressed in the Treaties, the secondary legislation, and the policies of the Union.

The period covered by this report is from 1 October 2006 to early October 2007. Progress is measured on the basis of decisions taken, legislation adopted and measures implemented. As a rule, legislation or measures which are under preparation or await Parliamentary approval have not been taken into account. This approach ensures equal treatment across all reports and permits an objective assessment.

The report is based on information gathered and analysed by the Commission. In addition, many sources have been used, including contributions from the government of Turkey, the Member States, European Parliament reports¹, and information from various international and non-governmental organisations.

The Commission draws detailed conclusions regarding Turkey in its separate communication on enlargement², based on the technical analysis contained in this report.

1.2. Context

The Helsinki European Council of December 1999 granted the status of candidate country to Turkey. Accession negotiations with Turkey were opened in October 2005. The Association Agreement between Turkey with the then EEC was signed in 1963 and entered in force in December 1964. Turkey and the EU formed a customs union in 1995.

1.3. Relations between the EU and Turkey

Accession negotiations with Turkey continued. The preparatory analytical phase reached its final stage. In this stage the level of preparedness to start negotiations on individual chapters is assessed on the basis of screening reports. Of a total of 33 reports, 5 remain to be delivered by the Commission to the Council whilst 6 are being discussed in the Council.

1 The *rapporteur* for Turkey was Ms Oomen Ruijten.

2 Enlargement Strategy and Main Challenges 2007-2008.

In December 2006 the Council decided that negotiations will not be opened on eight chapters relevant to Turkey's restrictions regarding the Republic of Cyprus and that no chapter will be provisionally closed until the Commission confirms that Turkey has fully implemented the Additional Protocol to the Association Agreement.

At the same time, the Council emphasised that the screening process would continue, and that chapters for which technical preparations have been completed would be opened in accordance with established procedures, in line with the Negotiating Framework. So far, negotiations have been opened on 4 chapters (*science and research, industrial policy, statistics, financial control*) and provisionally closed on one (*science and research*). In addition, the EU informed Turkey about the progress needed to reach a satisfactory level of preparedness to start negotiations on 14 chapters.

The **enhanced political dialogue** between the EU and Turkey has continued. Political dialogue meetings were held in June 2007 at ministerial level and in March and September 2007 at political director level. These meetings focused on the main challenges faced by Turkey in terms of the Copenhagen political criteria and reviewed progress being made towards fulfilment of Accession Partnership priorities. Foreign policy issues were also regularly discussed.

The **EC-Turkey customs union** contributed to a further increase in bilateral EU-Turkey trade, which reached € 85 billion in 2006, thereby making Turkey the EU's seventh trading partner. The reduction of national mandatory product standards supported this positive trend. The EU asked Turkey to remove all remaining restrictions on the free movement of goods, including restrictions on means of transport regarding Cyprus. A number of Turkey's commitments on technical barriers to trade, import licenses, state aid and enforcement of intellectual property rights remain unfulfilled. No progress can be reported concerning Turkey's long-standing ban on imports of live bovine animals, beef and other animal products.

The EU provides guidance to the authorities on reform priorities through the **Accession Partnership**. Progress on these reform priorities is encouraged and monitored through the bodies set up under the Association Agreement. The Association Committee met in March 2007. Eight sectoral sub-committees have been held since November 2006. Another round of negotiations on a readmission agreement between Turkey and the EC took place in December 2006. Some contacts on the issue have taken place since then, but no progress was made on negotiations. Turkey has not started negotiations on a visa facilitation agreement.

As regards **financial assistance**, some € 500 million have been earmarked for Turkey from the new Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) in 2007. The Multi-Annual

Indicative Planning Document 2007-2009, which provides the strategic multi-annual framework for all programmes at national level, was adopted by the Commission on 30 April 2007. In addition, Turkey is benefiting from a series of regional and horizontal programmes under IPA.

Two financing agreements were signed in 2007, releasing some € 370 million for EU funded projects under the 2006 National Programme (NP) for Turkey. € 21.5 million from the 2006 NP will support civil society dialogue between the EU and Turkey through grants to projects selected in September 2007. The European Commission allocated € 62 million in 2007 to cofinance Turkey's participation in Community Programmes and Agencies.

Absorption of pre-accession funds is slowly improving. This is being facilitated by the setting of intermediate contracting deadlines. However, Turkey's key decentralised implementation system (DIS) institutions remain weak. Turkey needs to make further efforts to strengthen them, and to further improve the quality and efficiency of the project and programme cycles.

2. POLITICAL CRITERIA AND ENHANCED POLITICAL DIALOGUE

This section examines progress made by Turkey towards meeting the Copenhagen political criteria which require stability of institutions guaranteeing democracy, the rule of law, human rights and respect for and protection of minorities. It also monitors the respect for international obligations, regional cooperation, and good neighbourly relations with enlargement countries and Member States.

2.1. Democracy and the rule of law

Constitution

On 10 May 2007, the Turkish Grand National Assembly adopted a package of constitutional reforms proposed by the majority Justice and Development Party (AKP). The package introduces the election of the President by popular vote for a renewable term of five years, the shortening of the government's term of office from five to four years and the establishment of a quorum of one third for all sessions and decisions of parliament. A referendum held on 21 October endorsed these reforms.

In a separate constitutional amendment, the minimum age for a person to be elected to parliament was lowered from 30 to 25 years. The new rules will not be applicable until the next parliamentary elections.

Parliament

Parliamentary elections were held on 22 July 2007. Voter turnout was over 83%. Following an invitation from the Turkish authorities, the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, OSCE/ODIHR, carried out an election assessment mission. In a press statement, the OSCE/ODIHR stressed that the electoral process was characterized by pluralism and a high level of public confidence underscored by the transparent, professional and efficient performance of the election administration. A delegation from the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE) also observed the elections and came to similar conclusions.

Three parties crossed the 10% threshold of the national vote required to be represented in Parliament. These were the Justice and Development Party (AKP) with 46.6%, resulting in 341 seats, the Republican People's Party (CHP) with 20.9% (99 seats) and the Nationalist Movement Party (MHP) which obtained 14.3% (70 seats). 26 independent candidates were also elected. 20 of these, from the Democratic Society Party (DTP), formed their own political group. This brought the number of political groups to four. Additional parties represented in parliament are the Democratic Left Party (DSP), with 13 Members of Parliament, the Grand Unity Party (BBP) and the Freedom and Democracy Party (ÖDP) with one seat each.

The newly-elected parliament is now more representative of the country's political diversity. Nevertheless, the debate continued on reducing the 10% threshold, which is the highest among European parliamentary systems. This issue was also brought to the European Court of Human Rights (ECtHR), which ruled in January 2007 that the threshold does not violate the right to free elections. However, it also noted that it would be desirable for the threshold to be lowered in order to ensure optimal representation, while preserving the objective of achieving stable parliamentary majorities. The issue was referred to the Grand Chamber.

President

In view of the expiration of the presidential term of President Sezer in May, in April the Parliament convened to elect a new President of the Republic. The first round of voting, held in the Parliament on 27 April 2007, was boycotted by opposition parties, and the sole candidate, Foreign Minister and Deputy Prime Minister Abdullah Gül, failed to obtain the required two-thirds majority. On the same day the General Staff interfered with the presidential elections by issuing a memorandum (*See civilian oversight of the security forces*).

Following an application of the main opposition party CHP the Constitutional Court ruled on 1 May that the vote be invalidated because a two-thirds quorum of participants was lacking (*See section on judicial system*). A new vote was held, but the two-thirds quorum was not achieved. Mr. Gül then withdrew his candidacy and the entire procedure was cancelled. This triggered early elections, as provided for in the Turkish Constitution. In August the newly-elected Parliament elected Minister Gül President at the third round with 339 votes.

President Sezer exercised his right of veto on several laws related to political reforms, notably the law on the Ombudsman, the law on Foundations, and the law on private education institutions. The President also appealed to the Constitutional Court against the law on the Ombudsman. Strained relations between the President and the government contributed to slowing work on political reforms.

Government

Following the general election a single-party AKP government was formed by Prime Minister Erdoğan and endorsed by Parliament on 5 September. The government programme includes a commitment to continue reforms. The government plans to carry out extensive constitutional reforms aimed in particular at fully aligning Turkey to international standards in the area of fundamental rights. The government reiterated its intention to push forward the implementation of the Turkish road map for EU accession presented in April 2007. The Road Map provides internal guidance to line Ministries on alignment with the *acquis* and covers alignment of primary and secondary legislation to

be adopted and implemented between 2007 and 2013. The inter-ministerial Reform Monitoring Group met in September. In the new government the Foreign Ministry will continue to be in charge of accession negotiations with the EU. The Secretariat General for EU Affairs (EUSG) was placed under the Ministry of Foreign Affairs and will continue to play a coordinating role, in particular on the political criteria, financial cooperation and negotiations on individual chapters. In September 2007 it was announced that the EUSG and the State Planning Organisation will exercise a quarterly progress review of the road map implementation. However, given its significant role there is a need to strengthen the EUSG staff and resources. Only limited action was taken in this respect.

Overall, through free and fair parliamentary elections Turkey resolved the political and constitutional crisis which followed the April presidential elections. The elections were fully in line with the rule of law and international democratic standards. Participation was high and the new Parliament is highly representative of Turkish political diversity. Elections of the President in August took place smoothly and in accordance with the Constitution. A new government was formed and presented an EU-oriented reform agenda.

Public administration

The Public Financial Management and Control (PFMC) law was amended in April 2007 to facilitate proper staffing of the "strategy development units" which are responsible for financial control within each ministry. The government assigned about 600 internal audit staff for the local administrations in October 2006, which is a step forward in implementing the PFMC.

Moreover, the government adopted in October 2006 a regulation to establish city councils. These councils have been made compulsory by the Municipality Law and are to serve as platforms to enhance local ownership and participation in municipality management. As regards recruitment of personnel, general principles for employment of personnel by municipalities and special provincial administrations were adopted in February and June 2007 respectively.

Turkey has made some progress on better regulation: The government issued a circular in April 2007 on the implementation of the Regulatory Impact Assessment (RIA), and RIA guidelines were adopted to enhance the quality of regulations. Concerning the reduction of red tape and administrative burden, in November 2006 "one-stop" offices were established within governorates and district governorates to lessen the administrative burden on citizens requesting certain public services. Moreover, as part of a simplification drive, 1,085 outdated government circulars were cancelled in January 2007. The user-friendliness of e-government applications was markedly improved.

However, Turkey has yet to establish an Ombudsman system, pending the implementation of the ombudsman law, suspended by the Constitutional Court in November 2006. There has been no progress with regard to the adoption of the Framework Law on Public Administration, which aims to reform central administration and devolve powers to local administrations. Moreover, no progress has been made with regard to transferring more financial resources to local administrations.

Despite the fact that the reform of the civil service has been recognized as an important issue a comprehensive draft law on Civil Service was not sent to Parliament. There is a need to implement fully the PFMC and to develop a comprehensive strategy to reduce red tape. Overall, there has been some progress in legislative reform of the public

administration and civil service system. Limited progress has been recorded in terms of implementation and capacity building, which remain key issues. Attention needs to be paid to reducing red-tape, enhancing transparency and strengthening accountability mechanisms as well as devolution of powers to and increasing financial resources of local governments.

Civilian oversight of the security forces

Despite public comments from the army and attempts to interfere in the political process, the outcome of the spring 2007 constitutional crisis reaffirmed the primacy of the democratic process.

The National Security Council (NSC) continued to meet in line with its revised role. Ambassador Burcuoğlu was appointed as new Secretary-General in September. The total staff of the NSC decreased from 408 to 224, and the number of military personnel from 26 to 12. However, the armed forces continued to exercise significant political influence. Senior members of the armed forces have stepped up their public comments on domestic and foreign policy questions including Cyprus, secularism and Kurdish issues. On a number of occasions, the General Staff reacted publicly to government statements or decisions. The General Staff directly interfered with the April 2007 presidential election by publishing a memorandum on its website expressing concern at the alleged weakening of secularism in the country. There were several attempts from senior members of the armed forces to restrict academic research and public debate in Turkey, in particular on security and minority rights issues. Furthermore, the military targeted the press on various occasions (*See section on freedom of expression*).

The 1997 EMASYA secret protocol on Security, Public Order and Assistance Units remains in force. The protocol, signed by the General Staff and the Ministry of Interior, allows for military operations to be carried out for internal security matters under certain conditions without a request from the civilian authorities. No change has been made to the Turkish Armed Forces Internal Service Law and the law on the National Security Council. These laws define the role and duties of the Turkish military and grant the military a wide margin of manoeuvre by providing a broad definition of national security. No progress has been made in enhancing civilian control over the Gendarmerie when engaged in civilian activities.

No progress has been made in terms of strengthening parliamentary oversight of the military budget and expenditure. The Parliamentary Planning and Budget Committee reviews the military budget only in a general manner. It does not examine programmes and projects. Furthermore, extra-budgetary funds are excluded from parliamentary scrutiny. As regards auditing, according to the Constitution the Court of Auditors can carry out external ex-post audit of military expenditures and properties. However, the Court remains unable to audit military properties, pending the adoption of the Law on the Court of Auditors.

Furthermore, the 2003 Law on Public Financial Management and Control providing for the internal audit of security institutions has yet to be properly implemented. Overall, no progress has been made in ensuring full civilian supervisory functions over the military and parliamentary oversight of defence expenditure. On the contrary, the tendency for the military to make public comments on issues going beyond its remit, including on the reform agenda, has increased.

Judicial system

Some progress has been made in terms of the efficiency of the judiciary, including through amendments to the Turkish Criminal Code (CC) and the Criminal Procedure Code (CPC) adopted in December 2006. These amendments extend the discretion of the prosecutor as regards decisions not to prosecute, while the provisions regarding mediation are simplified. Judicial supervision - introduced in the CPC as an alternative to arrest for offences requiring imprisonment of three years or less - has started functioning satisfactorily. Probation is an area where progress has been achieved in implementation: 133 probation centres employing 1,298 staff have become fully operational since November 2006.

Efforts to modernise the judiciary through the use of information technology continued. Judges have reported positive results as regards the National Judicial Network Project (UYAP3) on court proceedings while the lawyers' portal was integrated into this network in March. 864 judges and 476 prosecutors were appointed during the reporting period. The funds for the judiciary have increased from € 409 million in 2005 to € 482 million in 2006 and are planned to reach € 865 million by the end of 2007. In May 2007, nine locations for regional courts of appeal were identified and their geographical areas of jurisdiction defined in line with legal requirements. However, concerns remain as regards the independence and the impartiality of the judiciary.

In the context of the election of the new president in April, the Constitutional Court ruled by a majority of seven to four that a quorum of two thirds (367 deputies) is necessary for the first and second rounds of presidential elections in Parliament, and annulled the first round of voting. This decision led to strong political reactions and allegations that the Constitutional Court had not been impartial when reaching this decision. In the event, and as regards the election of the President of the Republic by Parliament, the Court introduced a one-third blocking minority.

In its final decision of November, the High Council of Judges and Prosecutors dismissed the prosecutor who had prepared the indictment on the Semdinli case⁴. The Court of First Instance in Van has started a fresh examination of the case, following a ruling of the Court of Cassation that the offences had not been properly constituted. The Court of Cassation had also ruled that the case falls under the jurisdiction of the military court, but this was rejected but the Court of First Instance.

There have been tensions as regards the appointment of high court judges. For a few months the High Council of Judges and Prosecutors has been unable to elect judges to vacant posts at the Court of Cassation and the Council of State because the Minister of Justice and his Undersecretary did not attend the meetings. The issue was finally resolved and elections were held in April.

Overall, there has been some progress as regards the efficiency of the judiciary through implementation of adopted legislation and continued use of IT. However, tensions in the relations between the government and the judiciary have not been conducive to the smooth and effective functioning of the system. More needs to be done in terms of strengthening the independence and impartiality of the judiciary. Finally, there is no overall National Reform Strategy for the Judiciary or a plan to implement it (*See also chapter 23 - Judiciary & fundamental rights*). 3 UYAP is an information system, an e-justice system.

4 This case concerns the bombing in November 2005 that killed one person and injured others in the town of Semdinli in Southeast Turkey. The prosecutor on the case published the indictment in March 2006. The indictment included accusations against high-ranking military commanders. The General Staff criticised the indictment and urged those bearing constitutional responsibility to take action. In April 2006, the High Council of Judges and Prosecutors dismissed from office the Semdinli prosecutor.

Anti-corruption policy

As regards coordinating the system currently in place for combating corruption, the Prime Minister's office transferred responsibility for policy definition and coordination with international organisations to the Ministerial Committee for Enhancing Transparency and Improving Good Governance. The Prime Ministry Inspection Board was tasked with providing technical and administrative support to the Committee.

The Military Court of the General Staff, for the first time, sentenced a serving lieutenant general to imprisonment for corruption. Eight officers were also sentenced. The High Tribunal gave a suspended prison sentence to a former energy minister for irregularities in the awarding of a contract. Corruption incidents, particularly in local government, were frequently covered by the media.

However, a number of issues remain to be addressed. No progress has been made regarding the adoption of the law on the Court of Auditors. Moreover, the Parliament does not exercise effective oversight over public expenditure because of the lack of a public accounts committee in the Parliament.

Limiting the extensive immunities granted to parliamentarians and public officials providing improved legislation and transparency on political party and election campaign financing remain key issues. As to the extension of the Code of ethical principles to parliamentarians, academics, the military or the judiciary, no progress has been made. There was no progress on the development of an anti-corruption strategy. The establishment of a central body to develop and evaluate anti-corruption policies and activities remain crucial. Institutions involved in the fight against corruption, such as inspection boards, have not been strengthened. No public body is in charge of collecting data and statistics on corruption.

Overall, corruption is widespread and there has been limited progress in the fight against corruption. The development of an anti-corruption strategy the creation of a central body to coordinate its implementation, and strengthened legislation are of great importance. (See also chapter 23 - *Judiciary & fundamental rights*).

2.2. Human rights and the protection of minorities

Observance of international human rights law

As regards **ratification of human rights instruments**, in October 2006 Turkey ratified Protocol No 14 of the European Convention on Human Rights (ECHR) amending the control system of the Convention. The First Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), signed in 2004, was ratified in November 2006 and entered into force in February 2007. This Protocol recognises the competence of the UN Human Rights Committee to receive and consider complaints from individuals on violations of human rights. The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities was signed in March 2007, following its adoption by the UN General Assembly in December 2006.

However, the Optional Protocol to the UN Convention against Torture (OPCAT), signed in September 2005, has not been ratified. Turkey has not ratified three additional Protocols to the ECHR. During the reporting period, the **European Court of Human Rights** (ECtHR) has delivered a total of 330 judgements finding that Turkey had violated at least one article of the ECHR. The total number of new applications to the ECtHR from 1 September 2006 to 31 August 2007 is higher than the same period last year. More than two thirds of these new applications refer to the right to a fair trial and the protection of property rights. The right to life and the prohibition of torture are referred to in a number of cases.

Past reforms have had positive consequences on the execution of ECtHR judgements. During the reporting period, the Committee of Ministers closed several cases such as the ECtHR judgements for convictions under the former article 8 (freedom of expression) of the Anti-Terror Law, and cases on the dissolution of political parties.

However, there are a considerable number of ECtHR judgments awaiting enforcement by Turkey. Some are related to issues requiring general legislative measures. These include among others legal restrictions on freedom of expression, and provisions in Turkish Law preventing the re-opening of domestic proceedings in certain circumstances. Furthermore, the Committee of Ministers awaits information on the measures envisaged by Turkey in order to bring the legal framework governing the situation of those who refuse to perform military service on conscientious or religious grounds into conformity with the requirements of the ECHR.

Other pending cases before the Committee of Ministers awaiting the adoption of necessary execution measures relate to the control of actions of security forces and effective remedies against abuses. These cases refer mainly to violations that took place against the background of the fight against terrorism in the first half of the 1990s, but some concern events in the course of normal police activity. A number of positive legal reforms have been adopted since the judgements were issued. The Committee is monitoring the remaining pending issues. In the case of *Cyprus v. Turkey*, the Committee of Ministers decided to close the examination of the violations established in relation to the right to education and freedom of religion at its meeting in April. Issues which remain pending include restrictions on the property rights of Greek Cypriots in the northern part of Cyprus and the issue of missing persons. As regards the property rights⁵ of displaced persons in Cyprus, the December 2006 Court ruling in the *Xenidis Arestis* case found that the new compensation mechanism has in principle fulfilled the requirements indicated by the Court. However, the Court did not address the effectiveness of the remedy on all relevant issues.

Overall, Turkey has made progress on the ratification of international human rights instruments and on the execution of ECtHR judgements. However, the OPCAT remains to be ratified, and further efforts are needed for Turkey to comply fully with its obligations under the ECHR.

As far as the **promotion and enforcement of human rights** is concerned, the Human Rights Presidency under the Prime-Minister's office and the 931 Human Rights Boards received more applications in 2006 than during the previous year. Visits by the Human Rights Boards to places of detention and state-sponsored social services continued. ⁵ See also, the case of *Loizidou v. Turkey* (Application no 15318/89), on which the Committee of Ministers commented on 17 October 2007.

However, there remains a need for better public awareness of the work of these institutions and for the allocation of adequate resources, in particular as regards staffing. Some NGOs invoke the lack of independence of the Human Rights Boards as a reason for refusing to take part in this institution. Furthermore, the Human Rights Advisory Board - a body composed of NGOs, experts and representatives of Ministries under the Office of the Prime Minister - has not been operating since the publication of a report on Minority Rights in October 2004. Legal proceedings were initiated against the two main authors of this report. The initial acquittal has been overruled by the Court of Cassation in September 2007, and an appeal procedure is ongoing. Overall, further efforts are needed to improve the institutional framework for human rights.

Civil and political rights

The legislative safeguards introduced by the zero tolerance policy on torture continue to have positive effects. The downward trend in the number of reported cases of **torture and ill-treatment** was confirmed. The reforms regarding access to lawyers have shown positive results (See *access to justice*). Turkey pursued its efforts to strengthen the system for the medical examination of alleged cases of abuse. The number of forensic medicine centres in Turkey has been increased, and the Council for Forensic Medicine started a project to strengthen the implementation of the Istanbul Protocol⁶.

However, cases of torture and ill-treatment are still being reported, especially during arrest and outside detention centres. There is no independent monitoring of places of detention by independent national bodies, pending the adoption of the Optional Protocol to the UN Convention against Torture.

The use of statements obtained in the absence of legal counsel or which are not confirmed in front of a judge is prohibited by the Criminal Procedure Code. However, the Court of Cassation ruled that the ban on the use of such statements does not apply retroactively. There are cases where lower Courts have not removed such evidence from the case file, although allegations of ill-treatment were made by the defendant. There is a need to strengthen the independence of the Council for Forensic Medicine - which is under the Ministry of Justice- and to improve the overall quality of its medical reports.

Furthermore, medical examinations sometimes take place in the presence of a law enforcement officer. Victims of torture and ill-treatment rely essentially on rehabilitation services provided by NGOs. This is partly due to the lack or inaccessibility of state-sponsored services for victims of torture and ill-treatment.

The fight against impunity of human rights violations remains an area of concern. There is a lack of prompt, impartial and independent investigation into allegations of human rights violations by members of security forces. Furthermore, judicial proceedings into allegations of torture and ill-treatment are often delayed by the lack of efficient trial procedures or abuse of such procedures.

⁶ *Istanbul Protocol: Manual on the effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, submitted to the United National Human Rights Commissioner for Human Rights, 9 August 1999.

Overall, the Turkish legal framework includes a comprehensive set of safeguards against torture and ill-treatment. However, cases still occur, especially before detention starts. The fight against impunity remains an area of concern. Turkey needs to investigate more thoroughly allegations that there have been human rights violations by members of the security forces.

Some progress was made regarding **access to justice**. Access to a lawyer for detainees improved during the reporting period. Reports indicate that in urban areas most detainees consulted lawyers immediately after detention.

However, access to lawyers has varied across the country and according to the type of crime committed. Security forces have not always provided detainees with immediate access to lawyers, as required by law. In rural areas, particularly in the Southeast of the country, there have been a higher number of cases where defendants have not had access to a lawyer on terms similar to those applying in urban areas. Under the current legal framework, defendants are under the obligation to return the lawyers' fees if they are sentenced. Amendments to the Criminal Procedure Code adopted in December 2006 introduced a new system for commissioning of a defence lawyer. Under the new system, the range of offences qualifying for compulsory commissioning of a defence lawyer might be more limited as compared to the past. After an initial disagreement with the government on the implementation of the new scheme and suspension of appointment of lawyers in protest of the new provisions, the bar associations finally reached an agreement with the government and the system started functioning again.

The improvement of the physical infrastructure of **prisons** as well as the training of staff continued. As concerns high-security F-type prisons, a circular was issued to address previously identified shortcomings of the communal activities for inmates. Prisons are subject to regular inspection visits by the Penal Institutions and Detention Houses Monitoring Boards, and visits of UN bodies and the Council of Europe Committee for the Prevention of Torture. However, outstanding problems in prisons include: overcrowding, lack of consistent implementation of provisions regarding communal activities, restrictions on prisoners' correspondence, and inadequate health/psychiatric resources. Furthermore, civil and military prisons are not open to monitoring by independent national bodies, pending the ratification of the Optional Protocol to the UN Convention against Torture. Provisions regarding the application of solitary confinement for persons sentenced to aggravated life imprisonment remain in force. Such a regime needs to be applied for as short time as possible and be based on an individual risk assessment of the prisoner concerned. Furthermore, cases of ill-treatment by prison staff have occurred.

As regards **freedom of expression**, including the media, open debate continued in the Turkish media on a wide range of issues, including those perceived to be sensitive by Turkish society. However, the prosecution and conviction for the expression of non-violent opinions under certain provisions of the Turkish Criminal Code are a cause of serious concern. The number of persons prosecuted almost doubled in 2006 compared with in 2005), and there was a further increase in the number of prosecutions in 2007. More than half of these charges were brought under the Criminal Code, and in particular under article 301, which penalizes insulting "Turkishness", the Republic and the organs and institutions of the state. The restrictive jurisprudence established in 2006 by the Court of Cassation on article 301 remains in force. Against this background, article 301 needs to be brought in line with the relevant EU standards. The same applies to other legal provisions⁷ which have been used to prosecute the non-violent expression of

opinions and may limit freedom of expression. The potential impact of the anti-terror law on freedom of expression is a concern.

Hrant Dink, a Turkish journalist of Armenian origin who faced several criminal charges for expressing non-violent opinions related to historical issues, was assassinated in January 2007. While his death led to a movement of solidarity in Turkish society, there were also expressions of support for the perpetrators. The trial against the alleged perpetrators of Hrant Dink's murder opened on 2 July and is ongoing. There is a need for full investigations, including into allegations of police negligence.

Judicial proceedings and threats against human rights defenders, journalists and academics have created a climate which has led to occurrences of self-censorship in the country, including in the academic field. The weekly newspaper *Nokta*, which published several articles on issues relating to the military, stopped its publication in April 2007 at the decision of the owner. This followed a police raid on the paper's premises at the instruction of the public prosecutor acting on behalf of the General Staff Military Prosecutor.

Journalistic freedom on military issues is restricted by an internal memorandum from the General Staff, which establishes that journalists most critical of the army are to be denied accreditation to military receptions and briefings. Overall, prosecutions and convictions for expressing non-violent opinions, and actions against newspapers illustrate that the Turkish legal system does not fully guarantee freedom of expression in line with European standards. Article 301 and other provisions of the Turkish Criminal Code that restrict freedom of expression need to be brought into line with the ECHR and case law of the ECtHR.

The legal framework for **freedom of assembly** is broadly in line with European standards. Citizens have been able to exercise this right without interference by the authorities or the security forces in most cases. Mass demonstrations were held peacefully in Ankara, Istanbul and Izmir during the presidential election period. Few violent incidents were reported during the Kurdish New Year (Newroz) celebrations.

However, there is an investigation into the use of excessive force by the police at the 1 May demonstration in Istanbul when more than 700 persons were detained. As regards **freedom of association**, amendments to the legal framework introduced in 2004 had positive results. These include an increase in the number of associations and their membership.

There were positive developments as regards the registration of religious associations. In the closure case against the Association for Supporting Jehovah's Witnesses, whose statute includes explicitly religious objectives, the Court of Cassation confirmed the acquittal decision. Representatives of the Association consider that their Association will have legal personality, i.e. that it will now be in a position to own property, rent or purchase meeting 7 Articles 215, 216, 217 and 220 of the Turkish Penal Code criminalising offences against public order have been applied to Kurdish issues. Comments by journalists, human rights defenders and lawyers on court decisions have also led to prosecution under Article 288 (attempt to influence a fair trial), places, accept donations, and defend their legal interests in court. Another similar case is ongoing, following a first instance acquittal decision. The Council of Europe Committee of Ministers closed cases related to execution of judgements of the ECtHR on the dissolution of political parties. In its resolution, the Committee of Ministers noted that the

constitutional changes of 2001 and the amendments to the Law on Political Parties adopted in 2003 reinforced the requirements of proportionality for any interference by the state in the freedom of association. However, the obligations imposed by the Law on Associations to notify the authorities before receiving financial support from abroad and to provide detailed documents on such support place a burden on associations' operations. Furthermore, some associations face difficulties.

The accounts of Amnesty International Turkey have been blocked since 1 January 2007. Political parties are not allowed to use languages other than Turkish (*See cultural rights*). The positive trend in civil society development and dialogue triggered by recent reforms and observed over the last few years has continued. **Civil society organisations** have been able to take a more active role in shaping policy and addressing social, economic and political causes. There are approximately 80,000 registered associations and several hundred unions and chambers (including vocational and professional associations). However, political pluralism would be enhanced if participation in policy-making would be higher.

As concerns **freedom of religion**, freedom of worship continues to be generally guaranteed. The Association for Support of Jehovah's Witnesses has received a final decision from the Turkish authorities confirming that the association is legally registered. (*See Freedom of Association*) The dialogue between the government and the non-Muslim communities continued. A delegation composed of high-level officials from various Ministries visited the religious leaders of these communities in June 2007 in Istanbul. On 19 June, the Ministry of Interior issued a Circular on freedom of religion of non-Muslim Turkish citizens. The Circular acknowledges that there has been an increase in individual crimes against non-Muslim citizens and their places of worship. It requests the governors of all provinces to take the necessary measures to prevent such incidents from happening again and to enhance tolerance towards individuals with different religion and beliefs. The impact of this Circular will need to be assessed in practice.

The regulation implementing the Law on Demographic Services entered into force in November 2006. It provides that information requested on religion in the family registries will be entered, amended or deleted only on the basis of a written statement by citizens. However, administrative documents such as ID cards include an entry on religion that may be filled in or left blank. This might lead to discriminatory practices. In addition, there are still concerns regarding religions which are not recognised.

In April, three Protestants were killed in Malatya in the publishing house of the local Protestant community. The crime is being investigated under the Anti-Terror Law. Another court case against Protestants for "insulting Turkishness" is ongoing amid intense security measures. Attacks against clergy and places of worship of non-Muslim communities have been reported. Missionaries have been portrayed in the media or by the authorities as a threat to the integrity of the country and non-Muslim minorities as not being an integral part of Turkish society. To date, use of language that might incite hatred against non-Muslim minorities has been left unpunished.

Non-Muslim religious communities - as organised structures of religious groups - continue to face problems such as lack of legal personality and restricted property rights. These communities have also encountered problems with the management of their foundations and with recovering property by judicial means.

Local authorities differ from province to province on issuing construction permits for places of worship. This might lead to arbitrary implementation of the zoning law. Several churches have not been able to register their places of worship. Alevis face difficulties with opening their places of worship (Cem houses or "Cemevi"). Cem houses are not recognised as places of worship and receive no funding from the authorities.

As regards education, religious culture and ethics classes are compulsory. Further to an application lodged by a family who are followers of Alevism, the ECtHR held unanimously, in October 2007, that there had been a violation of Article 2 of Protocol No.1 (right to education) to the ECHR⁸. The Court took note of the Government's acknowledgement that these classes do not take into account the religious diversity which prevails in Turkish society; it further considered that the religious instruction syllabus in Turkey could not be considered to meet the criteria of objectivity and pluralism necessary in a democratic society, and that there is no appropriate method to ensure respect for parents' convictions. Consequently, the Court held that Turkey should bring its educational system and domestic legislation into conformity with the ECHR.

Restrictions on the training of clergy remain. Turkish legislation does not provide for private higher religious education for these communities and there are no such opportunities in the public education system. The Halki (Heybeliada) Greek Orthodox seminary remains closed. In December 2006, 122 foreign clergy were working in Turkey under the Bylaw on the Law on Work Permits for Foreigners. However, there are still cases reported of foreign clergy who wish to work in Turkey facing difficulties and whose right to equal treatment with Turkish nationals is not ensured.

The Ecumenical Patriarch is not free to use the ecclesiastical title Ecumenical on all occasions. In June 2007, the Court of Cassation ruled on a case against the Holy Synod of the Ecumenical Patriarchate. The Court acquitted the accused. However, it also concluded that there is no basis in Turkish legislation providing that the Patriarchate is Ecumenical; that the Patriarchate is a religious institution which has no legal personality; that persons who participate and are elected in religious elections held in the Patriarchate should be Turkish citizens and be employed in Turkey at the time of the elections. This decision potentially creates further difficulties to the Patriarchate and to other non-Muslim religious communities in the exercise of their rights guaranteed under the ECHR. Overall, the environment as regards freedom of religion has not been conducive to the full respect of this right in practice. A legal framework has yet to be established in line with the ECHR so that all religious communities can function without undue constraints. No real progress can be reported on the major difficulties encountered by the Alevis and non-Muslim religious communities.

Economic and social rights

As concerns **women's rights**, amendments have extended the Law on Protection of the Family to all individuals in the family, including family members living separately. They have also abolished all fees for applications and administrative transactions related to court proceedings. The Turkish authorities have issued circulars to governorates, judges and prosecutors, with the aim of improving services to victims of violence. Implementation of the prime ministerial circular to combat honour killings and domestic violence against women is underway, under the coordination of the Directorate-General for the Status of Women.

Cooperation between public institutions and civil society has improved and regular meetings are held with public institutions and women's NGOs to monitor the implementation of the circular.

Campaigns to prevent violence against women are continuing, supported by the government, the media, the private sector and the UN Population Fund. Conscripts in the army receive relevant training as part of the existing curriculum. The number of shelters for women subjected to domestic violence increased to 33, including those operated by the Social Services and Child Protection Agency, municipalities and women's NGOs.

The campaign conducted by an NGO to raise awareness about participation by women in politics and to promote female candidates in the July 2007 elections has been successful in drawing public attention to the issue. The need for more women in Parliament and the possibility to introduce quotas for this purpose was publicly debated. In the 2007 elections, almost double the number of women (51) was elected to Parliament compared with the previous Parliament.

As regards institutional capacity, additional staff were recruited by the Directorate-General for the Status of Women. However, domestic violence against women continues to be widespread. Honour killings, early and forced marriages continue to occur. Moreover, access to reliable data on the incidence of violence against women and of honour killings continues to be a problem. More shelters for victims of domestic violence are needed to meet the demand, and services should be improved. Training for law enforcement bodies, judges and prosecutors should be stepped up.

In general, women's participation in the labour market remains low, although women occupy some high-profile positions. (See Chapter 19 - *Employment and social policy*). Women's participation in national and local elected bodies remains limited. Overall, progress has been achieved on protecting women from violence. The legal framework guaranteeing gender equality is in place. However, further efforts are needed to translate it into social reality. The gap between men and women in economic participation and opportunity, educational attainment, health and survival, and political empowerment remains significant.

With respect to **children's rights**, efforts to combat child labour have continued. A child labour survey revealed a decrease in the proportion of working children, from 10.3% in 1999 to 5.9% in 2006. As concerns education, the gender gap in primary education decreased to 4.6% in the 2006-2007 school year from 5% in the 2005-2006 school year. The first phase of the campaign on education for girls conducted by the Ministry of National Education and UNICEF ended. Between 2004 and 2006 a total of 191,879 girls and 114,734 boys were integrated into primary education. A cash transfer scheme reinforced the campaign by providing direct income support to families. Private-sector and NGO campaigns aimed at increasing enrolment rates in primary and pre-school education continued. The Ministry of Labour and Social Security has started to develop a national strategy against child poverty. In order to provide the basis for tackling the incidence of street children, a government circular was issued to collect data on children working and/or living on the streets. Seven cities with large numbers of street children have adopted action plans under the new scheme.

A regulation implementing the Law on Child Protection has entered into force. It requires that during an investigation child victims who have been psychologically affected as a result of the offence committed will be heard as a witness only once and in the presence of an expert. Juveniles taken into custody will be detained in juvenile units of law enforcement agencies and may not be handcuffed or fettered. A Juveniles Bureau now needs to be set up at the offices of public prosecutors.

However, the primary school enrolment rate remains at 90%. In the area of education, improved monitoring of progress and drop-outs, especially of girls from primary education, is needed. More efforts are needed to reduce regional disparities in schooling rates. Girls' enrolment in primary education has increased, but the gap in secondary education remains wide.

Although in the last 10 years there has been a significant decrease in the proportion of unregistered children compared with 10 years ago, the proportion of children under five years of age who were not registered at birth remains high in particular in the East and Southeast of the country. This creates obstacles for children's subsequent access to health and education services. Official statistics show that the ratio of children who die at birth is still high. The way in which children are treated in institutions remains a cause for concern. Efforts are required to review the existing standards of care and protection of the Social Services and Child Protection Agency and to improve the capacity of its staff. Efforts to encourage foster parenting as an alternative to institutional care need to be intensified. Child labour is still widespread in seasonal agricultural work and on the streets. Shortcomings remain in the labour law and its implementation, and the national resources allocated to tackle child labour are insufficient (*See Chapter 19 – Social policy and employment*).

Further progress needs to be made as regards the implementation of the Law on child protection as well as the provision of educational and social services. The child courts need to be better equipped to deal with the challenges they face and their number needs to increase. The vast majority of detained juveniles are awaiting a final court decision. Significant improvement is needed in physical conditions in detention centres and in the quality of care and protection provided to children by their staff.

Overall, there has been progress with regard to child labour, access to, and reduction of the gender gap in primary education and the registration of children at birth. However, sustained further efforts are needed in all these areas. Similar efforts are also needed to combat violence against children and improve the overall implementation of the Law on Child Protection.

As regards **socially vulnerable and/or persons with disabilities**, in the area of mental health, a government directive was issued to regulate the use of electro-convulsive therapy in hospitals in line with human and patients' rights. Relevant guidelines for implementation of the directive have also been prepared. No progress can be reported on access to education, health, social and public services for persons with disabilities. In particular, physical barriers to access to public buildings remain.

Lack of data and research in this area and on conditions of care for mentally ill persons are preventing informed policy-making. Implementation of the Law on People with Disabilities and related regulations is critical for improving the rights and living conditions of persons with disabilities.

On **labour rights and trade unions**, the requirement to have worked at least ten years in order to be elected to the management bodies of trade unions has been lifted by new legislation. Furthermore, some employers' and employees' unions have concluded joint declarations and protocols on bipartite social dialogue.

However, restrictions remain on the exercise of full trade union rights. Turkey fails to fully implement the International Labour Organisation (ILO) Conventions in particular as regards the right to organise, the right to strike and the right to bargain collectively. Turkey still maintains its reservations on Article 5 (right to organise) and Article 6 (right to bargain collectively) of the revised European Social Charter.

Overall, little progress has been achieved with regard to labour rights and trade unions. Turkey needs to adopt legislation guaranteeing full trade union rights in line with EU standards and the relevant ILO Conventions, in particular as regards the right to organise, the right to strike and the right to bargain collectively. Turkey also needs to reinforce the social dialogue mechanisms, including at tripartite level.

As regards **anti-discrimination policies**, the principle of anti-discrimination is enshrined in the Constitution and upheld in several laws. However, there is no specific protection against discrimination on grounds of age or sexual orientation. A closure case against an association, which represents lesbian, gay, bisexual and transgender people, is ongoing. Transsexuals and transvestites are, on occasion, subjected to physical harassment. There is a need for the police to properly investigate such cases.

With respect to **property rights**, the ECtHR judgment in the *Fener Boys High School Foundation v. Turkey* case became final in April. The Court held unanimously that there had been a violation of Article 1 of Protocol No 1 (peaceful enjoyment of possessions) to the ECHR and recommended either return of the property or financial compensation for the complainant. A friendly settlement was concluded between the Turkish government and the Istanbul Armenian Hospital Foundation on a case brought to the ECtHR by the Foundation regarding property it acquired in 1943 and 1963. Under the settlement, the government returns the property to the foundation. The Turkish government had confiscated the property on the basis of a Court of Cassation decision of May 1974.

However, the final adoption of the new Law on Foundations voted by Parliament in November 2006 and subsequently vetoed by the then President is still pending. Adoption of the new law would address a number of issues which religious communities face with property management and acquisition. There has been no progress in the situation of Syrians, who continue to face difficulties in relation to property. Complaints about seizures of their properties have increased.

Minority rights, cultural rights and protection of minorities

As regards the educational rights of minorities, the Law on Private Educational Institutions which entered into force in February 2007 reconfirms the right of non-Muslim minorities associated by the authorities with the Treaty of Lausanne to hold minority schools. However, Turkey's approach to **minority rights** remains unchanged. According to the Turkish authorities, under the 1923 Treaty of Lausanne minorities in Turkey consist exclusively of non-Muslim religious communities. In practice the minorities associated by the authorities with such Treaty are Jews, Armenians and Greeks. Without prejudice to the Treaty, the Turkish authorities consider Turkish citizens as individuals having equal rights before the law rather than as individuals belonging to the majority or to a minority. This approach should not prevent Turkey from granting specific rights to

certain Turkish citizens on the grounds of their ethnic origin, religion or language, so that they can preserve their identity. Full respect for and protection of language, culture and freedom of association, assembly, expression and religion and effective participation in public life for all citizens irrespective of their background or origin, in accordance with European standards, have yet to be fully achieved.

The OSCE High Commissioner on National Minorities (HCNM) visited Ankara in December 2006 for the third time, following previous visits in 2003 and 2005. His proposal to visit regions - notably the South-East of Turkey - was not accommodated. There is a need to start a dialogue between Turkey and the HCNM on issues such as the participation of minorities in public life and broadcasting in minority languages. This would facilitate Turkey's further alignment with international standards and best practice in EU Member States. Turkey is a party to the UN International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR).

However, its reservation regarding the rights of minorities and its reservation to the UN Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR), regarding the right to education, are matters of concern⁹. Turkey has not signed the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities or the European Charter for Regional or Minority Languages.

The management of the minority schools, including the dual presidency, remains an issue. Further efforts are needed to remove discriminatory language from textbooks. ⁹ Extract from the reservation to the ICCPR: "The Republic of Turkey reserves the right to interpret and apply the provisions of Article 27 of the International Covenant on Civil and Political Rights in accordance with the related provisions and rules of the Constitution of the Republic of Turkey and the Treaty of Lausanne of 24 July 1923 and its Appendixes". Greek minority continues to encounter problems with education and property rights. In this context, problems affecting the Greek minority on the islands of Gökçeada (Imvros) and Bozcaada (Tenedos) continue to be reported. Overall, Turkey has made no progress on ensuring cultural diversity and promoting respect for and protection of minorities in accordance with European standards. As regards **cultural rights**, broadcasting in languages other than Turkish, in March 2007 a new radio channel in Diyarbakır, Çağrı FM, received authorisation to broadcast in Kirmanchi and Zaza Kurdish. There are now four local radio and TV stations broadcasting in Kurdish.

However, time restrictions apply, with the exception of films and music programmes. All broadcasts, except songs, must be subtitled or translated into Turkish, which makes live broadcasts technically cumbersome. Educational programmes teaching the Kurdish language are not allowed. An appeal against these rules has been pending before the Council of State for three years. Court cases have been opened against some broadcasters for trivial reasons.

Children whose mother tongue is not Turkish cannot learn their mother tongue in the Turkish public schooling system. Such education can be provided only by private educational institutions. In the case of Kurdish, all such courses were closed down in 2004. Today there are no opportunities to learn Kurdish in the public or private schooling system.

No measures have been taken to facilitate access to public services for non-speakers of Turkish, although interpretation is usually available in courts. In a case against the

municipality of Sur in June 2007 the Council of State dismissed the mayor from office and dissolved the Municipal Council for providing multilingual municipal services. The court ruled that this is contrary to the constitutional principles that the language of the state is Turkish and that no language other than Turkish should be taught as a mother tongue (Articles 3 and 42 of the Constitution respectively). An appeal is ongoing. Use of languages other than Turkish remains illegal in political life. Several investigations and court cases have been opened against officials and executives of the Democratic Society Party (DTP) for alleged infringements of Article 81/c of the Law on Political Parties which forbids the use of languages other than Turkish by political parties¹⁰. In February and April 2007 several members and executives of the Rights and Freedoms Party (Hak-par) were sentenced in two separate Court cases for having spoken Kurdish at party's general congresses. A Court case for the closure of Hak-par is pending.

No steps have been taken to amend the Law on foreigners residing and travelling in Turkey which contains discriminatory provisions on Roma, particularly as regards extradition. Turkey does not participate in the 2005-2015 Decade of Roma Inclusion.

Further to an April 2006 decision by the Council of Ministers, an urban renewal programme targeting "wrecked urban areas" is being implemented. In this context Roma neighbourhoods have been demolished in several provinces, in particular in Istanbul. Istanbul municipalities 10 Other investigations are underway on grounds of illegal demonstrations (Law No 2911), praise of crimes and offenders (Turkish Penal Code (TPC) Article 215), inciting the population to hatred or denigration (TPC Article 216), establishing organisations for the purpose of committing crimes (TPC Article 220), propagating terrorist organisations, being a member of a terrorist organisation or aiding and abetting terrorist organisations (Anti-terror Law No 3713) have taken no steps to provide shelter, basic sanitary facilities or other social and economic services for Roma people after the demolitions. Inhabitants of the Sulukule district in Istanbul and civil society organisations have applied to the Administrative Court of Istanbul to suspend the expropriations and evacuation of the district.

Turkey has made no progress in the area of cultural rights. Significant further efforts are required, in particular on use of languages other than Turkish in broadcasting, in political life and when accessing public services. The Roma continue to experience discriminatory treatment in access to adequate housing, education, social protection, health and employment. As regards the **situation in the East and Southeast**, the legislative elections in July resulted in increased representation of voters from the south-east of Turkey compared to the previous Parliament.

However, the overall socio-economic situation in the south-east remains difficult. No steps have been taken to develop a comprehensive strategy to achieve economic and social development in the region and to create the conditions required for the Kurdish population to enjoy full rights and freedoms.

There has been a further deterioration of the situation in terms of attacks by the PKK and other terrorist groups. The PKK is on the EU list of terrorist organisations. Several hundred terrorist attacks have been recorded since the beginning of the year causing multiple casualties. On 22 May a suicide bombing in Ankara claimed the lives of 9 people. There was an increase of terrorist attacks targeting civilians throughout the whole country. As part of the fight against terrorism, three security zones were established from June to December 2007, covering parts of three provinces along the

border with Iraq. Strict security measures are applied in these zones, including restrictions on access. On 17 October 2007, the Parliament adopted a motion authorising the Government to intervene militarily in the northern part of Iraq¹¹.

Landmines remain a security concern. In 2006 Turkey reported about one million mines within the country. Every year there are several casualties among civilians and security forces due to anti-personnel landmine explosions. Under the Ottawa Convention, of which it is a signatory party, Turkey has taken the commitment to clear the earth-laid landmines by 2014 and to eliminate its stocks by 2008.

With respect to **internally displaced persons**, progress continued on the process of compensation. By 24 May 2007, 269,759 persons had applied to the Damage Assessment Commissions for compensation under the Law on the Compensation of Losses due to Terrorism and the Fight against Terrorism 57,071 applications have been examined, of which 37,309 have obtained a favourable response.

To allow more potential beneficiaries to apply for compensation, the deadline for applications was extended until 30 May 2008. In order to tackle the backlog of open cases, in December 2006 Parliament extended to January 2008 the deadline for finalising the assessment of applications. In addition, the Council of Ministers was given the authority to further extend this deadline if necessary. Furthermore, the number of Damage Assessment Commissions was 11. On 22 October, the EU Presidency issued a statement on this subject increased to 106. The Ministry of the Interior issued guidelines which aim to harmonise implementation of the law nationally. In December 2006 Hacettepe University's Institute of Population Studies released the quantitative results of a government-sponsored survey on migration and the internally displaced population in Turkey. The survey showed that the number of IDPs in Turkey is substantially higher than previous estimates, and stands between 950,000 and 1,200,000. The survey is intended to be a basis for planning policy solutions to the problems of IDPs.

However, the government lacks an overall national strategy to address the IDP issue. The office in charge of IDPs lacks resources. Institutional capacity-building is needed in all departments responsible for IDPs. Reports of inequitable implementation of the Compensation Law between provinces have continued. The practical effects of the measures taken by the government in this respect remain to be assessed.

IDPs in urban areas live in poverty with little or no access to social, educational and health services. The factors hindering the return of IDPs, i.e. the absence of basic infrastructure, lack of capital, limited employment opportunities and the security situation persist in the east and south-east. The presence of landmines and village guards also remain obstacles to the safe return of IDPs.

No progress has been made towards abolishing the system of village guards¹². On the contrary, amendments were adopted by Parliament in May 2007 to facilitate recruitment of village guards at the request of a provincial governor and with the approval of the Ministry of the Interior. The Law also improves the social rights and pensions of the village guards. There were cases of the hiring of new voluntary village guards, who are not paid but are armed by the state.

2.3. Regional issues and international obligations

Cyprus

The Turkish government has continued to express its commitment to a comprehensive settlement of the Cyprus problem under the auspices of the United Nations. It is expected that the government will continue to support the launching of fully fledged negotiations on a comprehensive settlement, for which the 8 July 2006 agreement between the leaders of the two communities on the island should prepare the ground.

Following Turkey's non-fulfilment of its obligation of full and non-discriminatory implementation of the Additional Protocol to the Association Agreement, in December 2006 the Council decided that accession negotiations will not be opened on eight chapters relevant to Turkey's restrictions regarding the Republic of Cyprus and that no chapter will be provisionally closed until the Commission confirms that Turkey has fulfilled its commitments. The Council also decided to review progress made on the issues covered by the declaration of 21 September 2005 and invited the Commission to report on this in its annual reports, in particular in 2007, 2008 and 2009. Since the Council's decision of December 2006, Turkey has made no progress towards fully implementing the Additional Protocol.

12 According to official figures, there are currently over 57,000 village guards on duty. Turkey has made no progress on normalising bilateral relations with the Republic of Cyprus. Turkey continues to veto Cyprus's membership of several international organisations and of the Wassenaar Agreement on the Code of Conduct on Arms Exports and on Dual-Use Goods.

In January Turkey protested against an agreement concluded by the Republic of Cyprus with Lebanon on delimitation of the maritime exclusive economic zone with a view to oil drilling which it claimed was not in line with the 1960 Treaty of Guarantee and the international law on maritime boundaries. Turkey thus contested the right of the Republic of Cyprus to conclude such agreements.

In March Turkey also protested against a defence cooperation agreement between France and the Republic of Cyprus which it claimed was not in line with the 1960 Treaty of Guarantee. In its December 2005 verdict on the Xenides-Arestis case¹³ the European Court of Human Rights (ECtHR) asked Turkey to introduce a remedy which secures effective redress for property right violations in Cyprus. In its follow-up decision of December 2006, the Court accepted, in principle, the Immovable Property Commission established by the Turkish Cypriot Community as a legitimate domestic remedy. However, the Court could not address all the relevant issues concerning the effectiveness of this remedy due to lack of agreement between the parties on the issue of just satisfaction.

Peaceful settlement of border disputes

Turkey and Greece have continued their efforts to improve bilateral relations. The 36th round of exploratory talks was held in March in Athens. Exploratory talks have been continuing since 2002. In November the Turkish Chief of General Staff visited Greece. On this occasion the military-related aspects of the previously agreed confidence-building measures were reviewed and evaluated. Further confidence-building measures in the military field were discussed, among them development of technical measures to ensure flight and traffic safety, establishment of a committee of Chiefs of General Staff from the Balkan countries, to meet periodically, establishment a Joint Operations Unit to ensure participation in peace support operations under NATO, establishment of a joint land

force unit to participate in NATO Response Force operations and establishment of a Joint Turkish-Hellenic Civilian Standby Disaster Response Unit.

Implementation of confidence-building measures is continuing. Joint exercises between Military Disaster Response Units were conducted in Turkey in November and December. The Greek Coast Guard Commander visited Turkey in December. Both countries' Chiefs of General Staff met again in the margin of the First Balkan Countries Chiefs of Staff Regional Conference in Thessaloniki in April. During the reporting period Greece formally complained about continued Turkish airspace violations.

The Negotiating Framework includes the requirement of "Turkey's unequivocal commitment to good neighbourly relations and its undertaking to resolve any outstanding border disputes in conformity with the principle of peaceful settlement of disputes in accordance with the 13 See also, the case of *Loizidou v. Turkey* (Application no 15318/89), on which the Committee of Ministers commented on 17 October 2007.

United Nations Charter, including if necessary jurisdiction of the International Court of Justice". Furthermore, the Accession Partnership has included as a short-term priority, to "unequivocally commit to good neighbourly relations; address any sources of friction with neighbours; and refrain from any action which could negatively affect the peaceful process of peaceful settlement of border disputes". It should be noted in this context that the threat of "*casus belli*" in relation to the possible extension of Greek territorial waters in the resolution adopted by the Turkish Grand National Assembly in 1995 still remains. *Bilateral relations with other enlargement countries and other neighbouring member states* developed positively. As concerns the International Criminal Court (ICC), see *Chapter 31 - Common Foreign and Security Policy*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος, «Η Ελληνο-Τουρκική σύγκρουση» (1955-2000, Η οπτική του τύπου), Εκδόσεις Ι.Σίδερη 2001

Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική (Πολιτική και Οικονομική Επιθεώρηση) Γνώμες , Εκδόσεις Παπαζήση 2008, σελ. 19-23.

Ενημερωτικό δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 10, Σεπτέμβριος 2005, ΕΚΕΜ, σελ. 11-13.

Ενημερωτικό Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 34, Νοέμβριος 2007, ΕΚΕΜ, σελ. 16-17.

Ζέπος Κώστας, (επιμέλεια), *Το Μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία*. ΕΚΕΜ (Αθήνα, Κομοτηνή 2002), Εκδόσεις Σάκκουλα

Ηρακλείδης Αλέξης, «Η διεθνής κοινωνία και οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων», Εκδόσεις Ι.Σίδερη, 2006

Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Το μέλλον της Ευρώπης» (Η προοπτική της Ευρωπαϊκής προοπτικής και η Ελλάδα), Εκδόσεις Ι.Σίδερη.

Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Εν όψει της 17^{ης} Δεκεμβρίου στις Βρυξέλλες», Εφημερίδα «Τα Νέα», 10.12.2004

Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Θα Ενταχθεί η Τουρκία στην Ένωση;», Εφημερίδα «Τα Νέα», 17.12.2004

Καζάκος Πάνος, «Το αβέβαιο μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Τουρκία», Εκδόσεις Παπαζήση 2003, Σειρά Διεθνής κ Ευρωπαϊκή πολιτική

Καζάκος Π.- Λιαργκόβας Π.-Μαριάς Ν.- Μπότσιου Κ.- Πολυχρονάκη Κ., «Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας», Εκδόσεις Ι.Σίδηρη 2001

Καιρίδης Δ.- Lenore G.Martin (επιμέλεια), «Ρόλος και θέση της Τουρκίας στον κόσμο» (Σύγχρονη πραγματικότητα και μελλοντικές προκλήσεις), Εκδόσεις Ι.Σίδηρη 2006.

Καλλέργης Κ., « Η Ε.Ε. πιέζει την Άγκυρα για τα ανθρώπινα δικαιώματα», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 7.11.2007.

Παρατηρητήριο Βαλκανίων «Τουρκία», Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών Ανδρέας Παπανδρέου (ΙΣΤΑΜΕ), 1999.

Φατούρος Αργύρης- Πλιάκος Αστέρης, «Κεφάλαια Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Δικαίου», Εκδόσεις Σάκκουλα 2000, Β' έκδοση.

B) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Airado, Marco - Kemal Derviş et al. "Stabilising Stabilisation", *EU-Turkey Working Papers*, Nr. 7 (September 2004). Belgium: Centre for European Policy Studies, www.ceps.be σελ. 1-31.

Ακçakoca, Amanda. « Turkey on its way to EU accession – challenges ahead», *European Policy Centre*, Section: Enlargement and Neighbourhood Europe (22.12.2004), σελ. 1-5.

Ακçakoca, Amanda-Fraser Cameron et al. « Turkey-Ready for the EU ? », *European Policy Centre*, Issue Paper No.16 (28.09.2004), σελ.2-18.

Atasoy Seyman, "Cyprus, Turkey, and the EU: The need for a gradual approach", The Brown journal of World Affairs, Summer/Fall, VOLUME X, ISSUE 1, 2003-2004, σελ. 257-267.

Athanassopoulos Haralambos, "Turkey and the Aegean Sea, A Case Study in International Law", N. Carolina and London: McFarland, 2001, σελ. 35-39.

Aydin Senem and E. Fuat Keyman. "European Integration and the Transformation of Turkish Democracy", *EU-Turkey Working Papers*, No.2 (August 2004), σελ. 1-47.

Banani D. Dinesh "Reforming History: Turkey's legal regime and it's potential accession to the European Union", *International and comparative law review*, 2003 σελ. 113-127, http://www.bc.edu/schools/law/lawreviews/meta-elements/journals/bcicl/26_1/05_FMS.htm - 2k -

Baban F. and F. Keyman, "Turkey and Postnational Europe: Challenges for the Cosmopolitan Political Community", *European Journal of Social Theory*, Volume 11, No. 1, February 2008, σελ. 107-124.

Bagdonas T. O., "Middle Easternization of Turkey's Foreign Policy: Does Turkey Dissociate from the West?", *Turkish Studies*, Routledge, Volume 9, Issue 1, 2008, σελ. 37-39.

Bagdonas T. O., "The Clash of Kemalisms? Reflections on the Past and Present Politics of Kemalism in Turkish Political Discourse", *Turkish Studies*, Routledge, Volume 9, Issue 1, 2008.

Balkir Canan - Allan M. Williams. *Türkiye ve Avrupa İlişkileri (Turkey and Europe)*, (Turkey, 1996), Sarmal Publishing.

Diez Th., "Expanding Europe: The Ethics of EU-Turkey Relations", *Ethics & International Affairs*, Volume 21.4, Winter 2007.

Dokos, Thanos P. "Greek Security Policy in the Twenty First Century", in C. K. Yallourides and P.J. Tsakonas, eds., *Greece and Turkey after the End of the Cold War*, New York & Athens: Caratzas, 2001, σελ. 81-100.

Emerson Michael – Nathalie Tocci. "Turkey as a Bridgehead and Spearhead. Integrating EU and Turkish Foreign Policy", *EU-Turkey Working Papers*, No.1 (August 2004), σελ. 3-31.

Frank Christopher, «Turkey's admittance to the European Union: A keystone between continents», "Currents 2002", σελ.70.

Grigoriadis N. Ioannis, "Greek and Greek Cypriot Views of Turkey's Accession to the European Union: On the endurance of a Spectacular Paradigmatic Shift" in Meltem Muftuler-Bac and Yiannis A. Stivachtis (eds.), *Turkey and the European Union: Dilemmas, Constraints and Opportunities* (Lanham MD: Lexington Books, 2008), σελ. 151-167.

Gordon Philip- Taspinar Omer, "Turkey's European Quest: The EU's Decision on Turkish Accession", U.S-Europe Analysis Series, September 2004, The Brookings Institution, <http://www.brookings.edu/fp/cuse/analysis/index.htm>.

Jacoby Tim, "For the People, Of the People and By the Military: The Regime Structure of Modern Turkey", *Political Studies*, Vol. 51 (2003) (University of Manchester), σελ. 669-685.

Joseph S. Joseph, "Turkey at the Threshold of the European Union", in *Turkey and the European Union: Internal Dynamics and External Challenges*, 2006, σελ. 1-12.

Kemal Derviş et al. "*The European Transformation of Modern Turkey*", Εκδόσεις: Doğan Kitapçılık A.Ş. , 2004.

Monitor, CEPS, "Turkey in Europe", Issue 9 (2004) Belgium: Centre for European Policy Studies, σελ. 1-10, www.ceps.be

Oguzlu H. Tarik, "The clash of security identities (the question of Turkey's membership in the European Union)" *International Journal*, Autumn 2002, σελ. 587-590.

Onur Öymen, "TURKEY'S EUROPEAN FOREIGN POLICY", seminar on "Turkish-EU Relationship in the Post-Cold War Era", organised in Ankara by the Centre for Strategic Research, 6/1/1997.

Oskam Arie et al. "Turkey in the European Union: Consequences for Agriculture, Food, Rural Areas and Structural Policy". *CEPS. Turkey in Europe Monitor*, Issue 14 (February 2005), 1-13.

Papadopoulos Constantine, "Greek-Turkish Economic Cooperation: Guarantor or Détente or Hostage to Politics?" 2006, σελ. 48-51.

Park Bill, "Turkey's European Union Candidacy: From Luxembourg to Helsinki — to Ankara?" *International Studies Association* , 41st Annual Convention Los Angeles, March 14-18, 2000 , σελ. 2-3.

Quaisser, Wolfgang - Steve Wood. "EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives", *Forscht Arbeitpapier*, Nr. 25 (2004), σελ. 7-67.

Reuter Jurgen, "Reshaping Greek-Turkish Relations: Developments before and after the EU summit in Helsinki", <http://www.brookings.edu>

Riemer K. Andrea, " Strategic Consequences of a Turkish EU – Membership", Paper presented at the European Academy for Security Policy, July 14th 2004, σελ. 17 – 20.

Rumelili Bahar, "Liminality and Perpetuation of Conflicts: Turkish-Greek Relations in the Context of Community-Building by the EU", *European Journal of International Relations*, 2003, σελ. 213-248.

Saideman Stephen, "Conclusion", in S. Telhami and M. Barnett, *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, Ithaca: Cornell University Press, 2002, σελ. 169-199.

Sözen Süleyman - Ian Shaw "Turkey and the European Union: Modernizing a Traditional State?" *Social Policy and Administration* Vol. 37, Nr. 2 (2003) (University of Nottingham), Blackwell Publishing, USA, σελ. 108-120.

Skouroliakou Melina, "The Theory That Never Turned Into Practice: Case Study from Eastern Mediterranean", Paper for presentation at the ISA-South Conference, 3-5 November 2005, Miami, σελ. 21-32.

Stearns Monteagle, "Greek Foreign Policy in the 1990s: Old Signposts, New Roads", in D. Conostas and T. G. Stavrou, eds., *Greece Prepares for the 21st Century*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1995, σελ. 59-70.

Tsakonas Panayotis, "Post-Cold War Security Dilemmas Greece in Search of the Right Balancing Recipe", in C. K. Yallourides and P. J. Tsakonas, eds., *Greece and Turkey after the End of the Cold War*, New York & Athens: Caratzas, 2001, σελ. 145-166.

White Brian, "The European Challenge to Foreign Policy Analysis", *European Journal of International Relations*, 2003, σελ. 37-66.

Zyga Önus, "GREEK-TURKISH RELATIONS AND THE EUROPEAN UNION: a critical perspective", revised draft, April 2001, Turkey, σελ. 2-3.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τουρκικοί φορείς ενημέρωσης :

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αντιπροσωπεία Τουρκίας: <http://www.deltur.cec.eu.int>

Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/eng/index.html>

Τουρκική Πρωθυπουργία, Γενική Γραμματεία Εξωτερικού Εμπορίου:
<http://www.foreigntrade.gov.tr/engmenu.htm>

Τουρκική Πρωθυπουργία, Γενική Γραμματεία Ευρωπαϊκής Ένωσης:
<http://www.abgs.gov.tr>

Τουρκική Πρωθυπουργία, Γενική Γραμματεία Οικονομικών:

<http://www.hazine.gov.tr/indexe.htm>

Τουρκική Πρωθυπουργία, Γενική Γραμματεία Τελωνείων:

http://www.gumruk.gov.tr/Turkish_Customs_English/toctum.htm

Τουρκική Πρωθυπουργία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία:

<http://www.die.gov.tr/ENGLISH/index.html>

Τουρκική Πρωθυπουργία:

http://www.basbakanlik.gov.tr/sourcedesign/TURK.asp?cont=&pid=&web_id=basbakanlik&sayfa_id=

Υπουργείο Γεωργίας της Τουρκίας: <http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/menu.asp>

Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας: www.mfa.gov.tr

Υπουργείο Οικονομίας της Τουρκίας: <http://www.maliye.gov.tr/>

<http://www.turkishweekly.net/articles.php?id=223>

Ελληνικοί και διεθνείς φορείς ενημέρωσης :

<http://www.brokings.edu>

<http://rand.org>

<http://www.tepsa.be>

<http://csis.org>

<http://www.mfa.gr>

<http://www.ekem.gr>

<http://eliamep.gr>

<http://antivaro.gr>

<http://eeep.pspa.gr>

<http://www.euractiv.com>

<http://ephemerida.gr>

<http://kathimerini.gr>

<http://www.greekembassy.org>

<http://www.usip.org>

<http://old.mfa.gr>